ORTAÖĞRETİM

TEMEL DİNÎ BİLGİLER

İSLAM 1
DERS KİTABI

ORTAÖĞRETİM

TEMEL DİNÎ BİLGİLER
(İslam 1)
DERS KİTABI

YAZARLAR

Sabahattin NAYİR

Mustafa YILMAZ

Veli KARATAŞ

Mustafa Nezihi PESEN

Furkan ÖZÜDOĞRU

EDİTÖR
Sabahattin NAYİR

DİL UZMANI
Ahmet POLAT

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Hasan TOPAL

GÖRSEL TASARIM
Hanife KOYUTÜRK

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

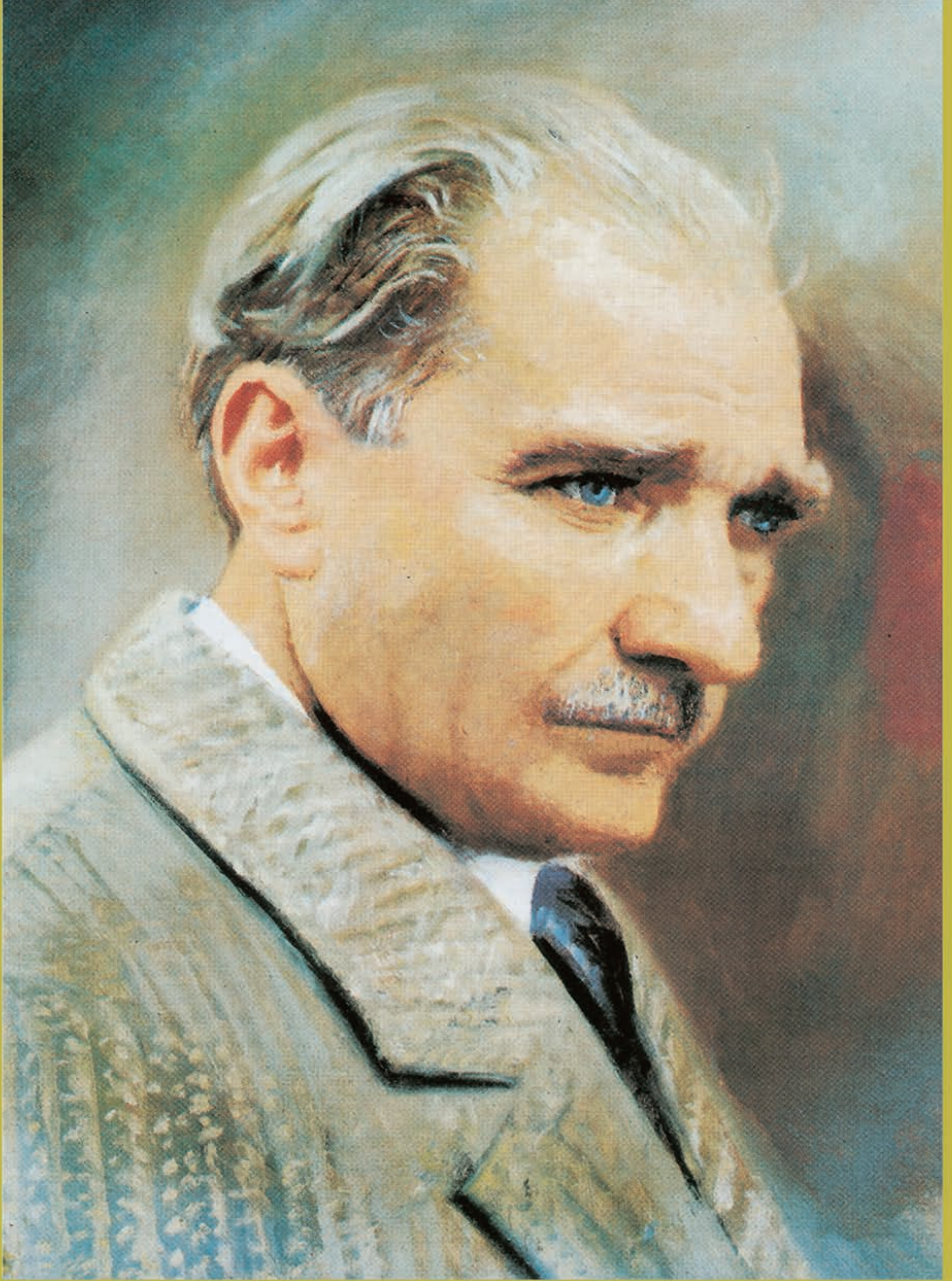
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI

Ünite kapağı

Ünite başlığı

Hazırlık soruları

Ünite başlığı

Etkinlik kutusu

Konu metni

Sayfa numarası

Bazı etkinlikleri kitabınızın üzerinde yapabilirsiniz.

Bazı kavramlar info grafiklerle anlatılmıştır.

Motivasyon sorusu

Değerlendirme soruları: (Açık uçlu Çoktan seçmeli Boşluk doldurma Doğru/Yanlış)

Sözlük
Kitabınızda geçen belli başlı kavramların anlamlarına buradan kolayca ulaşabilirsiniz.

Kaynakça
Kitabınız hazırlanırken faydalanılan belli başlı kaynakların listesi

- DEĞERLENDİRELİM
- ARAŞTIRALIM
- DÜŞÜNELİM
- İLKELER ÇIKARALIM
- YAZALIM
- DİKKAT EDELİM

Yukarıda bazı örnekleri verilen kutucuklarda, işlenen konunun daha iyi kavranması ve akılda kalabilmesi için aktarılan bilgiler ışığında listeleme, sıralama ve tanımlama gibi hemen kitabınızın üzerine yapabileceğiniz etkinlikler bulunmaktadır.

- BİLGİ KUTUSU
- YORUMLAYALIM
- NOT EDELİM
- TARTIŞALIM
- BİLİYOR MUSUNUZ?
- DÜŞÜNELİM

Yukarıda bazı örnekleri verilen kutucuklarda, işlenen konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak ilave bilgiler verilmekte, bu bilgileri yeri geldiğinde yorumlamanız veya defterinize not etmeniz istenmektedir.

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: bin
bk.	: bakınız
C	: cilt
c.c.	: Celle celalühü
çev.	: çeviren
ed.	: editör
haz.	: hazırlayan
Hz.	: hazreti
md.	: madde
r.a.	: Radiyallâhu anh / anhâ
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sallalahu aleyhi ve selem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

1. ÜNİTE
İSLAM VE SOSYAL HAYAT

KAVRAMLAR

Hak, adalet, nikâh, talak, mehir, mahremiyet, tecessüs, fitne, tesettür, küfüv.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Aile kurumunun toplumun ve neslin korunması açısından önemi nedir? Araştırınız.
2. Sosyal hayatı etkileyen ahlaki olumsuzluklar neler olabilir? Maddeler halinde defterinize yazınız.
3. Dinî ve ahlaki değerlerin sosyal hayattaki önemi nedir? Araştırarak defterinize yazınız.
4. Sosyal hayatın temeli olan aileyi korumak için anayasamızda bulunan maddeleri araştırarak defterinize yazınız.
5. Rûm suresi, 21. ve Nahl suresi, 90. ayetlerin mealini Kur'an-ı Kerim'den bularak defterinize yazınız.

1. Sosyal Hayatın Temeli Olarak Aile

Bir insanın yetişebileceği en güvenli ortam neresidir?

Aile, din ve hukuk açısından evlenmeleri için herhangi bir engel olmayan erkek ile kadının kendi hür iradeleriyle evlenmeleri sonucunda kurulan en küçük toplumsal yapıdır. Anne, baba ve çocuklardan meydana gelen aileye çekirdek aile denir. Büyükbaba, büyükanne, gelin, damat, çocuk, torun gibi ikiden çok neslin bir arada yaşadığı aileye ise geniş aile denir.

Görsel 1: Aile sosyal hayatın temelini oluşturur.

İslam'a göre büyükanne, büyükbaba her zaman ailenin bir parçasıdır. Kur'an-ı Kerim'de **"Rabbin O'ndan başkasına kulluk etmemenizi, anne babaya iyilikle muamele etmenizi emretti. Şayet onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlılığa ulaşırsa onlara 'öf' bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle."**[1] buyrulmaktadır. Bu ayete göre ebeveynlerimizin bizim yanımızda yaşlanması, huzuru ailesinde bulması öngörülmekte; anne ve babanın yaşlandıklarında da ailenin bir parçası olarak kabul edilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Aile sosyal hayatın temelini oluşturur. Bir toplumun huzur ve mutluluğu, ailedeki huzur ve mutlulukla doğrudan ilişkilidir. Bedenen ve ruhen sağlıklı nesillerin yetişmesi ailenin temel fonksiyonlarından biridir. Bu nedenle dinimiz, sağlıklı ve hayırlı nesiller yetiştirmek için evlenmeyi teşvik etmiştir. Boşanmayı başvurulacak son çare olarak görmüştür. Hatta Hz. Muhammed (s.a.v.)[*] boşanmayı Allah'ın (c.c.)[**] en sevmediği helal olarak nitelendirmiştir.[2]

Aile, insanın hayata hazırlandığı bir okuldur. Aile içinde anne ve baba gelecek nesillere yani çocuklarına işi güzel yapmayı, doğruluk ve dürüstlük üzere çalışmayı, adaletli olmayı ve paylaşmayı öğretirler.

İslam'ın aileye verdiği değer, ilk ve en önemli eğitim yuvası olmasından da kaynaklanır. İnancımızı, dinî ve ahlaki değerlerimizi, örf ve âdetlerimizi yani güzel ahlaka ait daha birçok şeyi aile içinde öğreniriz. Peygamberimiz *"Çocuğunuza bırakacağınız en güzel miras güzel ahlaktır."*[3] buyurarak ailenin en önemli görevinin çocuğu ahlaklı ve edepli yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır.

Bir toplumun güçlü olması aile kurumunun sağlam olmasına bağlıdır. Çünkü milletin ideallerini benimsemiş bireyler ilk eğitimlerini aile içinde alırlar. Bir anne ve baba, çocuğunun sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz. Onda sevgi, şefkat, merhamet gibi ruhunda iz bırakan tertemiz duyguları da inşa eder. Çocukların gelişip yetişmesinde, güçlü bir karaktere sahip olmasında, milli ve manevi değerleri benimsemesinde, hayata donanımlı bir şekilde başlamasında ailenin büyük rolü vardır.

---

[1] *İsrâ suresi, 23. ayet.*
[*] *Sallallâhu aleyhi ve sellem: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) adı anıldığında söylenen "Ona salât ve selam olsun" anlamındaki dua ifadesi.*
[**] *Celle celâlühû: Allah'ın (c.c.) adı anıldığında söylenen "O'nun şanı en yüce" anlamındaki övgü ifadesi.*
[2] *bk. Ebû Dâvûd, Talâk, 3.*
[3] *Tirmizî, Birr, 33.*

Ailenin tarihi insanlık tarihi ile başlar. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem (a.s.)*** ve eşi Hz. Havva ilk aileyi oluşturmuşlardır. İnsan nesli, Hz. Âdem (a.s.) ile Hz. Havva'nın zürriyetinden türemiş ve devam etmiştir.[4] Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in (a.s.) ailesi için dua ettiği ve soyunun salih kimselerden olması için Yüce Allah'a niyazda bulunduğu anlatılmaktadır.[5] Ailenin önemi Hz. Lokman'ın (a.s.) çocuğuna olan nasihatlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Lokman (a.s.), oğluna şirkten, nifaktan, küfürden uzak durmasını; edepli ve ahlaklı bir genç olmasını öğütlemektedir.[6] Peygamberimiz de *"Sizin en hayırlınız ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanınızım…"*[7] buyurarak aile kurumuna verdiği önemi bizlere göstermiştir.

Bütün milletler tarih boyunca aile kurumunun korunmasına önem vermiştir. Anayasamızın 41. maddesi ailenin Türk toplumunun temeli olduğunu ifade ederek devletin aile yapısını koruması, ailenin huzur ve refahı için gerekli tedbirleri alması gerektiğini vurgulamıştır.

DEĞERLENDİRELİM

- **Almanya:** "Evlilik ve aile, devlet düzeninin özel koruması altındadır." (Madde 6.)
- **Macaristan:** "Bir arada yaşamamız için en önemli çerçeveyi ailenin ve ulusun sunduğunu düşünüyoruz." (Başlangıç Metni)
- **İrlanda:** "Devlet, aileyi, doğal, ilk ve temel toplum birimi ve tüm müspet hukukun öncesinde ve üstünde, değiştirilemez ve daimi haklara sahip bir ahlaki kurum olarak tanır." (Madde 41.)
- **İspanya:** (Ailenin ve Çocukların Korunması) "Kamu makamları, ailenin sosyal, ekonomik ve hukuki korumasını sağlar." (Madde 39.)
- **Polonya:** "Bir erkek ve bir kadın birliği, hem de aile, annelik ve ebeveynlik olarak evlilik, Polonya Cumhuriyeti'nin koruması ve gözetimi altındadır." (Madde 18.)
- **Kenya:** "Aile, toplumun doğal ve temel birimi ve toplumsal düzenin gerekli temelidir ve devletin tanıma ve korumasından yararlanır." (Madde 45.)

Yukarıda, bazı devletlerin aileyle ilgili anayasa maddeleri verilmiştir. Bu devletlerin aileyi önemseyen ve koruyan ilkeleri anayasalarına koymalarının sebebi sizce nedir? Değerlendiriniz.

(Murat BİLGİN; Konur Alp KOÇAK, Karşılaştırmalı Anayasa Çalışmaları)

BİLGİ KUTUSU

Aile ile ilgili değerlerimiz:

- Sadakat
- İnanç, ibadet ve ahlaki değerlere bağlılık
- Aile üyeleri arasında sevgi, dayanışma ve yardımlaşma
- Aile üyelerinin birbirlerine bağlılığı
- Aile büyüklerine saygı
- Usulüne uygun evlilik (söz kesme, nişan, nikâh, düğün vb.)
- Aile birlikteliği

*** *Aleyhisselam: Allah'ın (c.c.) selamı onun üzerine olsun.*
[4] *bk. Nisâ suresi, 1. ayet.*
[5] *bk. İbrahim suresi, 40-41. ayetler.*
[6] *bk. Lokman suresi, 13-20. ayetler.*
[7] *Tirmizî, Menâkıb, 63.*

1.1. Evlilik ve Nikâh

Sizce "Yalnız taş duvar olmaz." atasözüyle anlatılmak istenen nedir?

Toplumun temeli olan aile, evlilikle kurulur. Evlilik hukuki bir sözleşmeyle başlar. Karşılıklı olarak gerçekleştirilen nikâh akdiyle oluşur. **Nikâh**, bir erkek ve bir kadının birbirlerine eş olmak üzere yaptıkları mukaveledir. Bu mukaveleyle aile oluşur. Böylece nesep, hısımlık, analık babalık, evlatlık hakları ve vazifeleri, velayet, miras, nafaka münasebetleri doğar ve bunların birtakım hukuki sonuçları vardır.

İslam, evliliğin şartlarını belirlemiş ve evliliği nikâh akdi şartına bağlamıştır. Toplumun huzurunu sağlamak, nikâhın tarafları olan kadın ve erkeğin hak ve hukukunu korumakla mümkündür. Buna göre İslam'ın öngördüğü nikâh, tarafların karşılıklı rızası ve şahitlerin tanıklığıyla herkese ilan edilen ve kadın için mehir gibi hakları tanıyan bir akittir. Mehir, Müslüman bir erkeğin nikâh sırasında evleneceği hanıma verdiği veya vermeyi kabul ettiği mal ya da paradır. İslam dininde mehir, kadının boşandıktan sonra yalnız başına ayakta durabilmesinin ekonomik güvencesi olarak kabul edilmiştir. Mehir miktarı kişilerin ekonomik durumu ve sosyal konumuna göre değişir. İslam hukukuna göre mehir sadece kadının hakkıdır.

Nikâh, özü itibariyle iki insanın meşru birlikteliğini topluma duyurarak her türlü kötü zannın önüne geçmeyi, dolayısıyla ailenin toplumsal bakımdan kabulünü hedefler. Bu sayede çiftler aile yuvasını kurmuş olurlar. Aile doğacak çocuklara sevgi ve güven ortamı sağlar. Toplum da bu sayede devamlılığını korumuş olur.

Evlilik insanlar arası kaynaşmaya ve yakınlaşmaya vesile olur. Kayınpeder, kaynana, kayınbirader, elti, bacanak, görümce, baldız şeklinde isimlendirilen akrabalık, dostluk ve arkadaşlık ilişkileri kurulur. Bu sayede toplumda kaynaşma meydana gelir. Sosyal çevre genişler ve ilişkiler zenginleşir. Sevinçler ve sıkıntılar paylaşılır. Toplum değerlerini benimseyen, millî ve manevi değerlerini sahiplenen, inançlı ve ahlaklı bireyler meşru evlilikler yoluyla çoğalır. Gayrimeşru ilişkilerin önü kesilerek ahlaksızlığa giden yollar kapanmış olur.

DEĞERLENDİRELİM

Evliliğin amacına dair aşağıda verilen maddeleri değerlendiriniz.

- Sevme ve sevilme ihtiyacı
- Neslin korunması
- Dünyaya yeni nesiller getirme
- Güven içinde olma ve korunma duygusu
- Geleceğe güvenle bakabilme

BİLGİ KUTUSU

Küfüv: İslam dinine göre ailede huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi için eşler arasında denkliğin gözetilmesi tavsiye edilmiştir. Bu denklik küfüv kavramıyla ifade edilir. Eşitlik, denklik, benzerlik gibi anlamlara gelen küfüv evlenecek olan kadın ile erkek arasında dinî, ahlaki, ekonomik ve sosyal bakımdan gözetilmesi gereken bir durumdur. Ailede mutluluğun oluşumunda ve devamında küfüv önemli bir etkendir.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 198.)

Dinimiz evliliğe önem vermiş ve evlilikle ilgili birçok ilkeyi Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah bizlere bildirmiştir. Bir Müslümanın kimlerle evlenmemesi gerektiği Nisâ suresi, 23. ayette şöyle vurgulanmıştır: "**Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**"

Evliliğin aşamalarını din ve gelenekler belirlemiştir. Dinimize göre şartları yerine getirilmiş bir nikah evlilik için yeterli görülmüştür. Geleneğimizde ise sırasıyla söz, nişan ve düğün gibi uygulamalarla evlilik gerçekleşmektedir. Geleneğin ortaya koyduğu bu uygulamaların toplumun kaynaşması, evlenecek çiftlerin birbirini tanımaları, birlikte yuva kurmak için gayret sarf etmeleri gibi olumlu etkileri vardır. Ancak dışardan aile ve akraba müdahaleleri, nişan ve düğün masrafları, evliliğin tamamlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu konuda Peygamberimizin *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız…"*[8] tavsiyesine kulak vererek evlilik için şartları kolaylaştırmanın yolları aranmalıdır.

Görsel 2: Evlilik insanlar arası kaynaşmaya ve yakınlaşmaya vesile olur.

[8] *Buhârî, Cihâd, 164.*

OKUYALIM

Ayet ve Hadislerde Evlilik

Bir Müslüman olarak her konuda olduğu gibi evlilik ve aileyle ilgili de başvuracağımız ilk kaynaklar Kur'an ve sünnettir. Kur'an-ı Kerim'de, Peygamberimizin söz ve fiillerinde evlilikle ilgili emirler, yasaklar ve tavsiyeler vardır. Bu konuyla ilgili ayet ve hadislerden bazıları şöyledir:

"Allah size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyleyken onlar batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?" (Nahl suresi, 72. ayet.)

"Onlar, 'Ey Rabb'imiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle' diyenlerdir." (Furkân suresi, 74. ayet.)

"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır." (Rûm suresi, 21. ayet.)

"Ey genç topluluğu! Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur..." (Buhârî, Nikâh, 3.)

"Birbirlerini seven (çiftlerin birleşmesi) için nikâhtan daha iyi bir çözüm yoktur." (İbn Mâce, Nikâh, 1.)

"Bir kadınla dört şeyden dolayı evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Sen dindar olanını tercih et. Böylelikle elin (evin-hanen) bereketlenir. " (Buhârî, Nikâh, 16.)

1.2. Eşlerin Karşılıklı Sorumlulukları

Aile kurmak, eşlere ne gibi sorumluluklar yükler?

İnsan olmanın en önemli özelliği sorumluluklarının farkında olmaktır. İlk olarak bizleri yaratan ve varlığımızın devamı için her türlü imkânı bahşeden Allah'a (c.c.) karşı sorumluluklarımız vardır. İnsan olarak çevremizdeki insanlara, diğer canlılara ve doğal çevreye karşı da sorumluluklarımız vardır. Bu yönüyle aynı yuvayı paylaşan, gelecek nesle ebeveynlik yapan, Allah'ın (c.c.) emri ve Peygamber'in sünneti olarak bir araya gelen eşlerin birbirine karşı sorumluluk duymadan yaşaması mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim'de eşlerin birbirleri için örtü ve elbise oldukları[9] ifade edilmektedir. Eşlerin, birbirlerinin olumsuzluklarını örtmeleri, hata, kusur ve günahlara karşı birbirlerini korumaları, eksiklerini tamamlamaları öğütlenmektedir. Elbisenin insanı güzelleştirdiği gibi eşlerin de güzel geçinerek aile yuvasını güzelleştirmeleri istenmektedir. Karı koca ilişkilerinden bahseden bir başka ayette Yüce Allah **"...Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla görür."**[10] buyurmaktadır. Birbirine güven, sadakat, sevgi, saygı ve iyi niyet içinde davranmak aile yapısını sağlamlaştırdığı gibi çıkacak sorunları da en aza indirecektir.

---

[9] *bk. Bakara suresi, 187. ayet.*

[10] *Bakara suresi, 237. ayet.*

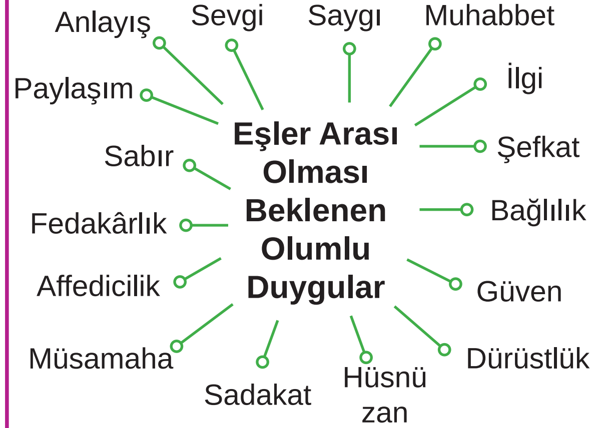

Eşler arası bağlılık ve sorumluluk konusunda da bize en güzel örneği Peygamberimiz sergilemiştir. Hz. Hatice (r.a.) için söylediği şu sözler aralarındaki bağın ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir: *"Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Allah bana ondan çocuklar ihsan etti."*[11]

Evlilikle birlikte eşlerin birbirleri üzerinde çeşitli hakları doğar. Peygamberimiz *"Ey insanlar, sizin kadınlar üzerinde birtakım haklarınız vardır. Onlar sizin haklarınıza riayet etmelidirler. Onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onlara karşı iyi davranınız. Eşlerinize şefkatle muamele ediniz. Siz onları Allah'ın ahdi ile aldınız. Onlar size Allah'ın ahdi ile helal olmuştur."*[12] buyurarak bu hakları bizlere hatırlatmaktadır.

Eşlerin birbirlerine karşı gösterecekleri sevgi, saygı ve merhamet aile içi huzuru sağlayan önemli unsurlardır. Peygamberimiz *"Bir kimse hanımına kin beslemesin, onun bir huyunu beğenmezse bir başka huyunu beğenir."*[13] buyurarak her insanın güzel yönlerinin olabileceğini, beğenilmeyen huyların ise müsamahayla karşılanması gerektiğini bizlere öğütlemektedir.

Aile içi haklarla ilgi en önemli konulardan biri de aile mahremiyetidir. Peygamberimiz *"Sizin kadınlarınız üzerindeki haklarınız sevmediğiniz kimseleri evinize sokmamaları ve hoşlanmadığınız kimselerle konuşmamalarıdır. Dikkat edin! Onların sizin üzerinizdeki hakları ise yedirmek ve giydirmek hususlarında ihsanda bulunmanızdır."*[14] buyurarak aile mahremiyetinin önemine dikkat çekmiştir. Aile mahremiyetinin ortadan kalkması, aile içinde kalması gereken sırların başkalarıyla paylaşılması ailenin huzurunu bozarak aile birliğine zarar verir. Eşler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıyı zedeler.

Görsel 3: Aile huzuru için saygı ve sevgi şarttır.

---

[11] *Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 118.*
[12] *Tirmizî, Radâ', 11.*
[13] *Müslim, Vasiyyet, 5.*
[14] *Tirmizî, Ridâ, 11.*

NOT EDELİM

Sadakat: Kişinin ihanet etmemesi, aldatmaması, vefalı olması, dostluk, bağlılık, güven duyması, sözünde durması, doğruyu söylemesi; sevdiği birisini yalnızca Allah (c.c.) rızası için sevmesi, maddi bir çıkar gözetmemesi, sevdiği kişiye karşı içtenlikle davranması ve kendisine iyilikte bulunan kimsenin iyiliğini hiçbir zaman unutmaması anlamlarına gelir.

(bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 315.)

Kadın ve erkeğin çeşitli toplumsal rolleri vardır. Toplumda huzur ve güvenin sağlanabilrmesi için kadınların ve erkeklerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi beklenir. Bütün bu sorumluluklar yerine getirilirken adalet duygusu içinde hareket edilmeli ve belirlenen haklara saygı duyulmalıdır.

Eşler birbirlerine karşı hak ve sorumluluklarını yerine getirirken birtakım hatalar yapabilirler. Bu konuda eşlere düşen görev, anlayış ve sabırla davranmaktır. Eşler birbirlerinin hakkını ihlal etmeden hata ve eksiklerin giderilmesi için farklı çareler aramalıdırlar. Aile içi iletişimi nezaket ölçüleri içerisinde devam ettirmelidirler.

Mutlu bir yuva için ben ve senin bize dönüşmesi gerekmektedir. Evlilikte benlerin, bize dönüşmesi için de eşler arasında sevgi ve saygıya dayalı sağlıklı bir iletişim olmalıdır.

TARTIŞALIM

Evliliğin Tadı Tuzu

Evlilik hazırlıkları yapan genç, fikirlerine çok değer verdiği yaşlı amcanın kapısını çalmış. Biraz sohbet ettikten sonra “Amca!” demiş, “Allah (c.c.) nasip ederse kısa bir süre sonra nikâh merasimimiz olacak. Sizi de bu mutlu günümüzde yanımızda görmek isteriz.”

İhtiyar amca bu güzel davete çok sevinmiş. Genci tebrik etmiş ve düğün davetini de memnuniyetle kabul etmiş. Genç “Eğer kabalık etmiş olmazsam sizden bir şey daha rica edeceğim.” demiş. İhtiyar amca “Estağfirullah buyur evladım.” demiş. Genç “Eğer mümkünse düğün hediyemi sizden şimdi istiyorum.” deyince adamcağız çok şaşırmış ve hayretle gence bakmış. Genç tebessüm etmiş ve söze devam etmiş: “Eğer şu soruma cevap verirseniz en güzel düğün hediyesini bana vermiş olacaksınız.” Yaşlı adam: “Buyur yavrum, dinliyorum.” demiş ve genç: “Hayatımı birleştireceğim kızı çok seviyorum; ama evlendikten sonra mutsuz olmaktan korkuyorum. Ömür boyu mutlu bir aile olmak için ne yapmamız lazım, söyler misiniz?” demiş.

Yaşlı amca bir süre düşünmüş ve ardından şöyle demiş: “Evladım, yemek tadı tuzu olmadan da yenir; ama lezzetli olmaz. Yemeğin tadını tuzunu unutmamak lazım.”

Delikanlı bu cümlede bir nükte olduğunu fark etmiş. “Amca, peki evliliğin tadı tuzu nedir, söyler misiniz?” demiş.

Yaşlı amca “Evlilik aşının tadı sevgi, tuzu saygıdır. Evlilik aşına sevginizi katarsanız, o yuva buram buram mutluluk kokar. Saygıyı evliliğinizden esirgemezseniz bir ömür boyu o mutluluğu kaybetmezsiniz.” diye cevap vermiş.

(Bu kitap için yazılmıştır.)

Saygı ve sevginin evlilikteki rolü nedir? Tartışınız.

1.3. Boşanma, Boşanmanın Bireysel ve Toplumsal Etkileri

"Kusursuz dost arayan dostsuz kalır." atasözünün vermek istediği mesaj sizce nedir?

Ailede devamlılık esastır. Dinimiz, Müslüman erkek ve kadının evlenip yuva kurmasını önemsemiş, ailenin dağılmasına sebep olacak söz ve fiillerden kaçınılmasını istemiştir. Sevgi ve saygıyla kurulan evliliği bu şekilde devam ettirmek eşlere düşen en önemli görevdir.

Dinimize göre eşlerin boşanmalarına belirli şartlarda müsaade edilmiştir. Buna talak denir. Talak (boşanma), evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. Boşanma birbirleriyle uyuşamayan eşlerin en son başvuracakları çözüm şeklidir. Ancak dinimiz, boşanma safhasına gelmeden önce, eşler arasındaki soğukluk, anlaşmazlık ve geçimsizlik gibi durumların çözümü için yollar göstermiştir. Bu çözüm sulh yoluyla evliliğin devam etmesi şeklindedir. Sulh yoluyla ailenin selamete çıkması Kur'an-ı Kerim'de şöyle vurgulanmaktadır. **"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında, onlara bir günah yoktur. Sulh hep hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve geçimsizlikten sakınırsanız, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."**[15]

Yine başka bir ayette **"Eğer karı kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz, Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır."**[16] buyrularak evliliğin devamı ve eşler arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi için hakeme gidilmesi şeklinde bir çözüm yolu gösterilmiştir. Eğer bunlar bir fayda vermezse son çare olarak boşanmaya izin verilmektedir. Ne var ki bu izinle birlikte boşanma yine de hoş görülmemiştir. Peygamberimiz *"Allah'ın helal kıldıklarının en kötüsü boşanmadır."*[17] buyurmuştur. Özellikle sebepsiz boşanmalar hiçbir şekilde hoş karşılanmamıştır. Bununla beraber artık bir arada bulunmalarına imkân kalmayan eşlerin genel olarak boşanma hakları kabul edilmiştir.

Görsel 4: Boşanma birbirleriyle uyuşamayan eşlerin başvuracakları en son yoldur.

[15] *Nisâ suresi, 128. ayet.*
[16] *Nisâ suresi, 35. ayet.*
[17] *bk. Ebû Dâvûd, Talâk, 3.*

Dinimize göre boşanmanın nasıl olması gerektiği ortaya konulmuştur. Eşlerin birbirlerinin haklarını ihlal ederek boşanmaları Kur'an-ı Kerim'de zalimlik olarak nitelendirilmektedir. Yine boşanma sırasında eşlerin davranışlarının ihsan ve maruf ölçüleri çerçevesinde olması gerektiği ayeti kerimede vurgulanmaktadır.[18] Yani aile mahremiyetini ve sırlarını ifşa etmeden, birbirleri hakkında dedikodu yapmadan, çocukları birbirlerine karşı kışkırtmadan ve en önemlisi karşılıklı haklarını ihlal etmeden güzellikle ayrılmaları öğütlenmektedir.

BİLGİ KUTUSU

İhsan: Karşılık beklemeden yapılan yardım, iyilik. Kişinin, Allah'ın huzurunda olduğu bilinciyle O'nu görüyormuşçasına ibadetlerini yerine getirmesi.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 161.)

Maruf: Herkesçe bilinen, tanınan, aşina olunan. Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olan, dinin ve aklın güzel gördüğü her şey.

(bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 223.)

Boşanma sadece eşler arasında yaşanan bir durum gibi görünse de etkileri geniş bir dairede hissedilir. Evlenen çiftler öncelikle bir aile kurmuş ve daha geniş anlamda bir ailenin ve toplumun önemli bir parçası olmuşlardır. Kurulan evlilikle hısımlık ve dostluk ilişkileri başlamıştır. Boşanmayla bu ilişkilerin hepsi olumsuz etkilenmektedir ve boşanma olumsuz anlamda en çok onları etkilemektedir. Boşanma hiç kuşkusuz hem çocuklar hem de ebeveynler için oldukça zor ve stresli bir süreçtir. Çocuklar o güne kadar en fazla bağlı oldukları anne ve babalarıyla aynı ortamda birlikte olamayacaklardır. Çocukların bu durumdan psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak etkilenmeleri kaçınılmazdır.

2. Sosyal Hayatla İlgili Bazı Temel Ölçüler

İnsan, doğası gereği toplumsal bir varlıktır. İslam dininin sosyal hayatla ilgili ortaya koyduğu ilkeler fertleri birbirine kaynaştırır ve toplumda birlik ruhu oluşturur. Bu ilkelerin başında güven, barış, hakkaniyet, adalet, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler gelir.

[18] *bk. Bakara suresi, 229. ayet.*

2.1. Emniyet ve Güven

Kendinizi en çok nerede güvende hissediyorsunuz? Neden?

Emniyet; insanların güven içinde yaşamalarıdır. Bir toplumda emniyet ve huzurun sağlanabilmesi için insanların can, mal, namus, akıl ve din gibi temel haklarının korunması konusunda endişe duymamaları gerekir. Emniyet ve güven toplum huzuru için büyük öneme sahiptir.

Görsel 5: Polis teşkilatı vatandaşların can, mal ve namus emniyetini sağlamak amacıyla hizmet etmektedir.

Sağlıklı bir toplum ancak birbirine güvenen insanlardan oluşur. Birbirine güvenmeyen insanların oluşturduğu toplumda sevgi, saygı ve dostluk ortamından bahsedilemez. Bu da birlik ve beraberliğin zayıflamasına yol açar.

İslam dini sosyal hayatı düzenleyen ilkeleriyle güvenilir insanlardan oluşan bir toplum meydana getirmek ister. Bu ilkelerden birisi emaneti korumaktır. Emaneti korumak konusunda Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah şöyle buyuruyor: **“...Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin ve (bu hususta) Rabbi olan Allah’tan sakınsın...”**[19] Sevgili Peygamberimiz de bu konuyu *“Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir.”*[20] diyerek dile getirir.

Allah’ın (c.c.) insanlara örnek olarak gönderdiği peygamberlerin en önemli özelliklerinden birisi de güvenilir insan olmalarıdır. Sevgili Peygamberimiz de her zaman insanların güvendiği birisi olmuş hatta henüz peygamber olmadan önce “Muhammed’ül-Emin” unvanıyla anılmaya başlamıştır. Ayrıca peygamber oluşunun bir gereği olarak Allah’ın (c.c.) emaneti olan vahyi korumuş ve insanlara olduğu gibi ulaştırmıştır.

Bir toplumda devlet, hukuk, aile, eğitim ve ekonomik hayat gibi tüm alanlarda karşılıklı güven duygusunun sağlanmış olması gerekir. Örneğin sosyal hayatın önemli bir gereksinimi olan alışverişlerimizin sağlıklı yürüyebilmesi için satıcı ve müşterinin birbirlerine güvenmeleri gerekir. Yine yatırım, üretim ve pazarlama süreçlerinin tamamı güven esası üzerine yürümektedir. Yatırımlar güvenli ortamlarda yapılabilir. Yarın ne olacağı belli olmayan, huzursuzluk ve kargaşanın hâkim olduğu bir yerde yatırım yapılması beklenemez. Ham madde sağlama, işçi işveren ilişkileri, ulaşım gibi durumların güven içinde olması toplumda bu alanda oluşacak hizmetlerin önünü açacaktır.

Toplumda emniyet ve huzurun sağlanması için bireylerin sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Sorumluluklar yerine getirilmediğinde toplumda güven duygusu ortadan kalkar. Birbirine güvenmeyen insanların barış içinde yaşamaları mümkün değildir.

---

[19] *Bakara suresi, 283. ayet.*

[20] *Tirmizî, İman, 12.*

YAZALIM

Emniyet ve güveni bozan durumlar nelerdir? Yazınız.

Güven Ortamının Oluşmasına Katkı Sağlayan Etkenler

2.2. Sulh

Barış içinde yaşamak sizce nasıl sağlanır?

Sulh, barış ve anlaşma anlamına gelir. Daha geniş anlamda ise bireyler veya toplumlar arasındaki çekişmelerin, düşmanlıkların ve çatışmaların anlaşmayla sona erdirilmesini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de **"Eğer müminlerden iki grup birbiriyle savaşırlarsa hemen aralarını düzeltin…"**[21] buyrularak savaşın ve anlaşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesi gerektiği ve bu sulhu sağlamanın da Müslümanların sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir. Bu sorumluluk yerine getirilirken hem tarafların hem de sulh için hakemlik yapacak kişilerin fedakarlıkta bulunması gerekmektedir.

İslam dininin amaçlarından biri de her türlü bozgunculuğa, çekişmeye ve çatışmaya son verip yeryüzünde sulhu gerçekleştirmektir. Sevgili Peygamberimiz her konuda olduğu gibi bu ko-

[21] *Hucurât suresi, 9. ayet.*

nuda da bizlere uygulamalarıyla rehberlik etmiş, yol göstermiştir. Mekke'de Müslümanlara yapılan zorbalıklar karşısında barış imkânı aramış fakat müşrikler her defasında şiddet ve işkenceyle karşılık vermişlerdir. O, Medine'ye hicret ettiğinde oradaki kabilelerle anlaşmalar yapmış, kabileler arasında uzun süredir devam eden savaşlara son vermiştir. Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Sulhunu yapmış ve Mekke'yi de yine savaşmadan anlaşma yoluyla fethetmiştir.

Toplumsal barışın bozulmasına sebep olan en önemli hususlardan biri de sosyal ve ekonomik adaletsizliklerdir. Sosyal, siyasi, ailevi barışın sağlanması; insanların birbirlerinin soy, renk, dil gibi farklılıklarını hor görmemesiyle mümkündür. Zengin ile fakir, güçlü ile güçsüz İslam'ın teklif ettiği adilane bölüşümle barış içinde yaşayabilir. Zenginliği Allah'ın (c.c.) bahşettiği bir nimet olarak bilip israf etmek yerine zekât, infak, sadaka gibi ibadetleri yerine getirerek barışa giden yola girilebilir. Kur'an-ı Kerim'de **"Onlar (takvâ sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever."**[22] buyrularak toplum barışının nasıl sağlanacağına işaret edilmiştir.

Barışın önündeki engeller huzursuzluk, karamsarlık, hırçınlık, kin, nefret ve intikam duygularıdır. Bu duyguların yerine dinimizin emrettiği doğruluk, adalet, merhamet, kardeşlik gibi değerlerin konulması barışı mümkün kılar. Kişilerin bu değerleri bir hayat tarzı haline getirmesi İslam'ın istediği güzel ahlaklı fertleri ortaya çıkarır. Bu fertlerin oluşturduğu toplum da barış ve huzur içinde yaşar.

Müslüman, Allah'a (c.c.) teslim olmuş bir şekilde kendisiyle ve toplumla barış içinde olan kişidir. Kişinin kendisiyle barışık olması yalandan, hileden uzak dürüst bir hayat sürdürmesiyle mümkündür. Toplumla barışık olması ise kişinin o toplumda olumlu davranışlar sergilemesiyle sağlanır.

Görsel 6: Sulh, hayatın her anında ihtiyaç duyduğumuz bir değerdir.

DEĞERLENDİRELİM

İslam'ın barışa verdiği önem açısından aşağıdaki ayetleri değerlendiriniz.

"Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin; çünkü o, apaçık düşmanınızdır." (Bakara suresi, 208. ayet.)

"Eğer (düşmanların) barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a güven; O her şeyi işitendir ve bilendir." (Enfâl suresi, 61. ayet.)

[22] *Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.*

2.3. Hak ve Adaleti Gözetme

Yakın bir arkadaşınızla bir başkası arasında çıkan anlaşmazlıkta haksız olan arkadaşınız olsa nasıl davranırsınız?

Hak; yerindelik, gerçeğe uygunluk, pay ve emek karşılığı alınan ücret gibi anlamlara gelir. Gündelik kullanımlarına bakıldığında hak kelimesinin kul hakkı, ana-baba hakkı, hak etmek, hakkını vermek, hakkını helal etmek, haksızlık etmek gibi farklı şekillerde kullanıldığı görülür.[23]

Adalet ise, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetmek, herkese hakkını vermek, bir şeyi olması gereken yere koymak, ölçülü ve dengeli davranmak anlamlarına gelir. Adaletin zıddı olan zulüm ise zorbalık, haddi aşmak, haksızlık etmek ve başkasının hakkını yemektir.[24]

Hak ve adalet, toplumsal hayatın temel ilkelerindendir. Hak ve adalet konusunda titizlik göstermek birey ve toplum açısından huzurlu olmanın önemli bir şartıdır. Çünkü bir toplumda işler, yapılması gerektiği gibi yapılmaz, iş bilenlere teslim edilmez ve hak edenin hakkı verilmezse o toplumda birlik, beraberlik ve düzen bozulur. Birey ve toplumun huzuru için Müslüman; ailesine, arkadaşlarına, komşularına, hayvanlara ve doğal çevreye karşı hakkaniyetli ve adaletli olmak zorundadır.

Dinimiz hak ve adalete çok büyük önem vermiştir. Bunu Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin davranışlarında görebiliriz. Kur'an-ı Kerim'de adaletten bahseden bir ayette Yüce Allah şöyle buyurur: **"Allah, size emanetleri mutlaka ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder…"**[25] Hak ve adaleti ilke edinen Peygamber Efendimizin uygulamalarına baktığımızda pek çok örnekle karşılaşırız. Örneğin, hicret sonrası Medine Sözleşmesi'yle şehirde yaşayan tüm dini grupların haklarını güvence altına alması bunlardan birisidir. Bu anlaşma ile din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin herkese hak ve adalet ölçüleri içinde davranılmıştır. Peygamberimiz bu uygulamasıyla toplumsal barışı ve huzuru sağlamaya çalışmıştır.

BİLGİ KUTUSU

el-Adl: Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden birisidir. Çok âdil, asla zulmetmeyen, hakkaniyetle hükmeden anlamına gelir.

Sosyal hayatın dirlik içinde olması, sorunların hukuk yoluyla çözülmesine bağlıdır. Dinimize göre haksızlığa uğrayan bir kişinin, hakkını almak için karşı tarafa yönelik bizzat kendisinin cezalandırma girişiminde bulunması doğru değildir. Böyle bir durumda toplumda kargaşa ve düzensizlik çıkar. Bu yüzden, adaletin yerine getirilmesi için suçluların cezalandırılması hukuk kurumları vasıtasıyla gerçekleşmelidir.

---

[23] *bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 114.*
[24] *bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 4.*
[25] *Nisâ suresi, 58. ayet.*

Haklı ile haksız aynı kefeye konulmamalıdır ve tarafgir davranılmamalıdır. Çünkü makam, mevki, zenginlik, fakirlik, akrabalık, komşuluk, güç ya da acizlik gibi gerekçelerle adaletin gerçekleşmemesi toplumda çatışmalara sebep olur. Kur'an-ı Kerim'de bu konu şöyle vurgulanmıştır: **"Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."**[26]

Görsel 7: Adalet mülkün temelidir.

Hak ve adalet, düşmanlara karşı bile terk edilmemesi gereken ahlaki erdemlerdir. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de **"… Bir topluma olan kininiz sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin!.."**[27] buyrularak dile getirilmiştir.

Hakka riayet etmek ve adaletli olmak Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu ve sevgisini kazanmaya vesiledir.[28] Bu iki ilkeyi gözeterek yaşamak bizleri dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırır ve yaşadığımız toplumda huzuru sağlar.

İLKELER ÇIKARALIM

Aşağıdaki ayetlerden çıkardığınız ilkeleri karşılarına yazınız.

Ayet Meâlleri	İlkeler
"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (Nahl suresi, 90. ayet.)	
"Şu bir gerçek ki Allah, size emanetleri mutlaka ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder…" (Nisâ suresi, 58. ayet.)	
"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanlara eşyalarını eksik vermeyin, yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın." (Hûd suresi, 85. ayet.)	

[26] *Nisâ suresi, 135. ayet.*
[27] *Mâide suresi, 8. ayet.*
[28] *bk. Mâide suresi, 42. ayet.*

2.4. Kardeşlik

“Kardeşim” diye hitap ettiğiniz arkadaşlarınızın diğerlerinden farkı nedir?

Aynı anneden ve babadan doğan çocuklara kardeş denir. Bu, kardeşliğin kan bağı üzerinden yapılan bir tanımıdır. Dinimizde kardeşlik aynı inanç etrafında buluşan insanların birlik ve dayanışma ruhunu ifade eden bir kavram olarak da kullanılmaktadır. Allah (c.c.) bu durumu Kur’an-ı Kerim de **“Müminler ancak kardeştirler…”**[29] buyurarak vurgulamıştır.

İnsan, tabiatı gereği mutluluğu ve huzuru arayan bir varlıktır. İnsanın mutluluğu, yaşadığı toplumun huzur ve düzeniyle doğrudan ilgilidir. Bu mutluluğu sağlamak için İslam’ın sunduğu en önemli ilkelerden biri kardeşliktir. Bu anlamda kardeşlik; mü’minlerin birbirlerini sevmesidir. Bu sevgi sayesinde inananlar karşılıklı saygı çerçevesinde birbirlerinin haklarını gözetirler ve sorumluluklarını yerine getirirler. Müslümanlar arasında olması gereken kardeşlik aynı zamanda muaşeret kurallarını da kapsamaktadır. Peygamberimiz *“Müminin mümin üzerinde altı hakkı vardır: Hastalandığında onu ziyaret eder, öldüğünde cenazesinde bulunur, kendisini davet ettiğinde davetine icabet eder, onunla karşılaştığında selam verir, aksırdığında ona hayır duada bulunur, yanında ve gıyabında onun için samimi davranır.”*[30] buyurarak bu hak ve sorumluluklardan bazılarını bizlere hatırlatmıştır. Bir ihtiyacı olduğunda kardeşinin yanında olmak, düştüğünde elinden tutmak, bir kötülüğe meylettiğinde güzel bir dille onu uyarmak, borcunu ödemesine yardımcı olmak, vefa göstermek ve kardeşi için dua etmek dinimizde kardeşliğin güzel yansımalarındandır. İşte bu sorumluluklar yerine getirildiğinde sevgi temelli kardeşliğin toplumun huzuruna büyük katkısı olur.

İslam dini ortaya koyduğu ilkelerle toplumun temelinin sevgi ve kardeşlik üzerine bina edilmesini istemektedir. Bunun için bir taraftan kardeşliği artıracak ve pekiştirecek davranışlara teşvik ederken diğer taraftan bu kardeşliğe zarar verecek davranışlardan da sakındırmaktadır.

Görsel 8: Müminler birbirlerine kardeşlik duygularıyla bağlıdır.

LİSTELEYELİM

“Müslüman, Müslümanın kardeşidir, ona hainlik yapmaz, ona yalan söylemez, onu yüzüstü bırakmaz. Müslümanın ırzı, malı ve kanı saygındır, ona dokunulamaz. Takva, (Allah’a karşı sorumluluk bilinci) işte şuradadır (kalptedir). Müslümanın, Müslüman kardeşini küçük görmesi, kötülük olarak ona yeter.”

(Tirmizî, Birr, 18.)

Yukarıdaki hadis-i şerife göre aramızda kardeşlik hukukunu bozan durumlar nelerdir? Listeleyiniz.

[29] *Hucurât suresi, 10. ayet*

[30] *Tirmizî, Edeb, 1.*

Bizler de hayatımızın birlik ve dirlik içinde sürmesi için dinimizin teşvik ettiği sevgi, dostluk, kardeşlik, merhamet, adalet, yardımlaşma gibi ilkeleri benimsemeli; toplumsal yapıyı temelinden sarsan kin, nefret ve hasetten uzak durmalıyız.

TARTIŞALIM

Peygamberimiz, Medine'ye geldikten sonra, Mekkeli Müslümanlardan bazılarını hem kendi aralarında hem de Medineli Müslümanlarla kardeş ilan etmişti. Bu kardeşlik, maddi-manevi yardımlaşma esasına dayanıyordu. Yurdundan, yuvasından, ailesinden ve sevdiklerinden ayrı düşmenin verdiği garipliği, mahzunluğu gidermek; Mekkelileri, Medine'ye ve Medinelilere ısındırmak, kendilerine destek ve kuvvet kazandırmak amacı taşıyordu.

(bk. Buhârî, Kefâlet, 2.)

Peygamberimizin bu uygulaması bugün hangi durumlarda ve nasıl uygulanabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

DÜŞÜNELİM

Peygamberimiz, Mekke'den hicret edenlerle Medinelileri birbirleriyle kardeş ilan ettiği sırada, Hz. Ali (r.a), gözleri yaşarmış olarak Peygamberimizin yanına gelip "Ya Resulallah! Sen sahabilerini birbirleriyle kardeş yaptın. Benimle hiçbir kimse arasında kardeşlik kurmadın." demiş, Peygamberimiz de ona "Sen dünyada ve ahirette benim kardeşimsin." buyurmuştur.

(Tirmizî, Menâkıb, 21.)

Hz. Ali'nin (r.a.)* yerinde sizler olsaydınız neler hissederdiniz? Düşününüz.

** Radıyallahu anh: Sahabilerden veya İslam büyüklerinden birinin adı anıldığında söylenen "Allah (c.c.) ondan razı olsun." anlamındaki dua ifadesidir.*

Ayasofya Camii içindeki Hz. Ali (r.a) hat tablosu.

OKUYALIM

Kardeşlikle İlgili Ayet ve Hadisler

"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup düzeltin ve Allah'tan korkup sakının; umulur ki esirgenirsiniz." (Hucurât suresi, 10. ayet.)

"Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yalnız bırakmaz. Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim Müslümanı bir sıkıntısından kurtarırsa, Allah da onu kıyamet günü bir sıkıntısından kurtarır. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun bir ayıbını örter." (Ebû Dâvud, Edeb, 46.)

"Hiçbiriniz kendi nefsi için arzu ettiğini kardeşi için de sevip istemedikçe iman etmiş olmaz." (Buhârî, İmân, 7.)

" Müslüman kardeşine hakaret etmesi bir kişiye kötülük olarak yeter." (Müslim, Birr, 32.)
"Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan bina gibidir." (Buhârî, Salat 88; Mezâlim, 5.)

"Vücudun bir organı ağrıdığında, vücudunun kalan kısmının uykusuzluk ve ateş içinde bu durumdan etkilenmesi gibi Mü'minleri de birbirlerine merhamet etmede, sevgi duymada ve yardımlaşma hususunda vücudun organları gibi görürsün." (Buhârî, Salât, 88.)

"İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de (gerçek anlamda) iman etmiş olamazsınız." (Ebû Dâvûd, Edeb, 130.)

2.5. Yardımlaşma ve Dayanışma

Herhangi bir konuda ihtiyacı olan birine yardım etmek sizde hangi duyguları uyandırır?

Yardımlaşma ve dayanışma, insan olmanın bir gereğidir. Yardımlaşma ve dayanışma İslam kültüründe infak, zekât, sadaka gibi uygulamalarla vücut bulmuştur. Bu bakımdan başkalarına yardımda bulunmak bizler için dinî ve insani bir sorumluluktur. Yardımlaşma ve dayanışma, insanlar arasındaki sevgi ve kardeşlik bağlarını güçlendirir, kıskançlığı ortadan kaldırır. Bu sayede toplumun farklı kesimleri arasında denge ve huzur sağlanmış olur.

Dinimizin yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik etmesi İslam toplumunda vakıf geleneğinin yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Camiler, köprüler, okullar, üniversiteler açılmıştır. Aşevlerinde açlar doyurulmuş, misafirhanelerde evsizler başlarını sokacak bir yer bulmuştur. Hayvanlar için de özel vakıflar kurulmuştur. Böylece vakıflar, İslam kültürünün sosyal hayattaki simgesi olmuş, İslam medeniyeti bir vakıf medeniyeti haline gelmiştir. Yine geleneğimizde önemli bir yere sahip olan hanlar, hamamlar, kervansaraylar gibi tesislerin inşa edilmesi de yardımlaşma ve dayanışmanın ne kadar ileri boyutlara ulaştığının bir kanıtıdır.

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde faaliyet gösteren bir yardım kurumunu araştırarak aşağıdaki bilgileri doldurunuz.

Kurumun adı	
Faaliyet alanı	
Telefon numarası	
e-posta/web	
Adres	
Kısa tarihçesi	
Yaptıkları çalışmalardan örnekler	

Kur’an-ı Kerim’de **“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”**[31] buyrularak yardım edilmesi gereken kişiler belirtilmiş ve yardım etmenin kibir ve övünme gibi duygulara sebep olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü kibir, güzel amellerin sevabını yok eden bir hastalıktır. Başa kakarak, başkalarını hor ve hakir görerek yardımda bulunmak toplumsal dayanışma ve kaynaşmaya değil bilakis ayrışmaya ve huzursuzluğa sebep olur.

DEĞERLENDİRELİM

“Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Bakara suresi, 264. ayet.)

Yukarıdaki ayete göre başkalarına yardım ederken nelere dikkat etmeliyiz? Değerlendiriniz.

Peygamberimiz yardımlaşma ve dayanışma konusunda bizlere örnek olmuş ve yardımlaşmanın Allah’ın (c.c.) rızasını kazanmaya vesile olacağını şöyle dile getirmiştir: *“...Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir Müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter.”*[32] Yine Peygamberimizin Medine’ye hicretten sonra yaptığı ilk işlerden biri Mescid-i Nebi’nin inşası olmuştur. Müslümanlar burada hem Allah’a (c.c.) ibadet etmişler hem de birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma içinde olmuşlardır.

Yardımlaşma ve dayanışma iyilik üzere olmalıdır. Müslümanların günah işlemek veya herhangi bir kötülük yapmak amacıyla birbirleriyle yardımlaşmaları doğru değildir. Kur’an-ı Kerim’de **“…İyilik ve takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah’a karşı gelmekten sakının…”**[33] buyrularak bu konunun önemi vurgulanmıştır.

---

[31] *Nisâ suresi, 36. ayet.*
[32] *Buhârî, Mezalim, 3.*
[33] *Mâide suresi, 2. ayet.*

Dinimizin emirleri, tavsiyeleri ve öğütleri hakkıyla yerine getirildiğinde, sosyal yardımlaşma ve dayanışma da gerçekleşecektir. Dinimizin en temel ibadetlerinden olan Cuma namazı ve haccın cemaatle ifasının şart olması Müslümanlarda birlik ve beraberlik bilinci doğurur. Yine fertlerin yerine getirmesi gereken sadaka ve zekât gibi ibadetler toplumda yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik ruhunu canlandırır. Bu yönüyle bütün ibadetler bir taraftan kişinin Allah'a (c.c.) olan bağlılığını pekiştirirken diğer taraftan da sosyal hayatın kardeşlik duyguları içerisinde inşasını sağlamaktadır.

Görsel 9: Karşılaştığımız zorlukları yardımlaşma ve dayanışmayla aşabiliriz.

Yardımlaşma ve dayanışmanın maddi ve manevi yönü vardır. Peygamberimizin "*Kimin yanında fazla binit varsa onu biniti olmayana versin. Kimin yanında fazla azık varsa onu azığı olmayana versin.*"[34] sözü, yardımlaşmanın maddi yönüne örnektir. Peygamberimiz *"Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan kimse ona (yararlı gördüğü) görüşünü belirtsin."*[35] buyurarak yardımlaşma ve dayanışmanın manevi yönüne de dikkat çekmiştir.

Başkalarının iyiliğini ve mutluluğunu istemek, karşılık beklemeden birine yardım etmek, bir başkası için kendi menfaatlerinden vazgeçmek ancak bencillikten kurtulmakla mümkündür. Bu gerçekleştiğinde insanların sıkıntılarını ve acılarını daha iyi anlayıp onların dertlerine duyarlı oluruz. Böylece toplumsal ilişkiler Allah'ın (c.c.) rızasına uygun ve arzu edilen şekilde devam eder.

NOT EDELİM

"Müminler, birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer." (Müslim, Birr, 66.)

"Bir insan, kardeşine yardım ettiği sürece Allah da ona yardım eder." (Müslim, Zikir, 38.)

"Ben ve yetime kefil olan (kol kanat geren) kimse cennette böyle (yan yana) olacağız." (Buhârî, Talâk, 25.)

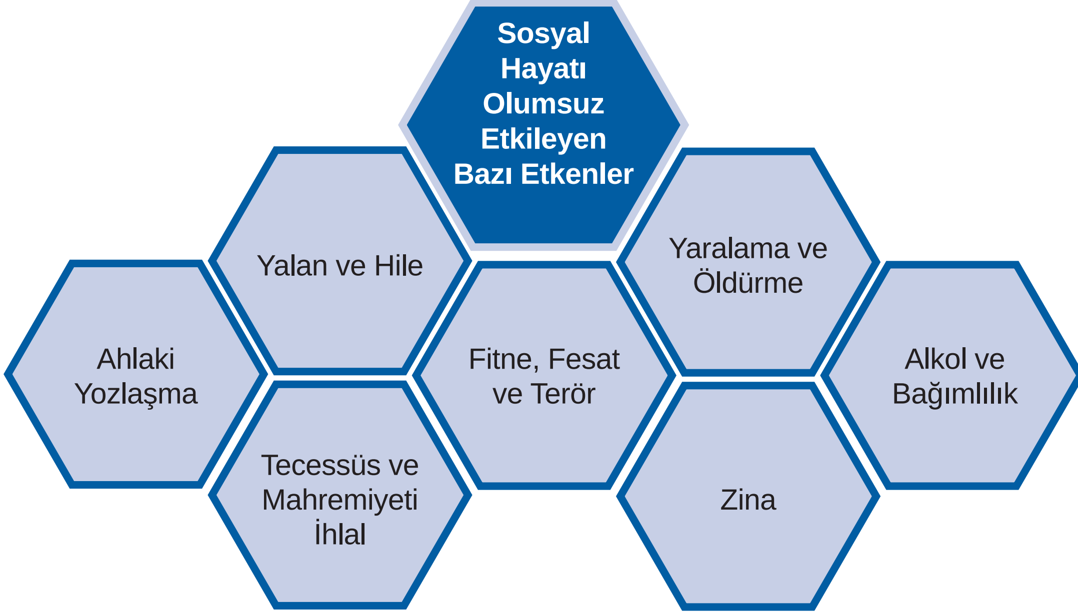
"Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa Allah onu koruması altına alır ve cennete koyar: Güçsüzlere yumuşak davranmak, anne-babaya şefkat göstermek ve elinin altında bulunan hizmetlilere iyi muamelede bulunmak." (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 48.)

---

[34] *Müslim, Lukata, 18.*

[35] *İbn Mâce, Edeb, 37.*

3. Sosyal Hayatı Olumsuz Etkileyen Bazı Etkenler

3.1 Ahlaki Yozlaşma

Bulaşıcı bir hastalığın topluma yayılmaması için ne tür önlemler alırsınız?

Ahlak kelime anlamı olarak huy, mizaç ve karakter demektir. Kavram olarak ise insanın bir amaca yönelik kendi arzusuyla iyi davranışlarda bulunup kötülüklerden uzak durmasıdır. Yüce dinimiz, Müslümanın güzel ahlaklı olmasını ister. Çünkü din, insanın hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmasını amaçlar. Bireyin mutluluğu güzel ahlaklı bir kişi olarak yaşamasına bağlıdır. Ahlaki yozlaşma ise kişinin ve toplumun yavaş yavaş iyi ve güzel davranışlardan uzaklaşması anlamına gelir. Ahlaki yozlaşmanın en kötü tarafı, dinî ve ahlaki değerlerin bozulduğunun farkına varılmamasıdır. Ahlaki yozlaşma toplumda bir virüs gibi sinsice yayılır ve toplumu derinden sarsacak boyutlara ulaşır.[36]

BİLGİ KUTUSU

Yozlaşma: İyi vasıfları kaybedip kaba, âdi bir hâl almak, soysuzlaşmak, kötüleşmek, kötü yönde değişmek, dejenerek olmak anlamındadır.

(bk. Türkçe Sözlük, s. 92)

İnsan akıl, irade ve vicdan sahibi bir varlıktır ve bu özellikleri nedeniyle dinin emir, yasak ve öğütlerine uymakla sorumlu tutulmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de iman edip güzel işler yapmak[37] müminlerin özelliği olarak belirtilmiştir. Peygamberimiz de *"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."*[38] buyurarak İslam'ın güzel ahlaka verdiği öneme dikkat çekmiştir. İslam'a göre iyi bir insan olmak, dinî ve ahlaki ilkeleri yaşamakla mümkündür. Bu ahlaki ilkelere ulaşabilmek için ibadetler oldukça önemli bir yere sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de **"...Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar..."**[39] buyrularak ibadetlerin ahlaka katkısı vurgulanmıştır.

[36] *bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 9.*
[37] *bk. Asr suresi, 3. ayet.*
[38] *Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 1.*
[39] *Ankebût suresi, 45. ayet.*

Ahlaki yozlaşma günümüzde, iletişim araçlarının çeşitlenip çoğalması, sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla her geçen gün daha da artmaktadır. Müstehcen yayınlar yapan, ahlaki değerleri hiçe sayan bazı televizyon programları, internet siteleri, oyunlar ve dizilerle şekillenen magazin kültürü ahlaki yozlaşmaya sebep olmaktadır. Bütün bunlar insani ve ahlaki değerleri yozlaştırırken, insanı kendisine yabancılaştırmaktadır. Dinimizde bunlar malayani olarak adlandırılmıştır. Malayani olan şeyler; insanın kendisine, çevresine, dünya ve ahiret hayatına bir faydası olmayan söz ve davranışlardır. Bunlar kişiyi asıl odaklanması gereken sorumluluklarından alıkoymakta, amellerin Allah (c.c.) rızası gözetilerek yapılması gerektiğini unutturmakta ve kişiyi yapmakla emrolunduğu ibadet ve kulluktan uzaklaştırmaktadır. Oysa Müslüman, zararlıya veya faydasıza değil, dünyada ve ahirette kendisine yararlı olan amellere yönelmeli ve Peygamberimizin *"Kişinin Müslümanlığının güzelliği, malayaniyi terk etmesindedir."*[40] sözüne kulak vermelidir.

Ahlaki yozlaşmanın temelinde insan iradesinin iyi ve doğruyu seçmek yerine nefsine boyun eğmesi ve zamanla onun sınırsız arzularının esiri durumuna düşmesi yatmaktadır. Allah (c.c.) rızasını gözeterek yaşamak yerine sınırsız haz isteği intihar, gasp, cinayet, yolsuzluk, hırsızlık, haksızlık, şiddet, edepsizlik, uyuşturucu ve fuhuş gibi Allah'ın (c.c.) haram kıldığı davranışlara sürükler. Bireyin ve sosyal hayatın huzurunu bozan bu olumsuz davranışlar ancak Allah'a (c.c.) tam bir bağlılık ve ahlaki ilkelerin hayatın merkezine alınmasıyla aşılabilir.

NOT EDELİM

"Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, yaşlılığın düşkünlüğünden, kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime, senden sakınma şuurunu (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da onun efendisi de sensin. Allah'ım! Fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım." (Müslim, Zikir, 73.)

PROJE GELİŞTİRELİM

Size göre ahlaki yozlaşmanın en önemli üç sebebi nedir?		
Bu üç sebebin ortadan kalkması için proje teklifleri hazırlayınız ve projenizi kısaca belirtiniz.		

[40] *Muvatta, Hüsnül'l-Hulk, 1.*

3.2. Yalan ve Hile

Bir alışverişte aldatıldığınızı anladığınızda neler hissedersiniz?

Yüce Allah, insanların huzur ve güven içinde yaşayabilmeleri için bazı davranışları yasaklamıştır. Yalan ve hile, sosyal hayatı olumsuz yönde etkilediğinden İslam'ın kesinlikle uzak durulmasını istediği yasaklardandır.

NOT EDELİM

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."
(Ahzâb suresi, 70. ayet.)

Yalan; aldatmak amacıyla bilerek ve gerçeğe aykırı olarak söylenen sözdür. Doğruluğun zıddıdır. Yalan söyleyen insan, bilerek karşısındaki kişiyi aldatır, insanların güvenini kaybeder. Yüce Allah bir ayette **"...Yalan sözden sakının"**[41] buyurarak insanların yalandan kaçınmalarını istemiştir. Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde *"Müslüman, elinden ve dilinden başkalarının güvende olduğu kimsedir."*[42] buyurarak Müslümanı söz ve davranışlarıyla başkalarının güvenini kazanan kimse olarak tanımlamıştır.

Yalan, adaletin gerçekleşmesine engel olur. Suçluyu suçsuz, suçsuzu ise suçlu gibi gösterebilir. Yalan yere yapılan şahitlikle adaletin yerini bulması engellenmiş olur. Kur'an-ı Kerim'de **"(O kullar), yalan yere şahitlik etmezler…"**[43] buyrularak Müslümanın şahitlik ederken de doğruluk üzere olması gerektiği vurgulanmaktadır.

DEĞERLENDİRELİM

"Doğruluk hayra ulaştırır, hayır da cennete. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (dosdoğru) diye kaydedilir. Yalancılık yoldan çıkarır. Yoldan çıkmak da cehenneme sürükler. Kişi yalancılığı kendine yol edinince Allah katında kezzâb (çok yalancı) diye kaydedilir." (Buhârî, Edeb, 69.)

Yukarıdaki hadise göre doğruluk ve yalanı sebep olduğu sonuçlar bakımından değerlendiriniz.

Hile; birini aldatmak, yanıltmak için kurulan bir tuzaktır. Yalancılık gibi hile de dinimizin yasakladığı, sosyal hayatı olumsuz etkileyen kötü davranışlardan biridir. Hile, gerçeği gizleyerek çıkar sağlamak amacıyla yapılan ve yalanı da içine alan bir hastalıktır. Bu da toplumsal barışı, güveni ve huzuru bozar. İnsanların mağdur olmasına sebep olur.

Dinimiz hilenin her çeşidini yasaklamıştır. Mesela bir esnaf, sattığı şeyin güzel taraflarını gösterip kusurlarını gizleyerek eksik ölçer veya kalitesiz eşyayı kaliteli diye satarsa alıcıyı aldatmış ve kandırmış olur. Bu da haksız kazanç olur ve kul hakkına girer. Yüce Allah bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de **"İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan (ölçen) hilekârlara yazıklar olsun."**[44] buyurarak insanları hile yapmaktan kaçınmaları için uyarmıştır.

Yalan ve hile, fertler arasındaki güven duygusunu ortadan kaldırır. Arkadaşlıkların bozulmasına, ailelerin parçalanmasına, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zedelenmesine sebep olur. Yalan ve hileden kaçınmak ahlaklı insan olmanın en önemli şartıdır. Toplumsal huzur için eşlerin, çocukların, kardeşlerin, akrabaların, komşuların ve arkadaşların hepsi birbirine karşı dürüst ol-

[41] *Hac suresi, 30. ayet.*
[42] *Buhârî, İman, 5.*
[43] *Furkân suresi, 72. ayet.*
[44] *Mutaffifîn suresi, 1-3. ayetler.*

malıdır. Sevgili Peygamberimiz *“Bizi aldatan bizden değildir.”*[45] buyurarak Müslüman toplumun bir üyesi olabilmeyi, yalan ve hileden uzak durmaya ve dürüst olmaya bağlamıştır.

OKUYALIM

Doğruluk Üzere Yaşayan İnsan	Doğruluktan Sapan İnsan
Yalan söylemeyen ve hile yapmayan insan doğruluk üzere yaşayan bir insandır. Böyle bir insandan adalet, dürüstlük, ahde vefa, emanete riayet, samimiyet, haktan ve haklıdan yana olma davranışları beklenir.	Yalan söyleyen ve hile yapan insan doğruluktan sapmış bir insandır. Böyle bir insandan aldatma, güvensizlik, sahtekârlık, iki yüzlülük, riyakârlık, samimiyetsizlik ve ihanet beklenir.

NOT EDELİM

“Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder, söz verdiği zaman sözünde durmaz.” (Müslim, İman, 107.)

3.3. Tecessüs ve Mahremiyeti İhlal

“Hiç kimsenin izinsiz olarak bir başkasının evinin içine bakması helal değildir. Eğer bakarsa (eve) girmiş demektir...” (Tirmizî, Salât, 148.)

Hadis-i şerifte bahsedilen durumun başınıza gelmesi size neler hissettirir?

Tecessüs, bir kimsenin özel durumunu merak edip öğrenmek için onun bilgisi ve rızası dışında gizlice araştırma yapmaktır. Gizli kalması istenilen bir durumu öğrenmeye çalışmak da tecessüs olarak nitelendirilir.

Dinimizde insanların özel hayatlarının araştırılması ve ifşa edilmesi yasaklanmıştır. Çünkü bu durum kişinin en temel insani haklarından olan mahremiyeti ihlal anlamına gelir. İnsanların gizli hallerinin ifşa edilmesi, insan onurunu yaralayıcı bir durumdur. Yüce Rabb’imiz bu durumu, **“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetini araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.”**[46] buyurarak yasaklamıştır. Ayette de belirtildiği gibi tecessüs ve zan, herkesin birbirinden şüphelendiği güvensiz bir ortamın oluşmasına sebep olur.

İslam insanların mahremiyetlerinin korunmasına büyük önem verir. İslam bu mahremiyeti korumak için bazı kurallar ortaya koymuştur. Tessettür de bu kurallardan biridir. Tesettür; örtünme, kapanma, gizlenme demektir. Dinimizde kadın ve erkeklerin dinen örtülmesi emredilen yerlerini

[45] Müslim, İman, 43.

[46] Hucurât suresi, 12. ayet.

örtmeleri anlamında kullanılır. Yüce Allah (c.c.) Nûr suresi, 30-31. ayetlerde bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: **“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden salsınlar...”**

Mahremiyet ihlali sadece kişilerin haklarını ihlalle ilgili değildir. Özel ve resmî kurumların gizli bilgilerini araştırmak, bu bilgileri başkalarıyla paylaşmak hatta bunlardan maddi kazanç elde etmek de tecessüs ve mahremiyet ihlalidir ve hukuki sonuçlar doğurur.

Sonuç olarak, hiç kimse başkasının özel hayatını merak edip meşru olmayan yollarla öğrenmeye çalışmamalıdır. Çünkü başkalarının gizli hallerini öğrenmeye çalışan bir Müslüman harama düşmüş olur. Ayrıca başkaları hakkında su-i zana kapı aralayarak insani ilişkilere zarar vermiş olur. Evli-bekar, kadın-erkek, genç-yaşlı her mümin, tecessüs ve su-i zandan uzak durarak mahremiyetin korunması konusunda sorumluluklarını yerine getirmelidir. Bu sorumluluk bilinci öncelikle ailede kazanılır. Eşler ve çocuklar birbirlerinin ve ailelerinin sırlarını başkalarına söylememelidir. Dinimizde bu konuya gösterilen hassasiyetin amacı; bireylerin ve ailelerin özel hayatlarını güvence altına almak, sosyal hayatı etkileyen olumsuzlukları bertaraf etmek; huzur, güven ve güzel ahlakın egemen olduğu sağlıklı bir toplum oluşturmaktır.

LİSTELEYELİM

“Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hallerini araştırmayın, birbirinizle üstünlük yarışına girmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize kin beslemeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!” (Buhârî, Edeb, 57.)

Yukarıda verilen hadise göre toplumu olumsuz etkileyen durumların neler olduğunu listeleyiniz.

1 ______
2 ______
3 ______
4 ______
5 ______
6 ______
7 ______
8 ______

Her insanın ihlal edilmemesi gereken mahremiyet alanları vardır.

3.4. Fitne, Fesat ve Terör

Birinin size açıktan mı yoksa gizlice mi düşmanlık etmesi daha kötüdür?

Fitne, bozgunculuk, karışıklık ve kargaşa çıkarmaktır. Fitne, insanlar arasındaki güven duygusunu ortadan kaldırıp şüphe ve düşmanlığa sebep olur. Dedikodu, iftira, yalan gibi tutum ve davranışlarla barış ve huzur ortamını, sosyal yapıyı ve düzeni bozmak fitne kapsamında değerlendirilir.[47]

İslam dini, fitneyi en büyük günahlardan biri olarak kabul eder. Bu konuyla ilgili bir ayette **"... Fitne öldürmekten daha kötüdür…"**[48] buyrularak fitnenin cinayetten daha tehlikeli ve ortadan kaldırılması gereken bir suç olduğu vurgulanmıştır. Çünkü fitne sebebiyle yalnız bir kişinin değil bütün toplumun yok olma tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Fitneyle doğrudan alakalı kavramlardan biri de nifaktır. Nifak; içi dışı bir olmamak, iki yüzlü olmak demektir. Münafık, bir yüzüyle doğruluktan, adaletten söz ederken diğer taraftan bozgunculuk ve yalan üzere planlar yapmaktadır.

Tarih boyunca fitne ve nifak hareketlerinin olumsuz yansımalarını görmek mümkündür. Peygamber Efendimiz zamanında bile münafıklar inananları Allah (c.c.) yolundan döndürmek, toplum düzenini bozmak ve kargaşa çıkarmak istemişlerdir. Kur'an-ı Kerim münafıkları, *"kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söyleyenler"*[49] şeklinde tarif etmiştir. Çünkü münafıklar, inanmadıkları halde inanmış gibi görünürler. Asıl niyetleri ise Müslümanların aralarını açmak, onları birbirine düşürmek ve böylece toplumda huzursuzluk ortamı oluşturmaktır. Barış ve huzurdan yana olduklarını söylerler fakat zora gelince hemen bozgunculuğa başlarlar.

Münafıklar, Uhud Savaşı'nda İslam ordusunu yarı yolda bırakarak geri dönmüş, Tebük Savaşı'na da bahaneler uydurarak katılmamışlardı. Kur'an-ı Kerim'de **"Şayet onlar sizinle beraber sefere çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek istedikleri için aranıza sokulacaklardı; içinizde onlara kulak asacak olanlar da vardı. Allah zalimleri çok iyi bilir."**[50] buyrularak onların asıl niyetleri ortaya konmuştur.

Fitne çıkarmak isteyenler genellikle Müslümanların ibadetlerine katılırlar ve Müslüman toplumun bir ferdi gibi davranırlar. Fakat el altından her türlü entrikayı çevirerek düşmanlarla iş birliği yaparlar. Açıktan düşmanlık yapanlara karşı önlem almak mümkünken fitne yoluyla düşmanlık yapanlara karşı önlem almak oldukça zordur. Dolayısıyla Müslümanlar bu tür düşmanlara karşı sürekli uyanık olmalı ve onların oyunlarına gelmemek için gayret göstermelidir.

Fitne sosyal ilişkilerin zedelenmesine sebep olur. Ailelerin parçalanması, komşulukların ciddi zarar görmesi, arkadaşlık ve dostlukların bozulması basit bir fitneden kaynaklanabilir. O yüzden Yüce Allah "**Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz."**[51] buyurarak toplumsal ilişkilerimizin fitneye kurban edilmemesi gerektiği konusunda bizleri uyarmaktadır.

Fesat, toplumda yerleşmiş olan doğru inanç, düşünce ve düzenin bozularak yalan, yanlış ve olumsuz propagandayla hak ve adaletin ortadan kaldırılması, toplumda kargaşanın hâkim ol-

[47] *bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 99.*
[48] *Bakara suresi, 191. ayet.*
[49] *bk. Âl-i İmrân suresi, 167. ayet.*
[50] *Tevbe suresi, 47. ayet.*
[51] *Hucurât suresi, 6. ayet.*

masıdır.[52] Fitnecilerin tam anlamıyla istedikleri sonuçlara ulaşmasıdır. Fesat çıkaranlar değerlere, örf ve âdetlere saldırarak toplumda ahlaki bir yozlaşma oluşturmaya çalışırlar. Sadece yalan söylemekle, kargaşa çıkarmakla kalmaz; ellerine fırsat geçirdiklerinde de her türlü hainlik ve zalimliği yaparlar. Fesatçıların özellikleri Kur'an-ı Kerim'de şu ayette haber verilmektedir: **"Hâkimiyeti ele aldığında ise ülkede bozgunculuk çıkarıp ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez."**[53]

Görsel 10: Fitne, fesat ve teröre karşı en büyük silahımız birlik ve beraberliğimizdir.

Terör; etrafa korku salmak, öldürmek, yaralamak, tahrip etmek suretiyle toplumun can, mal ve namus güvenliğini tehdit etmektir. Adalet, güven, doğruluk ve dürüstlük ilkelerine karşı düşmanca tavır alıp toplum düzenini bozmaya çalışanlar, yol kesip insanları tehdit edenler, halkın emniyet ve asayişini bozanlar terör faaliyeti içinde sayılırlar. Kur'an-ı Kerim'de bu tür faaliyetler içinde olanların bu dünyada en ağır cezayla cezalandırılmaları gerektiği, ahirette de cezalarının çok ağır olacağı vurgulanmıştır.[54]

İslam, getirmiş olduğu inanç ve ahlak sistemine karşı düşmanca tavır almaya müsaade etmediği gibi yeryüzünde fesat çıkararak toplum düzeninin bozulmasına da izin vermez. İslam, sadece insanların değil, aynı zamanda çevrenin ve ekolojik dengenin de korunmasını, böylece insanların huzurlu ve mutlu bir hayat yaşayabilmelerini hedefler.

Dinimiz, adalet, huzur ve barışı esas alır. Gerek ayetlerde gerekse hadislerde fitneye, fesada ve teröre karşı açık hükümler bulunmaktadır. Yeryüzünde bozgunculara ve fitnecilere karşı mücadele etmek Müslümanın en temel görevlerinden biridir.[55]

[52] *bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 92.*
[53] *Bakara suresi, 205. ayet.*
[54] *bk. Mâide suresi, 33. ayet.*
[55] *bk. Enfâl suresi, 39. ayet.*

LİSTELEYELİM

Aşağıda verilen ayetleri okuyarak fitne ve fesat çıkaranların özelliklerini listeleyiniz.

"İnsanlardan öyleleri vardır ki: "Biz Allah'a ve ahiret gününe iman ettik." derler; oysa inanmış değillerdir."

Akıllarınca Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya kalkışıyorlar; halbuki onlar farkında olmadan yalnızca kendilerini aldatmış oluyorlar.

Kalplerinde bir bozukluk vardır, Allah da onlardaki bozukluğu arttırmıştır. Yalan söylemeleri yüzünden, kendilerine acı veren bir azap da vardır.

Onlara "Yeryüzünde düzeni bozmayın." denildiğinde, "Hayır, biz yalnızca ıslah edenleriz." derler.

Biliniz ki, gerçekten bozanlar onların ta kendileridir, ama farkında olmuyorlar.

Onlara "Diğer insanlar gibi siz de iman edin." denildiğinde, "Akılsızların inandıkları gibi biz de inanalım mı?" derler. Biliniz ki, asıl akılsızlar onlardır, fakat bilmezler.

İman edenlerle karşılaşınca "İnandık." derler, şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise "Biz sizinleyiz, biz yalnızca alay etmekteyiz." derler."

(Bakara suresi, 8-14. ayetler.)

1 ______________________________

2 ______________________________

3 ______________________________

4 ______________________________

5 ______________________________

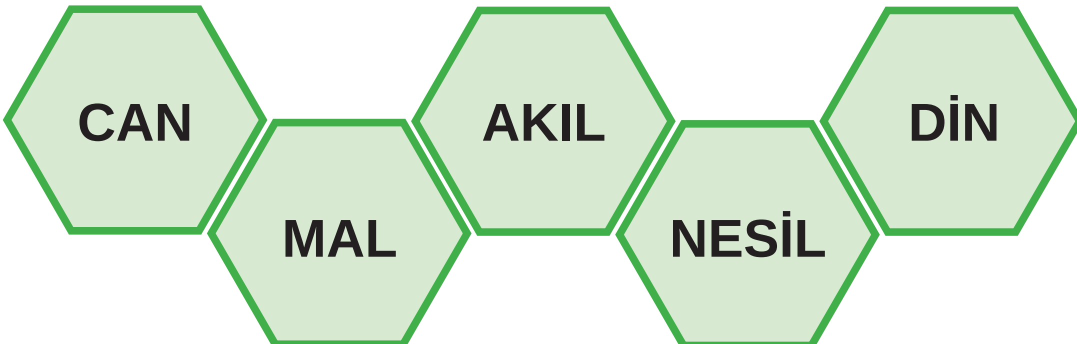
3.5. Yaralama ve Öldürme

Can güvenliğinin olmadığı bir toplumda yaşamak sizce ne tür sonuçlar doğurur?

İslam dini ortaya koyduğu ilkelerle yeryüzünde güven ve huzur ortamı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için can, mal, akıl, nesil ve dinin korunmasını en temel hak saymıştır. İşte yaralama ve öldürme insanın kutsal olan bu haklarından yaşama hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

BİLGİ KUTUSU

İslam dininde emir ve yasaklarla muhafazası gözetilen beş temel değer

Yaralama, kişinin vücut bütünlüğüne kasti olarak zarar vermektir. Bu durum; saldırı, işkence ve kişinin bilgisi dışında uygulanacak sağlık müdahaleleriyle oluşabilir. Bu tür bir durumla karşılaşan birey acı, elem ve ıstırap içine düşer. Maddi ve manevi hakları ihlal edilmiş olur. Yaralama kasti olarak meydana gelebileceği gibi hatayla da oluşabilir.

Tedbirsizlik ve alkollü araç kullanımı gibi sebeplerle ülkemizde çok sayıda trafik kazası meydana gelmektedir. Buna bağlı olarak birçok insan yaralanmakta veya ölmektedir. Yine iş güvenliğine gereken özen gösterilmediğinden insanların yaralandığı ve öldüğü iş kazaları yaşanmaktadır. Bu durumlarda kasıt olmasa bile kuralların ihlal edilmesi ve tedbirsizlik sonucu insanların yaralanması veya ölmesi dinen de kabul edilemez.

Görsel 11: Kurallara uyarak hem kendimize hem de başkalarına zarar vermemiş oluruz.

Öldürmek, bir kimsenin hayat hakkını elinden almak demektir. Hayata yönelik her türlü tehdit ve tehlikeden uzak bir şekilde yaşayabilmek tüm insanların doğuştan kazandığı en tabii haklardandır. Diğer bütün haklar bu hakkın varlığına bağlı olduğu için yaşama hakkı, bütün hakların da temelidir.

Kur'an-ı Kerim'de **"…Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın…"**[56] buyrularak bir kimseyi öldürmek büyük bir günah kabul edilmiştir. Bir başka ayette ise **"… Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur…"**[57] buyrularak bir insanı öldürmenin ne kadar büyük bir suç olduğu vurgulanmış ve bir canı kurtarmanın ne kadar erdemli bir davranış olduğu anlatılmıştır.

DEĞERLENDİRELİM

İnsani değerlerin toplum genelinde zayıflamasıyla yaralama ve öldürme olaylarının artması arasındaki ilişkiyi arkaraşlarınızla değerlendiriniz.

3.6. Zina

Bir günahı işlememekle o günaha yaklaşmamak arasında sizce ne gibi farklar vardır?

Zina, evlilik bağı olmaksızın iki kişinin gayrimeşru ilişki kurmalarına denir.[58] Zina yapan kimseye "zânî" denilir. Zina dinimizin yasakladığı en büyük günahlardandır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur."**[59] buyurarak zinayı haram kılmış ve müminlerin bu günahtan uzak durmalarını emretmiştir.

[56] İsrâ suresi, 33. ayet.
[57] Mâide suresi, 32. ayet.
[58] bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 402.
[59] İsrâ suresi, 32. ayet.

Ailenin huzuru için en önemli dayanak noktası eşlerin birbirlerine olan sadakatleridir. Sadakat birbirine vefa gösterme, güven duyma, sözünde durma ve doğruyu söyleme anlamlarına gelir. Nikâh ile Allah'ın (c.c.) ve insanların önünde birbirine eş olma sözü veren çiftlerin bu söze sadık kalmamaları aile yuvasının yıkılmasına neden olmaktadır. Bu sadakatsizliğin en bariz göstergesi zinadır. İslam dini birbirini aldatarak zina eden erkek ve kadının mahkemede ispatlanması durumunda cezalandırılmasını istemektedir.[60] Aynı zamanda iffetli erkek ve kadına zina iftirası atmak da en büyük günahlardan sayılmış ve iftirada bulunanların cezalandırılması istenmiştir.[61]

Yüce Allah insanların, hayvanların ve bitkilerin hepsini çift yaratmıştır. **"Her şeyi çift (erkek-dişi) yarattık ki düşünüp ders alasınız."**[62] ayeti, bu gerçeği ifade etmektedir. Erkek ve dişi olarak yaratılan varlıklar soylarını bu sayede sürdürürler. Yüce Allah'ın sağlıklı nesillerin devamı için koyduğu bu yasa (sünnetullah) erkek ve kadının meşru birlikteliğiyle oluşan aile kurumuyla devam edebilir. Bu meşruiyet nikâh ile gerçekleşmektedir. İnsanların erkek ve kadın olarak birbirini tamamlayan iki cins şeklinde yaratılması, sosyal hayatın dengesini ve insanların mutluluğunu sağlayan önemli bir unsurdur. İnsanlar fıtrata ve toplumsal yasalara aykırı davrandığında bu denge bozulur. Bütün bunlardan dolayı İslam dini zinayı yasaklamış ve zinaya götüren yolları kapatmıştır.[63] Gelecek nesillerin emniyeti, insanların kendi aileleri içinde meşru bir hayat yaşamalarıyla sağlanır. Zina ise nesli ve aile yapısını bozan gayri ahlaki bir davranıştır. Ayrıca bu davranış aile ve toplum ahlakını çökertmekte, psikolojik huzursuzluklara ve sosyal dengesizliklere sebep olmaktadır.

Zinadan ve zinaya götürecek her türlü davranıştan kaçınmak ahlaklı ve iffetli bir Müslümanın en büyük özelliğidir. Bu kapsamda müstehcen yayınlardan da uzak durmak gerekmektedir. Çünkü bu yayınlar cinsellik üzerinden zinaya, fuhuşa ve daha başka gayri ahlaki davranışlara özendirmektedir.

DEĞERLENDİRELİM

6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin (f) fıkrasında televizyon ve radyo yayınlarında "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz." ifadesi yer alır.

Bir yayın ilkesi olarak kanunda yer alan bu düzenlemenin amacı nedir? Değerlendiriniz.

3.7. Alkol ve Madde Bağımlılığı

Akıl ve iradesini kullanamamak insana neler kaybettirir?

Akıl ve irade, insanın en temel iki özelliğidir. Akıl, iyi ile kötüyü ayırt etmemizi; irade ise iyi veya kötüden birini seçmemizi sağlar. Bu özelliklerin sağlıklı işlememesi durumunda yaratılış amacımıza uygun hareket edemeyiz.

İslam'da akıl, can, nesil, mal ve din korunması gereken temel değerlerdir. Bu değerleri ortadan kaldıracak veya onlara zarar verecek tüm fiiller dinimizce haram kılınmıştır. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilir: **"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve**

---

[60] *Nûr suresi, 2. ayet.*
[61] *Nûr suresi, 4. ayet.*
[62] *Zâriyât suresi, 49. ayet.*
[63] *bk. İsrâ suresi, 32. ayet; Tahrîm suresi, 6. ayet; Nûr suresi, 30-31. ayetler.*

şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?"[64] Peygamberimiz de bir hadisinde "*İçki, bütün kötülüklerin anasıdır.*"[65] buyurarak içkinin birçok olumsuz davranışa kapı açtığını belirtmiştir.

Alkollü içecekler ve uyuşturucu maddeler beyni ve merkezi sinir sistemini olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle bunlar aklımızı kullanmayı engelleyen ve bizi iradesiz kılan zararlı maddelerdir. Alkol ve uyuşturucu maddenin kişiye verdiği en büyük zarar bağımlılıktır. Bağımlılık, bir maddeye karşı duyulan "onsuz yaşayamama" halidir. Bu durumdaki bireyde stres ve kaygı seviyesi yüksek olduğundan, akıl ve iradenin sağlıklı bir şekilde kullanılması mümkün değildir.[66]

Görsel 12: Alkol kullanımı olumsuz sonuçlara sebep olur.

Alkol kullanmak trafik kazalarının en önde gelen sebepleri arasındadır. Bu kazalarda yaralanma ve ölümlerin gerçekleşmesi alkol kullanan kişide ömür boyu kurtulamayacağı vicdan azabına sebep olmaktadır. Ayrıca alkol ve uyuşturucu bağımlılığı aile ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Ailenin bir üyesinin alkol ve uyuşturucu madde kullanması, aile içinde ciddi sorunlara ve çatışmalara neden olmaktadır. Bağımlılık haline dönüşen bu alışkanlıklar çeşitli nedenlerle ailede yalanı, baskıyı, saldırganlığı ve şiddeti doğurmaktadır. Bu durum aile içinde onulmaz yaralar açarken diğer taraftan bireyin toplumla ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet vermektedir.

Alkol kullanımı sosyal hayatı olumsuz yönde etkiler. Sevme, sevilme ve ait olma gibi duygularımızın karşılanması, çevremizdeki insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmamıza bağlıdır. Alkollü içki içmek, uyuşturucu madde kullanmak, sigara içmek veya nargile kullanmak gibi davranışlar sadece bize değil; ailemize, sevdiklerimize, akrabalarımıza, çevremize, yaşadığımız topluma ve devletimize zarar verir. Yeteneklerimizi kullanmamızı engeller ve üretkenliğimizi azaltır. Bu durum bizi maddi ve manevi olarak zarara uğratır.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanımının, birey ve toplum için birçok olumsuzlukları vardır.

Alkol ve uyuşturucunun bireysel zararları	Alkol ve uyuşturucunun toplumsal zararları
Akıl yetisini kullanmayı engeller.	Sosyal ilişkiler zedelenir.
Ruh ve beden sağlığını bozar.	Aile huzuru bozulur.
Güven duygusunu zedeler.	Meslek hayatını olumsuz etkiler
Bağımlılık oluşturur.	Kamu sağlık harcamalarını artırır.
İradeyi zayıflatır.	Suç oranları artar.
Fakirleştirir.	Devlet ekonomisine zarar verir.
Yalnızlığa mahkum eder.	Güven ve huzur ortamı bozulur.

[64] *Mâide suresi, 90-91. ayetler.*
[65] *Nesai, Eşribe, 44.*
[66] *bk. www.yesilay.org.tr*

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Sosyal hayatı olumsuz etkileyen hususlardan bazılarını yazınız.

....

....

2. Sosyal hayatla ilgili temel ölçüler nelerdir? Yazınız.

....

....

3. İslam'ın aileye verdiği önemi belirterek kısaca açıklayınız.

....

....

4. Fitne, fesat ve terörün toplum birliği açısından zararları nelerdir? Yazınız.

....

....

5. Alkol bağımlılığının bireysel ve toplumsal zararları nelerdir? Yazınız.

....

....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı aile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Ailenin bir üyesinin alkol ve uyuşturucu madde kullanması, aile içinde ciddi sorunlara ve çatışmalara neden olmaktadır. Bağımlılık haline dönüşen bu alışkanlıklar çeşitli nedenlerle ailede yalanı, baskıyı, saldırganlığı ve şiddeti doğurmaktadır.

Yukarıdaki paragrafa göre, alkolün zararlarını öğrencilerine anlatan bir öğretmenin <u>en çok</u> üzerinde durduğu değer aşağıdakilerden hangisidir?

A) Aile
B) Ekonomi
C) Din
D) Kültür
E) Sanat

2. İslam dini ortaya koyduğu ilkelerle yeryüzünde güven ve huzur ortamı oluşturmayı amaçlamıştır. İslam dini, bunu gerçekleştirmek için can, mal, akıl, nesil ve dinin korunmasını en temel hak saymıştır. Yaralama ve öldürme insanın kutsal olan bu haklarından yaşama hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

Yukarıdaki paragrafı <u>en güzel</u> şekilde destekleyen ayet aşağıdakilerden hangisidir?

A) "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir…" (Mâide suresi, 90. ayet.)
B) "… Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur…" (Mâide suresi, 32. ayet.)
C) "İnsanlardan öyleleri vardır ki: "Biz Allah'a ve ahiret gününe iman ettik." derler; oysa inanmış değillerdir." (Bakara suresi, 8. ayet.)
D) "Rabbin O'ndan başkasına kulluk etmemenizi, anneye babaya iyilikle muamele etmenizi emretti..." (İsrâ suresi, 23. ayet.)
E) "Onlar, 'Ey Rabb'imiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle.' diyenlerdir." (Furkân suresi, 74. ayet.)

3. Bozgunculuk, karışıklık ve kargaşa çıkarmak anlamına gelir. İnsanlar arasındaki güven duygusunu ortadan kaldırıp şüphe ve düşmanlığa sebep olur. Barış ve huzur ortamını, sosyal yapıyı ve düzeni bozmak bu fiil kapsamında değerlendirilir.

Yukarıda tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?
A) Terör
B) Zina
C) Fitne
D) Yaralama
E) Hile

4.

I. Emniyet ve Güven	a. "Müslüman kardeşini küçük görmesi bir kişiye kötülük olarak yeter." (Ebû Dâvûd, Edeb, 35.)
II. Sulh	b. "…Bir topluma, olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin..." (Mâide suresi, 8. ayet.)
III. Hak ve Adaleti Gözetme	c. "Eğer müminlerden iki grup birbiriyle savaşırlarsa hemen aralarını düzeltin…" (Hucurât suresi, 9. ayet.)
IV. Kardeşlik	d. "Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan kimse ona (yararlı gördüğü) görüşünü belirtsin." (İbn Mâce, Edeb, 37.)
V. Yardımlaşma ve Dayanışma	e. "Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir." (Tirmizi, İman, 12.)

Yukarıda verilen davranışlarla ilgili ayet ve hadislerin eşleştirilmesi hangi seçenekte doğru verilmiştir?

A) I-c / II-b / III-e / IV-a / V-d
B) I-d / II-c / III-a / IV-b / V-e
C) I-a / II-d / III-b / IV-e / V-c
D) I-e / II-c / III-b / IV-d / V-a
E) I-e / II-c / III-b / IV-a / V-d

5. I- Şahsımızı ilgilendirmediği sürece kötülüklere duyarsız kalabiliriz.
II- İnsanların kusurlarını araştırmak dinimize göre uygun bir davranıştır.
III- Başkalarının ilişkilerini düzeltmek için aracılık yapmak güzel bir davranıştır.
IV- Yalan ve hile, toplumsal ilişkilere zarar veren kötü davranışlardır.

Yukarıda verilen bilgilerden hangileri doğrudur?

A) I-II-IV
B) Yalnız III
C) II-III
D) III-IV
E) Yalnız IV

6.

I	Sadakat	Doğruluk
II	Kardeşlik	Uhuvvet
III	Kibir	Tevazu
IV	Sulh	Barış
V	Emanet	Güven

Yukarıdaki eşleştirmelerden hangileri <u>yanlıştır</u>?

A) I-II
B) II-IV
C) III-IV
D) Yalnız III
E) II-III

7. İslam dini, aileye büyük önem vermiştir. Çünkü İslam dininde, sağlam bir toplumun inşası sağlıklı bir aile yapısıyla mümkündür. Sağlıklı bir ailenin de doğru yetiştirilmiş bireyler tarafından kurulacağı çeşitli ayet ve hadislerle açıklanmıştır.

Aşağıdaki ayet ya da hadislerden hangisi yukarıda anlatılanlarla <u>ilişkilendirilemez</u>?

A) "Hiçbir baba, evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir." (Tirmizî, Birr, 33.)
B) "Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değil-dir…"(İbn Mâce, Nikâh, 1.)
C) "Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter." (Ebû Davûd, Zekât, 45.)
D) "Rabbin O'ndan başkasına kulluk etmemenizi, anneye babaya iyilikle muamele etmenizi emretti..." (İsrâ suresi, 23. ayet.)
E) "...Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyi ve ya-rarlı işleri en güzel şekilde yapanları sever."(Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.)

8. “…Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin…” (Nisâ suresi 36. ayet.)

“Komşusu açken, tok yatan kimse bizden değildir.” (Buhâri, Edebü’l-Müfred, 52.)

Yukarıdaki ayet ve hadiste verilmek istenen ana mesaj nedir?

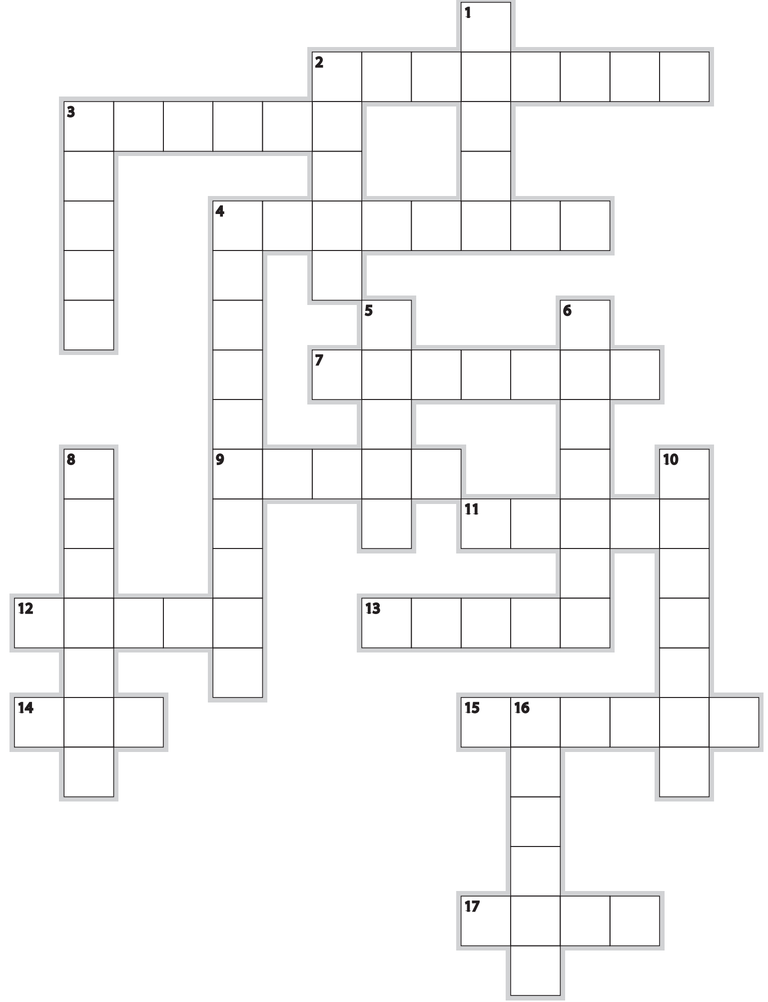
A) Ekonomik hayatı canlandırmak
B) Toplumsal birlik ve dayanışma
C) Siyasi hayata katılmak
D) Bireyi ibadetlere alıştırmak
E) İnsanları kötülükten sakındırmak

BULALIM

Soldan Sağa

2. Bir kimsenin özel durumunu merak edip öğrenmek için onun bilgisi ve rızası dışında gizlice araştırılması.
3. Yetim, yaşlı ve yoksul kimseler veya boşanmış olduğu hâlde kocalarıyla henüz ilişkileri tam olarak kesilmemiş olan kadınlar için belirlenen yiyecek, giyecek, ev ve benzeri şeyler veya bunları karşılayacak para.
4. Birlikte yaşayıp hoş geçinmek, karşılıklı iyi ve güzel ilişkiler kurmak.
7. Hakkından isteyerek vazgeçmek, el çekmek, fedakarlıkta bulunmak.
9. Ölen kimsenin, akrabası olan kimselere belli ölçüler içerisinde paylaştırılmak üzere bıraktığı para ve her türlü taşınır, taşınmaz mal.
11. Evlenmelerine dinî bir engel bulunmayan ve belirli şartları taşıyan erkek ve kadının beraberce bir hayat sürmek için şahitler önünde gerçekleştirdikleri evlilik anlaşması.
12. Bozgunculuk, karışıklık, kargaşa, geçimsizlik, genel güvenliği bozmak.
13. Ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması erdemi.
14. Yerindelik, gerçeğe uygunluk, pay ve emek karşılığı alınan ücret.
15. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetmek, herkese hakkı olanı vermek, bir şeyi olması gereken yere koymak, ölçülü ve dengeli davranmak.
17. Birini aldatmak ve yanıltmak için kurulan tuzak.

Yukarıdan Aşağıya

1. Müslüman bir erkeğin nikâh sırasında evleneceği hanıma verdiği veya vermeyi kabul ettiği mal ya da para.
2. Evli eşlerin evliliği sona erdirmeleri, evlilik anlaşmasını bozmaları.
3. İnsanın soyu, atalar, dedeler silsilesi.
4. Bir insanın diğer insanlara açmadığı gizli ve özel alanı. Herkes tarafından bilinmeyen ve açıklanması sahibinin sorumluluğunda olan sırlar ve bilgiler.
5. Toplumda yerleşmiş olan doğru inanç, düşünce ve düzenin bozularak yalan, yanlış ve olumsuz fiillerle hak ve adaletin ortadan kaldırılması, toplumda kargaşanın hâkim olması.
6. İhanet etmemek, aldatmamak, vefalı olmak, dostluk, bağlılık, güven duymak, sözünde durmak, doğruyu söylemek.
8. İnsanların kendi istekleriyle şahitlerin huzurunda evlenmeleri.
10. Kardeşlik.
16. Tedirginliği, üzüntüsü ve sıkıntısı olmama durumu; huzur, rahat, iyi geçim.

2. ÜNİTE
İSLAM VE EKONOMİK HAYAT

KAVRAMLAR

İktisat, tasarruf, îsar, riba, ihtikâr, faiz.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İslam ahlakı deyince ne anlıyorsunuz? Fikirlerinizi defterinize yazınız.
2. İslam ekonomisi deyince ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Kul hakkı yemenin ne demek olduğunu yakın çevrenizden 5 kişiye sorunuz. Aldığınız cevapları not ediniz.
4. İnsanlar birbirine borç alıp verirken nelere dikkat etmelidir? Fikirlerinizi defterinize yazınız.
5. Helal, haram, infak, karz-ı hasen, îsâr, kavramlarını araştırarak anlamlarını defterinize yazınız.
6. Bakara suresi, 261-262 ve 280. ayetleri ile Âl-i İmrân suresi, 92. ayetini Kur’an-ı Kerim mealinden bularak defterinize yazınız.

1. İslam Ekonomisinin Ahlaki Temelleri

Üretim-tüketim ilişkilerinde ahlaki ilkeler gözetilmezse sizce ne tür olumsuz sonuçlar doğar?

Ekonomi, insanların yaşayabilmeleri için üretim-tüketim faaliyetlerinden doğan ilişkilerin bütünüdür. Ticaret, ithalat, ihracat, dağıtım, hizmet gibi işlerin hepsi ekonominin kapsamında değerlendirilir. Ekonomi kavramı ile iktisat kavramı eş anlamlı olarak kullanılsa da iktisat kelimesinin İslam'da çok daha geniş bir anlamı vardır. **İktisat** kelimesi, orta yolu tutmak, aşırılıklardan uzak ve tutumlu olmak anlamına gelir. Ekonomik faaliyetin sınırsız bir şekilde yapılamayacağını, ahlaki esaslar çerçevesinde yapılması gerektiğini ifade eder.

Tevhit inancı gereği insan ekonomik faaliyetlerinde hem bu dünyayı hem de ahiretini düşünmek zorundadır. Allah'ın (c.c.) insana bahşettiği özgürlüğü sınırsız bir şekilde kullanarak sorumsuzca davranmamalıdır. Çünkü özgür irade sorumlulukla dengelendiğinde anlam kazanır. Hiçbir sınır tanımayan, bireyci, hazcı ve savurgan bir ekonomik tutum sergilemek özgür iradeyle açıklanamaz.

İslam ekonomisinin ahlaki temelleri İslam ahlakının meşru gördüğü sınırlar içerisinde şekillenir. Ahlaki temellerin başında kişinin tüm ekonomik faaliyetlerinde helal kazanç ilkesine göre hareket etmesi gelir. Bunun yanında kişinin kazancından infak etmesi, çevresine duyarlı olması, kul hakkına riayet etmesi önemlidir. İşçinin işini en güzel şekilde yapması, iş verenin ise işçisinin haklarını gözetmesi helal kazanç için dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Bütün bu ilkeler gözetildiğinde toplumda adalet sağlanır, gelir ve servet dağılımındaki dengesizliğin önüne geçilir. Bu ilkelerin gözetilmemesi durumunda sosyal denge sarsılır ve gelir dağılımında uçurumlar oluşur. Bu da barış ve huzurun bozulmasına sebep olur.

İslam ekonomisinin en önemli ahlaki ilkelerinden biri kanaatkârlıktır. Dünya malını elde etmek için her yolu meşru görüp haram helal dairelerini gözetmeden ekonomik faaliyette bulunmak ahlaki değildir. Peygamberimiz *"Müslüman olan, kendisine yetecek kadar rızık verilen ve Allah'ın verdiklerine kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir."*[1] buyurarak Müslümanın ölçülü davranmasını öğütlemiştir.

İslam ekonomisinin ahlaki temellerinden bir diğeri de cömertliktir. Cömertlik kişinin sevgisini, şefkatini, bilgisini, zamanını ve servetini paylaşmasıdır. Bu cömertlik anlayışı zamanla îsar ahlakına dönüşür. **Îsar**, Müslüman kardeşini kendine tercih ederek fedakârlıkla vermek anlamına gelir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"...Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**[2] buyurarak İslam kardeşliğinin nasıl olması gerektiğini bizlere bildirmiştir. Ekonomik ilişkilerde de böyle bir ahlak çerçevesinde hareket etmek toplumun kaynaşmasına vesile olur.

Bir şeyi idareli ve dikkatli kullanma anlamına gelen **tasarruf**, ekonomik faaliyetlerde gözetilmesi gereken ahlaki tutumlardan bir diğeridir. Bu tutum içinde olan bir Müslüman ne cimrilik eder ne de elindekini saçıp savurur. Yarınını da düşünerek tasarruf yolunu seçer. Kur'an-ı Kerim'de **"Onlar, harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik, ikisi arasında orta bir yol tutarlar."**[3] buyrularak bu denge vurgulanmıştır.

---

[1] *bk. Müslim, Zekât, 125.*
[2] *Haşr suresi, 9. ayet.*
[3] *Furkân suresi, 67. ayet.*

Görsel13:

Görsel 13-a Görsel 13-b Görsel 13-c

Adalet, tasarruf ve paylaşım İslam ekonomisinin ahlaki temellerindendir.

Müslüman, hayatının her aşamasında ihsan ölçüsü içerisinde davranır. İyi ve güzeli tercih eder ve Allah'ın (c.c.) onu her an gördüğü bilinciyle yaşar. Davranışlarını, eylemlerini ve niyetlerini devamlı olarak gözden geçirir ve bunların sonuçlarını değerlendirir. Hayatı ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarıyla bir bütün olarak kabul eder. Bu kapsamda üretilen mallarda helallik, kalite, sağlık ve hijyen şartlarına riayet eder. Toplumun çıkarlarını kendi menfaatinin önünde görür. Çevre başta olmak üzere her türlü sosyal sorumluluk alanında duyarlı olur. Çünkü İslam ahlakı, hayatın her alanında bizlere, doğru, dürüst, adil, güvenilir ve yardımsever olmayı öğütler. İslam ekonomisinin ahlaki temellerine göre çalışanlar, müşteriler, ortaklar, tedarikçiler gibi bütün paydaşlar, bu ahlaki ilkelere göre hareket etmekle yükümlüdür.

2. Helal Kazancın Önemi

Helal lokma ifadesinden ne anlıyorsunuz?

İslam'ın temel amacı insanların dünyada ve ahirette mutlu olmalarını sağlamaktır. İnsanın mutlu olabilmesi için yüce dinimiz, hayatımızın tüm boyutlarıyla ilgili düzenlemeler yapmıştır. Örneğin yemek, içmek, giyinmek, eğlence, aile hayatı, ekonomik ve sosyal hayat gibi alanlarda İslam'ın belirlediği ve uyulması gereken prensipler vardır. Bu prensiplerin başında helal kazanç gelir.

Helal; dinî bakımdan kullanılması, yapılması, söylenmesi, yenilip içilmesi yasaklanmamış olan şey demektir. Buna göre bir şey, dinin açık bir hükmüne, yasağına ve ilkesine aykırı olmadıkça helaldir, meşrudur. Helal kazanç ise; dinimizin meşru gördüğü çerçeveler içerisinde elde edilen gelir ve bu gelirle kazanılan rızık demektir. Eğer yaptığımız iş, davranış, söz, yenilen-içilen şeyler helal dairesinin dışında ise haramdır. Haram; yasak anlamına gelir. Dinimize göre yapılması kesin bir delille ve açık bir şekilde yasaklanan fiiller haram kapsamında değerlendirilir.

İnsanın yaşayabilmesi için birtakım zaruri ihtiyaçları vardır. Ev, ev eşyası, yiyecekler, içecekler, giyecekler bunlardan bazılarıdır. Bu ihtiyaçları karşılaması için kişinin çalışması, çabalaması gerekmektedir. Peygamberimiz *"Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davut da kendi elinin emeğini yerdi."*[4] buyurarak kişinin çalışıp emek sarf ederek kendisini helal yoldan geçindirmesini vurgulamıştır.

Helal yoldan, alın teri dökerek bir değer üreten; bu üretimle kendisine, ailesine ve ülke ekonomisine fayda sağlayan bireyin emeği anlamlı ve değerlidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"Allah'ın sana verdiğinden ahiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma!**

[4] *Buhâri, Büyu, 15.*

Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez."[5] buyurarak dünyada hak ve adalet üzere çalışmayı bizden istemektedir.

Kazancımızın helal olması için yaptığımız işlerde Allah'ın (c.c.) bize çizdiği sınırları gözetmemiz gerekir. Helâlinden kazanmak için yaptığımız her türlü meşru iş, Allah'ı (c.c.) hoşnut etmekte ve en geniş anlamda ibadet kapsamına girmektedir. Ancak bu durum, farz olan namaz, oruç ve hac gibi özel ibadetler ile karıştırılmamalıdır. İnanan insandan beklenen, imkânlar nispetinde kendisini ve ailesini huzur içinde yaşatmaya yetecek kadar helal dairede çalışmasıdır. Ayrıca bunu ibadet bilinciyle ve karşılığını sadece Rabbinden umarak yapması gerekir. Diğer taraftan Rabbi ile arasındaki kulluk bağını zedelememelidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de **"Onlar ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır..."**[6] buyurarak bu duruma dikkat çekmiştir.

İhtiyaçları sınırsız görüp hırs ve tamahla kazanç elde etmeye çalışmak insanda adalet ve hakkaniyet duygusunu yok edebilir. Bu yüzden öncelikle elimizdeki nimetlere şükrederek kazancımızın helal olmasına dikkat etmeliyiz. Haramı, helali ve bunların dünyevi ve uhrevi neticelerini düşünmeliyiz. Helal olanın emredildiğini, haram olanınsa nehyedildiğini; helalin bolluğa, berekete, rahmete, salih amellere ve cennete götüreceğini; haramın darlığa, yokluğa, sıkıntılara, günahlara ve cehenneme sevk edeceğini unutmamalıyız.

Görsel 14-a

Görsel 14-b

Görsel 14-c

Görsel 14-d

Görsel 14-e

Görsel 14: Kazancımızın helal olması için, işlerimizde Allah'ın (c.c.) bize çizdiği sınırları gözetmemiz gerekir.

[5] *Kasas suresi, 77. ayet.*

[6] *Nûr suresi, 37. ayet.*

DEĞERLENDİRELİM

"Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır." (Bakara suresi, 168. ayet.)

"Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyin ve Allah'a şükredin." (Bakara suresi, 172. ayet.)

"Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar. De ki: İyi ve temiz olanlar size helâl kılınmıştır…" (Mâide suresi, 4. ayet.)

"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve güzel şeyleri haram saymayın, sınırı da aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez." (Mâide suresi, 87. ayet.)

"Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyin ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah'a karşı gelmekten sakının." (Mâide suresi, 88. ayet.)

"Artık Allah'ın size helâl ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin. Eğer yalnız ona ibadet ediyorsanız, Allah'ın nimetine şükredin." (Nahl suresi, 114. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri okuyarak helal kazancın niçin önemli olduğunu değerlendiriniz.

3. İnfak Kültürü

İslam dininde yardımlaşmayla ilgili hangi ibadetleri biliyorsunuz?

İnfak, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi demektir. Bu yönüyle infak, farz olan zekâtı ve gönüllü olarak yapılan her çeşit yardımı içermektedir.

Başkalarına yardımda bulunmak, insan olmanın bir gereğidir. Yardımlaşma sayesinde, yardım edilenler kadar yardım edenler de kazanır. Dolayısıyla bütün toplum kazanmış olur. Çünkü infak, varlıklı kimselerle yoksul kimseler arasındaki sevgi ve kardeşlik bağlarını güçlendirir, kıskançlığı ortadan kaldırır. Bu sayede toplumun farklı kesimleri arasında denge ve huzur sağlanmış olur.

Bir kişinin başkalarına yardım etmesi nedeniyle zenginliğinde eksilme olmaz. Bilakis infakın kişinin kazancını bereketlendireceği Kur'an-ı Kerim'de şöyle dile getirilmiştir: **"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir."**[7] Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için insanın kendisine verilen mallardan harcama yapması, bağışta bulunması, kişiye ve topluma pek çok fayda sağlar.

Kur'an-ı Kerim'de **"Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının arkasından başa kakıp incitmeyenler için rablerinin katında özel karşılık vardır. Artık onlar için**

[7] *Bakara suresi, 261. ayet.*

korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyeceklerdir."[8] buyrularak infakın başa kakmadan, incitmeden yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Görsel 15: İhtiyacı olanlara su kuyusu yaptırmak da infaktır.

Peygamberimiz her konuda olduğu gibi infak, mütevazılık, cömertlik ve fedakarlık konularında da örnek olmuştur. Sevgili eşi Hz. Aişe'nin (r.a.) belirttiği üzere Peygamberimiz, ailesiyle birlikte lüks ve israftan uzak mütevazı bir hayat sürdürmüştür.[9] Çok varlıklı olmamasına rağmen kendisinden bir şey isteyen kimseyi asla geri çevirmemiş,[10] insanların en cömerdi olarak tanınmıştır.[11] Onun ihtiyaç halinde dahi Müslüman olan ya da olmayan herkese böylesine cömert ve fedakar davranması, kendisine duyulan sevgiyi artırmakla[12] kalmamış, inanmayanların İslam dinini kabul etmesine de vesile olmuştur.[13] Özellikle yanı başındaki ilim talebeleri olan Suffe ashabına büyük değer veren Peygamberimiz, zekât mallarını, hiç dokunmadan onlara yönlendirmiş, şahsına gelen hediyeleri onlarla paylaşmıştır.[14]

Görsel 16 Kanuni Sultan Süleyman'ın vakıflara gerekli özeni gösteren kişilere ettiği dua.

İslam'ın en çileli dönemlerini Peygamberimizle birlikte yaşayan sahabiler de sahip oldukları Allah (c.c.) rızası için harcamışlardır. Her türlü sıkıntıya sabır göstermenin yanı sıra kısıtlı imkanlara rağmen Allah (c.c.) yolunda vermekten geri durmamışlardır. Medine'de refaha kavuştuklarında da servetlerini Allah (c.c.) için harcama konusunda yarışmışlardır. Peygamberimizin sadaka vermeyi emretmesi üzerine ashabın önde gelenlerinden Hz. Ömer (r.a.) malının yarısını feda ederken Hz. Ebû Bekir (r.a.) bütün malını Allah (c.c.) yolunda bağışlamış,[15] Hz. Osman (r.a.) da İslam toplumu için yaptığı mali fedakarlıklarla şöhret bulmuştur. Medine'ye hicret edenlerin su sıkıntısı çektiği dönemde büyük bir servet ödeyerek suyu içilebilen Rûme Kuyusu'nu satın almış ve Müslümanların yararına sunmuştur. Yine Peygamberimizin mescide katmak istediği bir araziyi satın alarak mescidi genişletmiş, Tebük Seferi'ne çıkacak ordunun teçhizatını üstlenmiş ve bütün bunların karşılığını yalnızca Allah'tan (c.c.) beklemiştir.[16] İlk Müslümanlarda yerleşmiş olan bu fedakârlık ruhu, İslam'ın hâkim olduğu her toplumda çeşitli yansımalarıyla bir infak ve yardımlaşma kültürüne dönüşmüştür.

İnfak kültürü; zekât, sadaka, fidye, fitre gibi maddi yardımlar, düşenin elinden tutma, danışana yol gösterme, ilim öğretme, ustalık-çıraklık ilişkisi içinde meslek öğretme gibi manevi yardım-

[8] *Bakara suresi, 262. ayet.*
[9] *bk. Ebû Dâvûd, İmâre, 33, 35.*
[10] *bk. Müslim, Fedâil, 56.*
[11] *bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.*
[12] *bk. Müslim, Fedâil, 59.*
[13] *bk. Müslim, Fedâil, 58.*
[14] *bk. Buhârî, Rikâk, 17.*
[15] *Tirmizî, Menâkıb, 16.*
[16] *Nesâî, Ehbâs, 4.*

larla geçmişten günümüze devam etmiştir. Komşuluk ilişkisi içerisinde olan insanlar arasındaki infak kültürü *"Komşusu açken tok yatan bizden değildir.*[17]*"* gibi İslami ilkelerle sürdürülürken daha sistemli ve kalıcı yardımlar içinse vakıflar kurulmuştur. Bu vakıflar; şifahane, imarethane, misafirhane, medrese, yol ve çeşme yapımı gibi daha pek çok alanda kurumlar aracılığıyla toplumsal fayda sağlamışlardır.

Vakıflar, İslam tarihi boyunca çok çeşitli hizmetler üstlenmişlerdir. Günümüzde de bu hizmetlerine devam etmektedirler. Vakıflar, aynı zamanda servetin zengin kesimlerden toplumun daha fakir kesimlerine doğru akışını gerçekleştirerek sosyal dengenin kurulmasında ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında rol almışlardır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Osmanlıda; hastalanan kuşların, dağda aç kalan kurtların, yaralanan atların hizmetlerine koşulmuş, onların tedavisi, beslenmesi ve nesillerinin devamı için çeşitli vakıflar kurulmuştur. Cami, medrese, mektep, saray gibi her türlü yapının bol güneş alan ve rüzgâr vurmayan cephelerine "Kuş Köşkü" veya "Kuş Sarayı" da denilen kuş evleri yerleştirilmiş, mezarlardaki mermer sandukaların yanına yağmur suyu birikip kuşların içmesi için küçük tekneler yapılmıştır. Örneğin; Bursa'daki "Gurabâhâne-i Lâklâkan" denilen Leylek Hastanesi yeryüzü tarihinde eşsiz bir müessesedir.

Tarihimizde vakıflar aracılığıyla infak kültürü yaşatılmıştır. Örneğin çeyiz hazırlayan genç kızlara, yolda kalanlara, kimsesizlere yardım amacıyla vakıflar kurulmuştur. İslam tarihindeki çokça örnekleriyle karşılaştığımız bu infak anlayışı şüphesiz dinimizin bu konuyla ilgili emirleri, öğütleri ve tavsiyelerinin bir sonucudur. Müslümanın taşıdığı en temel özelliklerden olan sevgi ve şefkat sadece insanları değil bütün mahlukatı kuşatmış ve tarihte benzeri görülmemiş hayır müesseseleri inşa edilmiştir.

İslam dini, kıskanç ve bencil tutkulardan arındırarak insanı olgun bir Müslüman haline getirmeyi hedefler. Bu doğrultuda Yüce Allah, nefsinin bencilliğinden korunan kimselerin kurtuluşa ereceğini bildirmiştir.[18]

Toplumda zengin-fakir ayırımı yerine saygı ve sevginin; kin ve nefret yerine kardeşliğin oluşmasının, o toplumda infak kültürünün yaşatılmasıyla mümkün olacağını unutmayalım.

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki ilgili ayetleri okuyarak infakın hayatımızdaki önemi açısından değerlendiriniz.

"Onlar, gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler." (Bakara suresi, 3. ayet.)

"Ey iman edenler, hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı gün gelmeden evvel, size rızık olarak verdiklerimizden infak edin. İnkar edenler ise zalimlerin ta kendileridir." (Bakara suresi, 254. ayet.)

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir." (Âl-i İmrân suresi, 92. ayet.)

[17] *İbn Ebû Şeybe, Musannef, İman ve rü'yâ, 6.*

[18] *bk. Haşr suresi, 9. ayet.*

4. Karz-ı Hasen

Çok darda kaldığınız bir zamanda bir arkadaşınız size borç verse ve "Elin genişleyince ödersin." dese neler hissedersiniz?

Karz-ı hasen borçlunun durumu iyileşince borcunu ödemesi koşuluyla gönüllü olarak bir başkasına borç vermek anlamına gelir. Karz-ı hasen uygulamasında borçlu kimse borcunu öderken herhangi bir faiz ödemez. Çünkü karz-ı hasende hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin sırf Allah (c.c.) rızasını düşünerek Müslüman kardeşinin sıkıntısını gidermek amacı ön plandadır.

Dinimiz İslam'ın amacı, insanın dünyada ve ahirette mutluluk içinde yaşamasını sağlamak ve onu huzura kavuşturmaktır. Müminin; kendisine, yaratanına, ailesine ve içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları vardır. Karz-ı hasen bir Müslümanın darda olan kardeşine karşı sorumluluğuyla ilgilidir.

Borç alıp vermekle ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunların başında mecbur kalmadıkça borç almamak gelir. Çünkü borç almak sorumluluk doğurur. Hz. Aişe (r.a.) validemiz Peygamberimizin *''Ya Rab! Günahtan ve borçtan sana sığınırım."* diye dua ettiğini ve bu konudaki hassasiyetini bizlere haber vermektedir.[19]

Borçlanmalar konusunda üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri sözleşme yapılmasıdır. Bakara suresinin 282. ayetinde: **"Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın..."** buyurulur. Bu ayette borç alıp vermede veya alım-satım ve benzeri akitlerde, borcun yazı ile tespit edilmesi, senet veya senede benzer belgelerin düzenlenmesi tavsiye edilmektedir. Ödünç alıp verme de bir borçlanma olduğuna göre, ileride ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek amacıyla, bütün ödünç muamelelerinde yazılı sözleşme yapmak, hakların korunması bakımından en doğru yoldur.

Görsel 17: Borç alışverişinin yazılarak kayıt altına alınması dinimizde tavsiye edilir.

Dinimize göre kişilerin haklarının korunması önemlidir. Karz-ı hasen konusunda borç verenin, borçluya haksızlık yapmaktan kaçınması, borçlunun da imkânı olduğunda borcunu ödemesi gerekir. Ödeme durumu olduğu halde borçlunun borcunu bile bile ödememesi konusunda Peygamberimiz "*Ödeme gücünde olan birinin borcunu geciktirmesi zulümdür.*"[20] buyurmuştur.

Dinimizde, borçlu olana kolaylık gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Borçlu gerçekten bir zorluk içindeyse ödemesi ertelenebilir. Bu gibi durumlarda borcun tamamen bağışlanması da tavsiye edilmiştir. Bir ayette: **"Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilirseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır."**[21] buyurulur. Borçlu olan biri ödeme zamanı gelince, alacaklıya derdini anlatarak borcunu ödeyemeyeceğini söylediğinde, ona zaman tanımak veya borcu bağışlamak dini yönden güzel bir davranıştır.

---

[19] *bk. Buhârî, İstikraz, 2.*
[20] *Buhârî, İstikraz, 13.*
[21] *Bakara suresi, 280. ayet.*

Borç verenin, yaptığı iyiliğe herhangi bir karşılık beklememesi gerekir. Eğer herhangi bir karşılık, menfaat ve hediye gibi şeyler bekleyecek olursa burada faiz söz konusu olur. Faiz ise dinimizde haramdır.

Sonuç olarak zorunlu olmadıkça borç yükü altına girilmemeli, borç alındığında ise zamanında ödenmelidir. İmkânı olanlar, borçluya mühlet tanıma veya alacağından vazgeçme şeklindeki karz-ı hasen geleneğini sürdürmelidir. Bu güzel uygulamanın dinimizde Allah'a (c.c.) ödünç vermek anlamına geldiğini ve Yüce Allah'ın da bunu karşılıksız bırakmayacağını unutmamalıdır.

OKUYALIM

Aşağıdaki ayetleri ve hadisleri okuyarak borç alıp-vermenin toplumsal bütünlük açısından önemini yorumlayınız.

"Kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah'tır ve O'na döndürüleceksiniz." (Bakara suresi, 245. ayet.)

"… Eğer namazı dosdoğru kılarsanız, zekâtı verirseniz, peygamberlerime iman eder ve onları desteklerseniz, bir de Allah rızâsı için borç verirseniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi mutlaka altından ırmaklar akan cennetlere koyarım…" (Mâide suresi, 12. ayet.)

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükâfatı da vardır." (Hadid suresi, 11. ayet.)

"Kim bir Müslümanın dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir…" (Ebû Dâvûd, Edeb, 60.)

"Kim darda kalmış (borçlu) bir kimseye zaman tanırsa veya alacağını bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir." (Müslim, Zühd, 74.)

BİLİYOR MUSUNUZ?

İslam alimleri, "Allah'a (c.c.) ödünç vermek" anlamına gelen karz-ı hasen kavramını; Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için ihtiyacı olanlara borç vermek, borcun tahsilinde kolaylık göstermek ve gerekirse borcu bağışlamak şeklinde açıklamışlardır.

5. Kul Hakkı

Üzerinizde en çok emeği olan biri size "Hakkımı helal ediyorum." dese neler hissedersiniz?

Kul hakkı, insanlar arası ilişkilerden doğan karşılıklı hakları ve sorumlulukları ifade etmek üzere kullanılır. Kültürümüzde çok değer verilen bir hak türü olarak kabul edilir. Kul hakkı yemek veya diğer bir deyişle kul hakkına girmek büyük günahlardandır.

Kul hakkı kavramıyla daha çok bir kimsenin haksız yere malını almak, bir kimseyi maddi açıdan zarara uğratmak anlaşılır. Kul hakkı; insanların malı, mülkü gibi maddi varlıkları yanında kişilikleri, toplumdaki itibar ve saygınlıkları açısından da dikkate alınması gereken bir hak türüdür. Bu yönüyle bakıldığında hırsızlık, rüşvet, hile, gasp gibi maddi açıdan insanları zarara uğratan kötü davranışlarla kul hakkı ihlal edilebildiği gibi yalan, iftira, dedikodu, gıybet gibi insanları manevi yönden zarara uğratan olumsuzluklar da kul hakkına girer.

Kul hakkına girmenin büyük bir günah olduğu ve insanın kul hakkı yemesi durumunda ahirette mutlaka hesaba çekileceği Kur'an-ı Kerim'de şöyle dile getirilir: "**Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline! Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman tam ölçerler. Fakat kendileri onlara bir şey ölçüp yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir gün için; insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?**"[22] Peygamberimiz hadislerinde Allah'ın (c.c.) kendisine karşı işlenen günahları affedebileceğini ancak karşısına kul hakkıyla gelinmemesi gerektiğini belirtmiştir.[23]

Kul hakkı ihlali gündelik hayatta bazı tutum ve davranışlarda da karşımıza çıkar. Örneğin trafikte kırmızı ışıkta geçmek, aracını yanlış yere park etmek, sıraya girilmesi gerekirken diğer insanların önüne geçmek gibi davranışlar hak ihlalidir ve kul hakkına girmektir. İnsanların mahremiyet sınırlarına izinsiz girmek; özel hayatlarını araştırmak, istemedikleri şekilde hitap etmek; alaya almak, emek vererek ürettikleri kitap, makale, program, yazılım vb. telif hakkı olan ürünleri izinsiz bir şekilde kullanmak; başkasının ürettiğini kopyalayarak haksız kazanç sağlamak gibi davranışlar da kul hakkının ihlal edilmesi demektir.

Görsel 18: Dedikodu en büyük kul haklarından birisidir.

Dinimizde kul hakkı özellikle ahirete borçlu gitmemek açısından önemli görülmüştür. Çünkü dünyada bir borcun ödenmesi, bir emanetin iade edilmesi gibi yollarla helalleşme sağlanamazsa kişinin, ihlal ettiği haklar sebebiyle ahirette sorgulanacağı bildirilmiştir. Kul hakkı konusunda duyarlı olmak gerekir. Çünkü kul hakkını gözetmek hem bu dünyadaki toplumsal ilişkiler bakımından hem de ahirette hesap verebilirlik açısından önemlidir. İnanan ve ahirette hesaba çekileceğini bilen bir insan herhangi bir insanın hakkını ihlal edemez.

Kul hakkı sadece bireyler arası ilişkilerde söz konusu değildir. Kişinin topluma ve devlete karşı da sorumlulukları vardır. Vergi vermek, askere gitmek, kamu düzenine uymak ve asayişi ihlal etmemek vatandaşlık görevleri arasında yer alır. Bunlar aynı zamanda kul hakkını ilgilendirdiği için dinî birer yükümlülüktür. Bir toplumda kişinin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmemesi sadece o kişiyle sınırlı kalan bir durum değildir. Çünkü diğer insanlar vazifesini yerine getirirken; görev ve sorumluluklarını ihmal edenler, yaşadıkları topluma haksızlık etmekte ve kul hakkına girmektedirler. Dinimizdeki kul hakkı bilinci gerçek boyutuyla kavrandığında kanuni yaptırımların olmadığı durumlarda bile insanlar kul hakkını ihlal edici davranışlardan uzak durur.

---

[22] *Mutaffifîn suresi, 1-6. ayetler.*

[23] *bk. Buhârî, Rikâk, 48; Müslim, Birr, 59.*

Sonuç olarak her insan, kul haklarına riayet etme konusunda özen göstermelidir. Bilerek veya bilmeyerek başkalarının hakkına giren kimse, o hakkı ödemek ve helalleşmek suretiyle üzerindeki kul hakkından kurtulmalıdır. Unutulmamalıdır ki dünyadaki birçok kötülük, kavga ve cinayetler; insanlar arasındaki huzursuzluklar, kul haklarına saygı göstermemekten kaynaklanmaktadır.

Görsel 19-a

Görsel 19-b

Görsel 19-c

Yanlış yere park etmek, toplumun faydalandığı araç ve gereçlere zarar vermek kul hakkıdır.

6. İşçi ve İşveren Hakkı

Size göre bir işveren işçisine nasıl davranmalıdır?

İslamiyet'te işçi-işveren ilişkisi her şeyden önce insani bir ilişkidir ve sadece maddi değil, manevi yönden de taraflara ağır sorumluluklar yükler. Çünkü bu ilişkide karşılıklı haklar söz konusudur.

İş birliğinin sağlanabilmesi için işveren ile işçi arasında sevgi ve saygı çerçevesinde insani ilişkiler kurulmalıdır. Dinimiz, insanlar arasında öngördüğü eşitlik ve kardeşlik ilkeleriyle toplumda barışı ve dayanışmayı amaçlar.

İşçinin işveren üzerinde birtakım maddi hakları vardır. Bu hakların başında yaptığı işe karşılık, alacağı ücret gelir. İnsana çalıştığının karşılığının verilmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'de **"... Sonra da hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın herkese kazandığının karşılığı tastamam ödenir."**[24] buyrularak bu konuya dikkat çekilmiştir. Çalışan kişinin ücretinin ne kadar olacağı önceden belirlenmeli ve zamanı gelince geciktirilmeden ödenmelidir. Peygamberimiz *"İşçiye ücretini alın teri kurumadan ödeyiniz."*[25] buyurarak bu konunun önemini belirtmiştir. Bir başka hadisinde de Peygamberimiz *"Üç kişi vardır ki, kıyamet günü beni karşılarında bulacaklardır... (Bunlardan biri de) işçinin ücretini vermeyendir."*[26] buyurarak işçinin ücretini vermemeyi büyük bir vebal olarak nitelemiştir.

Görsel 20-a

Görsel 20-b

İşveren ile işçi arasında sevgi ve saygı çerçevesinde insani ilişkiler kurulmalıdır.

[24] *Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.*
[25] *İbn Mâce, Rühûn, 4.*
[26] *Buhârî, İcâre, 10.*

İşçinin işveren üzerinde maddi hakları yanında birtakım manevi hakları da vardır. Hiçbir iş, işçinin hayatından ve sağlığından önemli olamaz. Bu bakımdan çalışma şartları insan şeref ve izzetine uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Bu kapsamda işçisinin beden ve ruh sağlığını önemseyen ve ona göre bir iş ortamı hazırlayan işveren, üzerine düşen bir sorumluluğu yerine getirmiş olur.

İşçinin de işverene karşı yerine getirmesi gereken bazı sorumlulukları vardır. İşçi gücü oranında elindeki işi en iyi şekilde yapmaya gayret etmeli ve dürüst davranmalıdır. Peygamberimiz "*Allah, kulunun bir iş yapacağı zaman onu sağlam yapmasını ister.*"[27] buyurarak Müslümanların işlerini düzgün ve özenle yapması gereğine işaret etmiştir.

İşçi, kendisine teslim edilen her türlü eşya ve malzemeyi emanet bilmeli ve onlara zarar vermemelidir. İşçi, Mü'minlerin en önemli özelliklerinin emanete riayet etmek ve verilen sözleri yerine getirmek olduğunu[28] unutmamalıdır.

Günümüzde insanların yaralandığı ve hayatını kaybettiği birçok iş kazası meydana gelmektedir. Bu iş kazalarının pek çoğuna iş güvenliği kurallarının ihlali ve tedbirsizlik sebep olmaktadır. Bu tür durumlara düşmemek için işçi ve işveren, iş güvenliğiyle ilgili gerekli tedbirleri almalıdır.

Sonuç olarak, işçinin ve işverenin birbirlerine karşı gözetmeleri gereken hakları ve sorumlulukları vardır. Bunlar gözetilmediğinde hukuki, ahlaki ve uhrevi sonuçlar ortaya çıkar. Peygamberimizin şu hadisi sadece işçi işveren ilişkilerini değil, bütün insani ilişkileri de düzenleyen temel bir ilkedir. "*Sizden biriniz kendisi için sevip istediğini, kardeşi için de istemedikçe iman etmiş sayılmaz.*"[29]

Görsel 21: İşçi ve işveren, iş güvenliğiyle ilgili önlemleri dikkate almalıdır.

YAZALIM

İşçi ve işveren arasındaki ilişkilerde gözetilmesi gereken ilkelerden bazıları aşağıda verilmiştir. Bunlara başka hangi ilkeler eklenebilir? Yazınız.

- *İş, meşru olmalıdır.
- *İşçi, işin hakkını vermelidir.
- *İşveren, işçinin hakkını vermelidir. İş ve ücret baştan sözleşmeyle belirlenip işçiye bildirilmeli, ücreti zamanında ödenmelidir.
- *İş sözleşmesinde taraflar, birbirlerinin ihtiyacı, acziyeti ve çaresizliğinden yararlanarak kendine avantajlı bir durum oluşturma yoluna gitmemelidirler.
-
-
-

[27] *Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV, 306.*
[28] *bk. Mü'minun, 8. ayet.*
[29] *Buhârî, İman, 7.*

7. İslam'ın Mülkiyet Anlayışı

Bir insanın kendi mülkiyeti üzerinde tasarruf hakkı var mıdır? Değerlendiriniz.

Bir kimsenin sahip olup üzerinde her türlü tasarrufta bulunabildiği şeylere mülk denir. Mülke sahip olan kişiye malik denir. Aynı kökten gelen mülkiyet ise; malike mülk üzerinde düşünülebilecek en kapsamlı yetkileri sağlayan haktır. Mülkiyet, bir şeye sahip olmayı ve onun üzerinde tasarrufta bulunma hakkını ifade eder. Terim olarak mülkiyet, insanın doğrudan veya vekil aracılığıyla malın kendisinden yahut kirasından yararlanma, bundan feragat ettiği takdirde karşılığını alma yetki ve hakkıdır.[30]

Kur'an'da mal sevgisinin insanın fıtratında var olduğuna işaret edilmiş, mülkiyet hakkının bireysel ve toplumsal faydaları sağlayacak şekilde kullanılması istenmiştir.[31] Bu özelliklere sahip olan insanlar da çeşitli yollarla mülkiyet edinmişler ve sahip oldukları mülkler üzerinde tasarrufta bulunabilmişlerdir. Bununla birlikte dinimize göre Allah (c.c.) Malikü'l-Mülk olarak bütün varlığın tek ve gerçek sahibidir. O mülkü dilediğine verir, dilediğinden alır. Bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"De ki: 'Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin."**[32]

Dinimizde özel mülkiyet hakkı tanınır ve insanlardan sahip oldukları mallarla ilgili bazı yükümlülükleri yerine getirmeleri beklenir. Örneğin malları Allah (c.c.) yolunda harcamanın ve zekât vermenin emredilmesi bu tür sorumluluklardandır.[33]

Kur'an-ı Kerim'de mirasla ilgili hükümlerin yer alması da İslam'da özel mülkiyetin mevcut olduğunu gösteren delillerden biridir.[34] Ayrıca ticarî ilişkilerin düzenlenmesi[35] haksız yollardan mal edinmenin yasaklanması[36] ve mala karşı işlenen suçların cezalandırılması da[37] özel mülkiyet anlayışının olduğunu gösterir. Bir ayette **"Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin."**[38] buyrularak özel mülkiyet hakkının korunduğu ve ihlalinin Allah'ın (c.c.) yasakladığı bir davranış olduğu ifade edilir. Bu konuda Peygamber Efendimiz de *"Malını savunurken öldürülen kimse şehittir."*[39] buyurarak şahsa ait mülkiyetin dokunulmazlığını ortaya koymuştur.

Diğer konularda olduğu gibi mülkiyet konusunda da İslam, helal ve meşru yollardan elde edilen mülkiyetle haram ve gayrimeşru yollarla ele geçirilen mülkiyet arasında ayrım yapar. Her konuda itidali ve orta yolu esas alan İslam'da mülkiyet konusunda da denge gözetilmiştir. Kişilerin sahip oldukları malları cimrilik ederek, sırf kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları ağır ifadelerle eleştirilirken saçıp savurmaları da kınanmıştır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de cimrilikle ilgili

---

[30] bk. Fahri Demir, İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı, s. 102-103; bk. Ebû Dâvûd, "Büyû'", 5.
[31] bk. Âl-i İmrân suresi, 14. ayet; İsrâ suresi, 100. ayet; Fecr suresi, 20. ayet; Âdiyat suresi, 8. ayet.
[32] Âl-i İmrân suresi, 26. ayet.
[33] bk. Bakara suresi, 3, 43. ayetler.
[34] bk. Nisâ suresi, 7-8, 11-12, 176. ayetler.
[35] bk. Bakara suresi, 275, 282, 283. ayetler.
[36] bk. Bakara suresi, 188, 279. ayetler; Nisâ suresi, 10, 29. ayetler.
[37] bk. Mâide 33, 38. ayetler.
[38] Bakara suresi, 188. ayet.
[39] Buhârî, Mezâlim, 33.

“Allah’ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir…”[40] buyrulurken, malı biriktirip yığanlar hakkında da şöyle buyrulur: **“… Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele.”**[41] İslam’ın Müslümanlardan istediği, israfla cimrilik arasında dengeli bir yol tutmaktır. Bir ayette **“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”**[42] buyrulur.

Mülkiyet meselesinde toplum menfaati söz konusu olduğunda özel mülkiyet üzerinde bazı sınırlamalar getirilebilir. İslam, kişinin kendi malını onun hakkı olarak kabul etmiş ancak diğer insanlara zarar verecek girişimlerde bulunmayı yasaklamıştır. Dolayısıyla bir kimsenin mülkiyet hakkının sınırı diğer insanların ve kamunun haklarının başladığı yerde sona erer. Bu gibi durumlarda devletin özel mülkiyete müdahale etme ve sınırlama getirme hakkı vardır.

8. Ekonomik Hayatı Olumsuz Etkileyen Uygulamalar

Ekonomik Hayatı Olumsuz Etkileyen Uygulamalar				
Faiz	Rüşvet	Hileli Satışlar	Yapay Olarak Fiyat Yükseltme	Karaborsacılık

8.1. Faiz

Biri zor durumunuzdan faydalanarak size, daha fazlasını geri ödemeniz şartıyla borç verebileceğini söylese ne hissedersiniz? Niçin?

Faiz sözlükte fazlalık, nema, artma, çoğalma gibi anlamlara gelir. Faiz kelimesinin Arapça’daki karşılığı ribâdır. Terim olarak ise faiz, borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır. Bu türden şart ve uygulamaları içeren işlemlere de “faizli işlemler” denir.

BİLGİ KUTUSU

Faizin çeşitli tanımları:
- Hizmet ve emek karşılığı olmaksızın paranın kullanılmasına karşılık olarak elde edilen, dinen uygun görülmeyen kazanç.
- Borç-alacak ilişkisinde borçlunun, süresi dolan borcunu ödeyememesi durumunda sürenin uzatılmasına karşılık ödemeyi garanti ettiği fazlalık, para.
- Bankaların tasarruf sahiplerinden vadesiz olarak veya belirli vadelerle topladığı paralar karşılığında belirlenen süre sonunda ana paraya ek olarak ödemeyi garanti ettiği miktar.

[40] *Âl-i İmrân suresi, 180. ayet.*
[41] *Tevbe suresi, 34. ayet.*
[42] *Furkan suresi, 67. ayet.*

Dinimizde faiz, haksız kazanç olması ve toplumsal ilişkileri olumsuz etkilemesi nedeniyle kesin olarak yasaklanmıştır. Yüce Allah şu ayetle, faiz ile alışverişin farklı olduğunu vurgulayıp, faiz alıp vermenin dünyadaki ve ahiretteki kötü sonuçlarına dikkat çekmiş, faizin yasaklandığını bildirmiştir. **"Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, 'Alışveriş de (ticaret) faiz gibidir.' demelerindendir. Oysa ki Allah ticareti helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisinindir ve işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez. Şüphe yok ki iman edip dünya ve âhiret için yararlı şeyler yapanlar, namaz kılanlar ve zekât verenlerin rableri katında ecirleri vardır; onlara ne korku vardır ne de üzüleceklerdir. Ey iman edenler, Allah'tan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artakalan (ana paranın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmazsanız (faize devam ederseniz), Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğratılırsınız."**[43] Sevgili Peygamberimiz de, faiz yasağının kapsamını *"Dikkat edin. Cahiliye döneminin faizlerinin hepsi de kaldırılmıştır. Ana paralarınız sizindir. Bu suretle ne haksızlığa uğratılmış ne de haksızlık yapmış olursunuz..."*[44] buyurarak açıklamıştır.

Faiz yasağı, İslam ekonomisinin ana unsurlarından birisidir. İslam, servetin âtıl bırakılmasını ve üretim dışında tutulmasını uygun görmez. Bu yüzden "paradan para kazanmak" demek olan faizi de haram kabul etmiştir. İslam'da temel üretim faktörü emektir. Sermayenin risk ve zarara katlanmadan tek başına kazanç aracı yapılması doğru değildir. Çünkü bu, sermaye ve servetin giderek belli bir zümrenin elinde toplanması sonucunda insanların sınıflaşmasına ve toplumun mağduriyetine sebep olacaktır. Oysa dinimiz; yardımlaşma ve dayanışma, zekât ve infak, emek ve sermayenin birlikte üretime yönelmesi, kâr ve zararın birlikte göğüslenmesi gibi ilkelerle, bu tür mağduriyetlerin ve toplumsal sıkıntıların önüne geçmeyi hedefler.

Görsel 22: İslam, üretim ekonomisini teşvik eder. Faizi ise yasaklar.

Kur'an-ı Kerim'de **"İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır."**[45] buyrulmuş, faizle zekât karşılaştırması yapılarak zekâtın değerli ve kalıcı, faizin ise değersiz ve bereketsiz olduğu bildirilmektedir. Öte yandan bilinmelidir ki zekât ve infak Allah (c.c.) katında ecir ve mükâfat ile; faiz ise ceza ve günah ile karşılık bulur. Ayrıca faiz aile ve toplum düzenini de olumsuz etkiler.

İslam dininin koymuş olduğu emirler, yasaklar ve prensipler her şeyden önce bizler için imtihan vesilesidir. İslam'ın hükümlerine sadakatle bağlı kaldığımız, onları koruyup yaşattığımız ölçüde iyi bir Müslüman olunabileceğini unutmamalıyız.

8.2. Rüşvet

Zaten yapması gereken bir işi, menfaat karşılığında yapan kişinin durumu sizce nedir?

Rüşvet, haksız bir menfaat sağlamak için verilen ücret veya bedel manasına gelir. Rüşvet karşılıklı çıkar teminine ve iltimasa dayandığı için kayırmak kelimesiyle de belirtilmiştir[46].

[43] *Bakara suresi, 275-279. ayetler.*
[44] *Ebû Dâvûd, Büyû, 5.*
[45] *Rûm suresi, 39. ayet.*
[46] *MEB Dini Terimler Sözlüğü, s.162.*

Kur'an-ı Kerim'de **"Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin; bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu (rüşvet olarak) hâkimlere vermeyin."**[47] buyrularak rüşvet kesin bir biçimde yasaklanmıştır. Peygamberimiz de "*Allah'ın laneti, rüşvet verenin ve rüşvet alanın üzerinedir.*"[48] buyurarak rüşvetin ne kadar büyük bir günah olduğunu bizlere açıklamıştır. Yine Peygamberimiz tarafından vergi memuru olarak görevlendirilen Abdullah b. Revâha, vergiyi az alması için rüşvet teklif edenlere "teklif ettiğiniz şey rüşvettir biz onu yemeyiz"[49] diyerek reddetmesi bir Müslümanın rüşvet karşısında göstermesi gereken tavrı bizlere öğretmiştir.

Görsel 23: Rüşvet, haksız menfaat elde etmektir.

Herhangi bir hakkı engellemek veya haksızlığı haklı göstermek amacıyla verilip alınan maddi değeri olan her şey...	RÜŞVETTİR.
İşini daha hızlı gördürebilmek için yetkili şahıslara menfaat temin etmek...	
Mera, yayla, odun toplama alanları gibi kamunun kullanımına açık alanlarda bazı kişilerin yetkili olmadıkları halde bu alanlardan istifade edenlerden istedikleri ücret...	
Adaleti yerine getirmekle görevli hakimlerin haksızı haklı göstermeleri için kendilerine verilen bedeller…	
Kamuda görev alabilmek için yetkili şahıslara temin edilen menfaat...	
Kamu görevlisinin yetkisini ya da nüfuzunu kötüye kullanarak sağladığı çıkar...	

TARTIŞALIM

Peygamberimiz zekât tahsiliyle görevlendirdiği İbnü'l-Lütbiyye'nin vazifesi sırasında kendisine verilen hediyeleri sahiplenmesi üzerine hiddetlenmiş ve şöyle buyurmuştur: "Annesinin babasının evinde oturmuş olsaydı kendisine böyle hediyeler verilir miydi? Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki herhangi biriniz bu malda hainlik yaparak haksız bir şey alırsa kıyamet gününde o malı böğüren bir deve veya bir sığır yahut meleyen bir koyun şeklinde boynunda taşıyarak getirecektir." (Buhârî, Eymân, 3.)

Devlete ait bir iş için görevlendirilen birisi için nelerin rüşvet olup olmayacağını, yukarıdaki örneği de göz önünde bulundurarak tartışınız.

[47] *Bakara suresi, 188. ayet.*
[48] *İbn Mâce, Ahkâm, 2.*
[49] *bk. İmam Malik, Muvatta, Müsâlât, 2.*

BİLGİ KUTUSU

5237 sayılı TÜRK CEZA KANUNU

Rüşvet, MADDE 252

(1) Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kişi, dört yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. ... (3) Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması halinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur…

(http://www.uhdigm.adalet.gov.tr.)

8.3. Hileli Satışlar

Bir alışveriş sırasında aldatıldığınızı fark etseniz neler hissedersiniz?

Hileli satış; bir kimsenin alışverişte kendi menfaati için karşı tarafı aldatmasıdır. Hileli satış ekonomik hayatı olumsuz etkileyen kötü bir davranıştır. Bir ürünün ayıbını gizlemek ya da üründe olmayan özellikleri varmış gibi göstermek hileli satış kapsamına girer. Hileli satış yapan aynı zamanda yalan söyleyerek karşısındakini aldatmaktadır. Bu da toplumsal barışı, güveni ve huzuru bozar. İnsanların mağdur olmasına sebep olur. Bir Müslüman ekonomik faaliyetlerinde hileye başvurmayı düşünmez. Çünkü hileli satışta başkaları zarar görürken satıcı da haksız kazanç elde etmektedir. Bu tür bir davranış dinimizce yasaklanmıştır.

Dinimizin, ekonomik hayat için belirlediği ilkeler vardır. Bu ilkelerden birisi de hileli satış yoluyla insanları aldatmamaktır. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah **"Ey iman edenler! Karşılıklı rızâya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."**[50] buyurarak alışverişin zorbalık, aldatma ve hile yoluyla değil ancak adalet, doğruluk ve karşılıklı rızaya dayalı olarak yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Peygamberimiz *''Alışveriş yapanlar, eğer dürüst davranırlar ve malın kusurunu açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, yaptıkları alışverişin bereketi gider."*[51] buyurarak alışverişlerde uyulması gereken prensipleri ortaya koymuştur. Yine hileli satış yapan kimseleri Peygamberimiz *"Kusurunu açıklamadığı bir malı satan kimse, daima Allah'ın gazabı altındadır ve melekler ona sürekli lanet ederler."*[52] sözleriyle uyarmıştır. Satılan maldaki bir kusuru gizlemek, bu amaçla müşterinin dikkatini başka yönlere çekerek malı satıncaya kadar durumu idare etmek ilk etapta kazanç sağlayabilir. Ama meşru yolla elde edilmedikten sonra böyle bir kazancın diğer haksız kazançlardan farkı yoktur.

Alışveriş yaparken alıcı veya satıcının karşısındakini kendi isteği doğrultusunda ikna etmek için yemin etmesi de onları hile ve yalana sevk edebilecek bir davranıştır. Bu nedenle alışveriş yaparken gereksiz yere yemin etmekten sakınılmalıdır. Bu konuda sevgili Peygamberimizin *"Malınızı sattığınızda yemin etmekten sakının. Çünkü yemin malınıza rağbetin artmasını sağlayabilir, ancak onun bereketini yok eder."*[53] şeklindeki uyarısı daima göz önünde bulundurulmalıdır.

[50] *Nisâ suresi, 29. ayet.*
[51] *Ebû Dâvûd, Büyû', 51.*
[52] *İbn Mace, Ticaret, 45.*
[53] *İbn Mace, Ticaret, 30.*

Görsel 24-a

Görsel 24-b

Hatalı bir ürünü sağlammış gibi satmak, arızalı bir arabanın arızasını gizleyerek satmak hileli satış kapsamındadır.

Hileli satışların bir diğer yansıması da ölçü ve tartıda hile yapmaktır. Yüce Allah, ticaret ahlakının toplum hayatında ne kadar önemli olduğunu göstermek için, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Şuayb'ın (a.s.) peygamber olarak gönderildiği Medyen kavminin başına gelenleri anlatmaktadır. Bu ayetlerde Medyen halkının Yüce Yaratıcı tarafından helak edilmesine neden olan davranışların, Allah'a (c.c.) ibadet etmemek, ölçü ve tartıda hile yapmak, haksız kazanç elde etmek ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmak olduğu anlatılmaktadır.[54] Ticarette doğruluktan saparak bozgunculuk yapan toplumlarda karşılıklı güven zedelenir ve toplumun temelleri derinden sarsılır.

Günümüzde hileli satışlar farklı görünümlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunların en başında ihaleye fesat karıştırmak gelmektedir. İhale; bir işi ya da bir malı, birçok istekli arasından en uygun koşullarla yapmayı ya da almayı kabul edene vermektir. Tarafgir davranarak ihaleye katılan kişi ya da kurumlardan birini, içeriden sızdırılan bilgilerle avantajlı konuma getirmek doğru değildir. Çünkü bu şekilde davranmak, bilgi sızdırılan kişi ya da kurumun aslında hak etmediği bir kazancı elde etmesine neden olurken diğerlerine haksızlık yapmak anlamına gelir. Dolayısıyla her türlü satışta ve özellikle ihaleyle yapılan satışlarda herkese eşit davranmak ve haksızlık doğuracak yollara başvurmamak esastır.

Ekonomik faaliyetlerde kurum içi mahrem bilgilerin başkalarına aktarılması da dinimizce uygun görülmeyen davranışlardandır. Herhangi bir kişinin veya kurumun sırlarının sızdırılması, o kişi veya kurumu zarara uğratır. Bu tür bilgilerle elde edilecek kazanç ve menfaatler haksız kazanç sayılır. Her şeyden önce böylesi bir davranış, emin kimse anlamına gelen mü'mine yakışmaz. Çünkü böyle davranan birisi kendisine duyulan güveni boşa çıkarmış ve emanete ihanet etmiş olur.

Dinimizde her türlü muamelenin dayanması gereken temel ilke adalettir. Hileli satış yapmak, mahrem bilgileri sızdırmak, taraflardan birini kayırmak adalet ilkesini zedeler. Bu sebeple bizlerin de bütün davranışlarımızda ve ekonomik faaliyetlerimizde de adalet ilkesini gözetmemiz gerekir. Çünkü adaletin olmadığı yerde karşılıklı güvenden ve toplumsal barıştan söz etmek mümkün değildir.

8.4. Yapay Olarak Fiyatlarla Oynama

Bir malın fiyatının oluşmasında etkili olan unsurlar sizce nelerdir?

Her ürün ve hizmetin piyasa şartlarında belirlenen bir değeri ve bu değere göre oluşan fiyatı vardır. Bu anlamda fiyat bir ürüne atfedilen öneme, duyulan ihtiyaca ve ürünün piyasada bulunabilirliğine göre değişen bedeli ifade eder. Fiyatın, ürünün değerini tam olarak karşılaması adalet

[54] *bk. Hûd suresi, 84-85. ayetler.*

ilkesinin bir gereğidir. Fiyat-değer ilişkisini bozarak birtakım menfaatler elde etmek amacıyla o ürünün fiyatını haksız biçimde yükseltmeye “yapay olarak fiyat yükseltme” denir. Eğer bir ürüne çeşitli hilelerle değerinden fazla bir fiyat biçilmişse burada haksız bir kazanç vardır. Haksız kazanç ise Kur’an-ı Kerim’de **“Birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin...”**[55] buyrularak yasaklanmıştır.

Yapay olarak fiyat yükseltmek, gizli bilgileri dışarı sızdırarak menfaat elde etmek şeklinde olabilir. Bir yerde yol, köprü, baraj yapılacağı söylentisi ile arsa değerlerinin yükselmesine sebep olmak ve bundan haksız kazanç elde etmek buna örnektir.

Görsel 25:Fiyatları yapay olarak yükseltip menfaat elde etmek İslam’a göre haksız kazanç sayılır.

Fiyat-değer ilişkisini bozarak yapay fiyat yükseltme yollarından biri de manipülasyondur. Manipülasyon; oyun, entrika, hile, dalavere, hokkabazlık, piyasada yalan yanlış haberlerle faaliyette bulunarak piyasayı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme şeklinde tanımlanır. Piyasada yüksek kazanç elde etmek amacıyla menkul kıymetlerin piyasa fiyatlarının yapay olarak yükseltilmesi, düşürülmesi veya belirli seviyede tutulmasına yönelik faaliyetlerin tamamı manipülasyon kapsamında değerlendirilir. Manipülasyona başvurarak pek çok girişimcinin zarar etmesi pahasına yapay olarak fiyatları yükselterek ya da düşürerek kazanç elde etmek kanunen de suçtur.[56]

Yüce dinimiz bu gibi girişimlerin önünü *“Kendin için istediğini başkası için de istemedikçe iyi bir mümin olamazsın.”*[57] ilkesi ile başlangıçta kesmektedir. Bir insan kendisine yapıldığında hoşlanmayacağı bir şeyi başkasına yapıyorsa bu tutumunun hem dünyevi hem de uhrevi sonuçları olacağını bilmelidir. Bu ve benzeri durumlarda Müslümanlar Allah’ın (c.c.) çizdiği yolda yürümeli ve asla haram yollara başvurmamalıdır.

8.5. Karaborsacılık

Piyasada az bulunan bir malı yüksek fiyatla satmak için stoklamak sizce niçin haram kılınmış olabilir?

Karaborsa sözlükte; kıtlığa sebep olmak, tedavülden çekmek, istiflemek, tekeline almak anlamına gelir. Terim olarak insanların ihtiyacı olan ticaret mallarını toplayıp stoklayarak pahalanmasını beklemek ve bu gayeyle piyasaya sürülmesini geciktirmektir. Karaborsacılıkta amaç, piyasada meydana gelen darlık ve fiyat yükselmesi neticesinde stoklanan malı piyasaya sürmek ve yüksek kâr elde etmektir. Karaborsacılığa İslami kaynaklarda **ihtikâr** denir.[58]

Görsel 26: İnsanların ihtiyacı olan ürünleri daha çok kazanma hırsıyla stoklamak karaborsacılıktır.

[55] *Bakara suresi, 188. ayet.*

[56] *bk. Sermaye Piyasası Kanunu md. 107/1.*

[57] *İbn Hanbel, V, 248.*

[58] *MEB Dini Terimler Sözlüğü, s.162.*

Dinimizde haksız kazanç yasaklanmış, ticaret yaparken başkalarını zor durumda bırakarak menfaat elde etmek doğru görülmemiştir. Karaborsacılık da bunlardan birisidir. Bir malı toplumun ihtiyacı olduğu halde depolamak, istif etmek, piyasadan çekmek İslam ahlakıyla bağdaşmaz. Çünkü piyasadan çekilen malın daha sonra piyasada oluşan kıtlık nedeniyle gerçek değerinden kat kat fazla bir fiyatla piyasaya sürülmesi bu ürüne ihtiyacı olanları zor durumda bırakacaktır.

Karaborsacılıkta, genelde insanların ihtiyaçlarını sömürerek az emekle kolay kazanç sağlama arzusu vardır. Özellikle zorunlu tüketim maddelerine insanlar uzun bir müddet ulaşamadığında sosyal bunalımlar ortaya çıkar. Örneğin temel gıda maddelerini, ilaçları, çocukların ihtiyaç duyduğu ürünleri insanlar her zaman kolaylıkla satın alabilmelidir. Aksi bir duruma sebep olmak zulümdür.

Günümüzde birçok sektörde karaborsacılığa başvurulduğu görülmektedir. Bunlar gıda sektörünün yanı sıra, sağlık, inşaat, ulaşım, haberleşme, bilişim ve enerji gibi sektörlerdir. Bu alanlardaki karaborsacılığın geniş halk kitlelerine büyük zararlar verdiği bilinmektedir. Topluma zararı dokunan her türlü fırsatçılık gayrimeşru kazanç ve karaborsa kapsamında değerlendirilir.

Bütün uyarı ve denetlemelere rağmen karaborsacılık yapmaya devam eden kimselerin cezalandırılması toplum düzeninin ve hukukun bir gereğidir. Zira herhangi bir yaptırım olmadan bu tür doğru olmayan işlerin önüne geçmek mümkün değildir. Hırsına kapılarak sırf daha fazla kazanabilmek için Allah'ın (c.c.) razı olmayacağı bir yol seçen karaborsacının, işlediği günah sebebiyle ahirette de Allah'ın (c.c.) yüz çevirdiği bir insan durumuna düşmesi ne kötü bir durumdur.

Karaborsacılık yaparak haksız kazanç elde eden kimseler, helal yoldan para kazanmak isteyen ve ticaret yapan kimselere de zarar vermiş olur. Bu konuda Peygamberimiz *"İnsanlara satmak üzere mal getiren rızıklandırılır, malını stoklayıp karaborsaya düşüren ise lânetlenir."*[59] buyurarak karaborsacılık yapmayı yasaklamıştır. Karaborsacılık amacı gütmeden ticaret yapanı ise Allah'ın (c.c.) rızıklandıracağını bildirmiştir. Zira tüccar uzak yerlerden tehlikeleri göze alarak mal ve hizmeti tüketicinin ayağına getirirken karaborsacı hiçbir riske girmeden, insanların ihtiyaçlarını sömürerek kazanç sağlamaktadır.

Ticaretle uğraşan birisinin kâr sağlamak için çalışması normal bir davranıştır. Ancak daha çok kazanmayı tek hedef hâline getirmek ve kârına kâr katabilmek için haksız kazanç yollarına başvurmak topluma zarar vereceği için ahlaki bir tavır olarak kabul edilemez. Bunun dışında karaborsadan para kazanmayı amaçlayan insanlar, toplumda hile ve nefretin yaygınlaşmasına yol açarlar. Hâlbuki toplumun dirliği ve düzeni bireylerin karşılıklı ilişkilerindeki sıcaklığa ve dürüstlüğe bağlıdır. Toplumun en temel ihtiyaçlarını piyasaya sunarken sadece kendi çıkarı açısından en uygun zaman ve fiyatı kollayan, insanların ihtiyaçlarını istismar ederek daha fazla kazanmayı amaçlayan kimselerin topluma hiçbir faydasının olmayacağı açıktır. İnsanlar bu tür ahlak dışı davranışlara çok kazanma hırsıyla yönelir. Bu hırsın dizginlenmesinde, ticaret yaparken meşru çizgiler içinde kalmak ve İslam'ın haram saydığı davranışlara yönelmemek esastır.

DEĞERLENDİRELİM

"Kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o kişi Allah Teâlâ'dan uzaklaştığı gibi, Allah Teâlâ da ondan uzaklaşır. Bir bölgenin insanları, aralarında aç bir kimse varken sabahlarsa, Allah Teâlâ'nın himayesi onlardan uzak olur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 32.)

Yukarıdaki hadis-i şerifte dile getirilen "yiyecek maddelerinin saklanarak piyasaya sürülmemesi" toplumda ne tür olumsuzluklara sebep olur?

[59] *İbn Mâce, Ticâret, 6.*

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam ekonomisinin ahlaki temelleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.

....

....

2. Helal kazanca önem vermenin birey ve toplum huzuru açısından yararları nelerdir? Belirtiniz.

....

....

3. İnfak kültürünün birey ve topluma ne gibi katkıları vardır? Örnek vererek açıklayınız.

....

....

4. *"Kim darda kalmış (borçlu) bir kimseye zaman tanırsa veya alacağını bağışlarsa, Allah onu kendi gölgesinde gölgelendirir."* (Müslim, Zühd, 74.) hadisinde verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.

....

....

5. Bir işveren ve işçinin kazançlarının helal olabilmesi için hangi hususlara dikkat etmeleri gerekir? Yazınız.

....

....

6. Kul hakkı niçin önemlidir? Açıklayınız.

....

....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi kul hakkı ihlaline örnek olarak <u>gösterilemez</u>?

A) Karaborsacılık yapmak
B) Karz-ı hasende bulunmak
C) Hileli satış yapmak
D) İşçinin hakkını tam olarak vermemek
E) Rüşvet almak

2.

I	Hileli satış	Sadâkat
II	Faiz	Riba
III	Karaborsacılık	İhtikâr
IV	Yardım	İnfak
V	Karz-ı Hasen	Borç vermek

Yukarıdaki eşleştirmelerden hangisi / hangileri yanlıştır?

A) I-II
B) II-IV
C) III-IV
D) Yalnız I
E) II-III

3.

Dinimizde, borçlu olana kolaylık gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Borçlu gerçekten bir zorluk içindeyse ödemesi ertelenebilir. Bu gibi durumlarda borcun tamamen bağışlanması da tavsiye edilmiştir. Bir ayette: **“Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilirseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.”** (Bakara suresi, 280. ayet.) buyrulur. Borçlu olan biri ödeme zamanı gelince, alacaklıya derdini anlatarak borcunu ödeyemeyeceğini söylediğinde, ona zaman tanımak veya borcu bağışlamak dini yönden güzel bir davranıştır.

Meryem’in arkadaşlarına anlattıklarında aşağıdaki kavramların hangisine değinilmemiştir?

A) Îsâr
B) İnfak
C) Sadaka
D) Karz-ı Hasen
E) Faiz

4. Bir malı toplumun ihtiyacı olduğu halde depolamak, istif etmek, piyasadan çekmek İslam ahlakıyla bağdaşan bir davranış değildir. Çünkü piyasadan çekilen malın daha sonra piyasada oluşan kıtlık nedeniyle gerçek değerinden kat kat fazla bir fiyatla piyasaya sürülmesi bu ürüne ihtiyacı olanları zor durumda bırakacaktır.

Yukarıda bahsedilen durum aşağıda verilen kavramların hangisiyle ilgilidir?

A) Faiz
B) Yapay fiyat yükseltme
C) Karaborsacılık
D) Rüşvet
E) Hileli satış

5. * Herhangi bir hakkı engellemek veya haksızlığı haklı göstermek amacıyla verilip alınan maddi değeri olan her şey.
* Kamu görevlisinin yetkisini ya da nüfuzunu kötüye kullanarak sağladığı çıkar.
* Adaleti yerine getirmekle görevli hakimlerin haksızı haklı göstermeleri için kendilerine verilen bedeller.
* İşini daha hızlı gördürebilmek için yetkili şahıslara menfaat temin etmek.
* Mera, yayla, odun toplama alanları gibi kamunun kullanımına açık alanlarda bazı kişilerin yetkili olmadıkları halde bu alanlardan istifade edenlerden istedikleri ücret.

Yukarıda verilen tanımlar aşağıdaki kavramların hangisiyle ilgilidir?

A) Faiz
B) Yapay fiyat yükseltme
C) Karaborsacılık
D) Rüşvet
E) Hileli satış

6.

?				
Faiz	Rüşvet	Hileli Satışlar	Yapay Olarak Fiyat Yükseltme	Karaborsacılık

Soru işaretiyle (?) gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir.

A) Ekonomik hayatı olumsuz etkileyen uygulamalar
B) İslam ekonomisinin ahlaki temelleri
C) İslam'ın serbest bıraktığı ekonomik faaliyetler
D) Günümüz ekonomilerinde insanlar için faydası olan uygulamalar
E) Haksız kazancı ortadan kaldıran uygulamalar

7. Dinimizde insanların emeklerinin karşılığını vermek emredilmiş ve bu konuda titiz davranmak tavsiye edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." (Şuarâ suresi, 183. ayet.) buyurulmuş, Peygamberimiz de "……………………………… ………………………………………………………." buyurarak emeğin karşılığını gözetme konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Yukarıdaki paragrafta boş bırakılan yere anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde getirilmesi gereken hadis aşağıdakilerden hangisidir?

A) "Çalışana ücretini alın teri kurumadan veriniz." (İbn Mâce, Ruhûn, 4.)
B) "İlim öğrenmek her Müslümana farzdır." (İbn Mâce, Mukaddime, 17.)
C) "Hiçbir ana-baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz." (Tirmizî, Birr, 33.)
D) "Müslüman, diğer insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." (Tirmizî, İman, 12.)
E) "Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil; gönül tokluğudur." (Buhârî, Rikâk, 15.)

8. "Kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o kişi Allah Teâlâ'dan uzaklaştığı gibi, Allah Teâlâ da ondan uzaklaşır." (İbn Hanbel, II, 32.)

''Alışveriş yapanlar, eğer dürüst davranırlar ve malın kusurunu açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, yaptıkları alışverişin bereketi gider." (Ebû Dâvûd, Büyû', 51.)

Peygamberimiz zekât tahsiliyle görevlendirdiği İbnü'l-Lütbiyye'nin vazifesi sırasında kendisine verilen hediyeleri sahiplenmesi üzerine hiddetlenmiş ve şöyle buyurmuştur: "Annesinin babasının evinde oturmuş olsaydı kendisine böyle hediyeler verilir miydi? (Buhârî, Eymân, 3.)

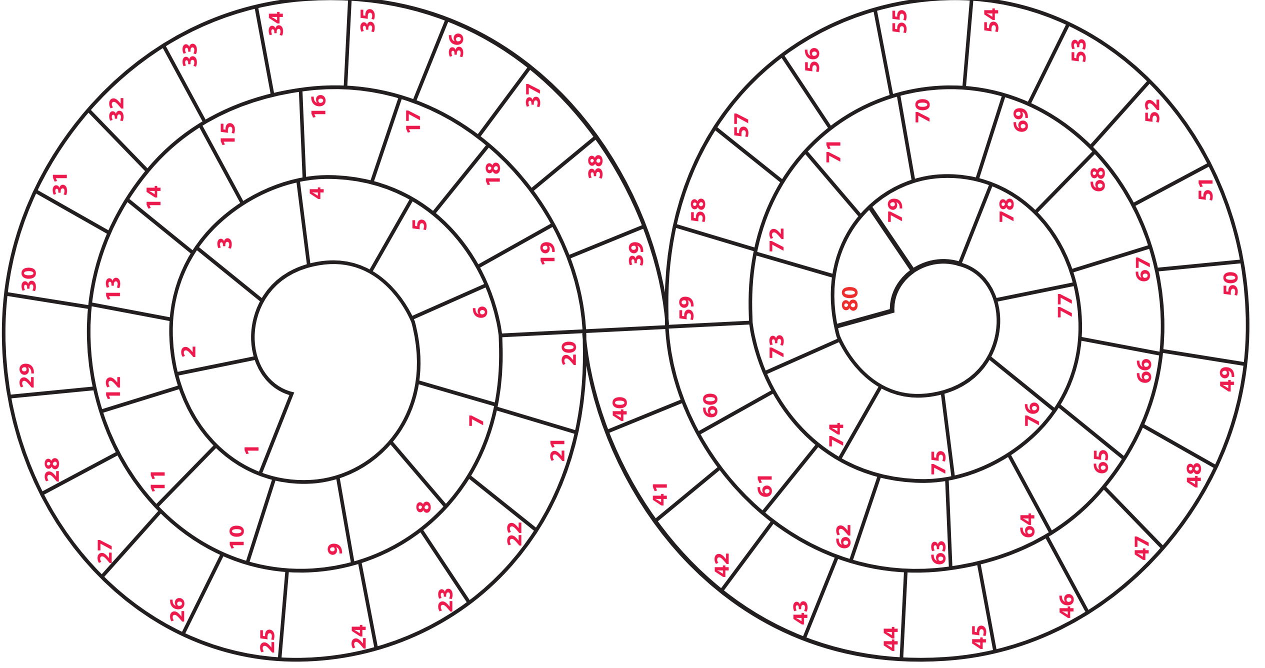
Yukarıda verilen hadisler sırasıyla aşağıdaki konuların hangisiyle ilgilidir?

A) Rüşvet – Karaborsacılık - Faiz
B) Karaborsacılık – Hileli satış - Rüşvet
C) Yapay fiyat yükseltme – Faiz- Rüşvet
D) Hileli satış – Karaborsacılık - Rüşvet
E) Karaborsacılık – Rüşvet – Faiz

BULALIM

SARMAL BULMACA

1 numaralı kutudan başlayarak içten dışa doğru soruların cevaplarını yazınız. Cevapların hangi sayı aralığında olduğu soruların başında belirtilmiştir.

SORULAR

1-7) Orta yolu tutmak, aşırılıklardan uzak ve tutumlu olmak anlamına gelir. Ekonomik faaliyetin sınırsız bir şekilde yapılamayacağını, ahlaki esaslar çerçevesinde yapılması gerektiğini ifade eden bir kavramdır.

8-15) Bir şeyi idareli ve dikkatli kullanma anlamına gelir. Ekonomik faaliyetlerde gözetilmesi gereken ahlaki tutumlardan biridir. Bu tutum içinde olan bir Müslüman ne cimrilik eder ne de elindekini saçıp savurur.

16-19) Müslüman kardeşini kendine tercih ederek fedakârlıkla vermek anlamına gelir.

20-23) Borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır.

24-28) Dinî bakımdan kullanılması, yapılması, söylenmesi, yenilip içilmesi yasaklanmamış olan şey demektir.

29-33) Yasak, anlamına gelir. Dinimize göre yapılması kesin bir delille ve açık bir şekilde yasaklanan şeylerdir.

34-38) Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi demektir.

39-44) Haksız bir menfaat sağlamak için verilen ücret veya bedel manasına gelir.

45-58) İnsanların ihtiyacı olan ticaret mallarını toplayıp stoklayarak pahalanmasını beklemek ve bu gayeyle piyasaya sürülmesini geciktirmektir.

59-70) Oyun, entrika, hile, dalavere, hokkabazlık, piyasada yalan yanlış haberlerle faaliyette bulunarak piyasayı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmektir.

71-75) Bir işi ya da bir malı, birçok istekli arasından en uygun koşullarla yapmayı ya da almayı kabul edene vermektir.

76-80) Bir kişinin sahibi olduğu malı tüzel kişiliğe sâhip olmak üzere hayırlı bir iş için belirli bir gayeye tahsis etmesidir.

3. ÜNİTE
İSLAM VE HUKUK

KAVRAMLAR

Teklif, mükellef, edille-i şer'iyye, fıkıh, fıkıh usulü, hukuk, adalet, hikmet, ahlak, had, ceza.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Hukukun kapsamına ne gibi konuların girdiğini araştırınız.
2. Ahlak, fıkıh, mükellef kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
3. Kamu yararı ne demektir? Araştırarak defterinize not ediniz.
4. Nisâ suresi 58 ve 135, Mâide suresi 8 ve Nahl suresi 90. ayetlerin meallerini defterinize yazınız.
5. İslam hukukunda bir hükme ulaşırken hangi kaynaklara başvurulduğunu araştırınız.

1. İslam Hukuku ve Mahiyeti

İslam hukuku deyince aklınıza neler geliyor?

Hukuk, hak kelimesinin çoğuludur. Hak, yasanın bireye tanıdığı şey veya kazanım anlamına gelir. Hukuk ise, yaptırım gücü olan ve toplumu düzenlemek amacıyla konulan kurallara denir. Dinimiz, Yüce Allah'ın gönderdiği emir ve yasaklarla insanın hayatını yaratılış gayesine göre düzenlemeyi amaçlar. Bu yönüyle İslam, birey ve toplum hayatına ilişkin bir hukuk sistemi ortaya koyar. İslam hukuku, kulun Allah'la (c.c.), insanlarla, toplumla ve devletle olan ilişkisini düzenleyen bir disiplindir.

İslam hukuku dinî literatürde daha çok **fıkıh** kavramıyla ilişkilidir. Kelime anlamı olarak fıkıh, bir şeyi bilmek ve iyi anlamak, derinlemesine kavramak demektir. Fıkıh; ibadetler başta olmak üzere, bir insanın diğer insanlarla kurmuş olduğu her türlü sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi ilişkiyi düzenleyen ilimdir. Kısaca İslam hukuku bir Müslümanın hayatının her alanını kapsar.[1]

Her ilmin olduğu gibi fıkhın da bir usulü ve yöntemi vardır. İslam dininin temel kaynaklarını ve hüküm elde etme metotlarını doğru kullanarak sonuca ulaşmaya çalışan ilme **fıkıh usulü** denir. Fıkıh disiplini, fıkıh usulünün kaideleri üzerine bina edilir.[2]

Fıkhın, teorik ve metodolojik yönünü ifade eden fıkıh usulünün yanında, günlük hayattaki yansımalarına bakan bir yönü de vardır. Günlük hayatın pratik kısmı ile ilgilenen bu ilme ise **füruat** adı verilir. Fıkıh disiplini bir ağaca benzetilirse; fıkıh usulü kökler ve gövdeye, füruat ise dallara benzetilebilir.

Görsel 27: Kur'an-ı Kerim İslam Hukuku'nun temel kaynağıdır.

Füruat; ibâdât, muamelat ve ukûbât olmak üzere üçe ayrılır:

FÜRUAT		
İbâdât (İbadetler)	**Muamelat**	**Ukûbât**
• Temizlik • Namaz • Oruç • Zekât • ….	• Kişiler ve kurumlar arası hukuki ilişkiler	• Suçlar ve cezalar

[1] *MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 95.*

[2] *MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 95.*

Diğer İslami ilimlerde olduğu gibi fıkıh ilminin temelleri de Peygamber Efendimiz döneminde atılmıştır. Ancak müstakil bir disiplin olarak Müslümanların, zaman içerisinde ortaya çıkan sorunlara pratik çözüm arayışlarının bir sonucu olmuştur. Bu arayışlarda dinin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnet yanında bu kaynaklar çerçevesinde akıl yürütme yöntemleri kullanılmıştır.

Fıkıh ve fıkıh usulü alanında birçok İslam alimi yetişmiştir. Bu alimlerin önde gelenlerinden biri İmam-ı Âzam Ebû Hanife'dir. Onun fıkıh konusundaki görüşlerini öğrencileri İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf derlemiştir. İmam Şâfiî de er-Risâle adlı eseriyle fıkıh usulüne büyük katkılarda bulunmuştur.

2. İslam Hukukunun Temel İlkeleri

Bir hâkim hüküm verirken sizce nelere dikkat etmelidir?

İslam dininin ana kaynakları Kur'an ve sünnettir. İslam Hukuku'nun temel ilkeleri de bu kaynaklara dayanır. Fıkıh ilmiyle uğraşan kişi olan **fakih**, hüküm çıkarırken Kur'an ve sünnet doğrultusunda belirlenen ilkelere riayet etmelidir. Bu ilkelerden bazıları şunlardır:

- Tekliflerde kolaylık
- Helallerde genişlik (Haramlarda sınırlılık)
- Adaletin gözetilmesi
- Cezalarda bireysellik
- Suç ve ceza arasında denge
- Kamu yararının gözetilmesi

2.1. Tekliflerde Kolaylık

Sizce Yüce Allah insana gücünün yetmeyeceği bir sorumluluk yükler mi? Niçin?

Teklif, Allah'ın (c.c.) kulunu bir işi yapma veya yapmama hususunda yükümlü tutması anlamına gelir. Herhangi bir hükmü yerine getirmekle yükümlü olan kişiye de **mükellef** denir. Kur'an'ın emir ve yasaklarına muhatap olan, akıl sağlığı yerinde ve ergenliğe ulaşmış tüm bireyler mükelleftir.

Bireyin özel şartları mükellefiyetin sınırlarını belirler. Sağlıklı bir bireyin yerine getirebileceği hüküm, o hükmü yerine getiremeyecek durumdaki bir hasta için hafifletilebilir veya tamamen kaldırılabilir. Örneğin sağlıklı bir bireye farz olan Ramazan orucu, oruç tutamayacak durumda hasta olan bir birey için, Ramazan ayından sonra ve iyileşince tutulmak üzere kolaylaştırılır. Oruç tutamayacak kadar yaşlı olanlar ve iyileşme umudu kalmayan hastalar için ise oruç tutma yükümlülüğü tamamen kaldırılarak fidyeye çevrilir.

Görsel 28: Bireyin özel şartları, mükellefiyetin sınırlarını belirler.

Yüce Allah kullarını yaratan varlık olarak, aynı zamanda onları en iyi şekilde tanıyandır. Bu nedenle kulun gücünün sınırlarını gözeterek teklifte bulunur. Dinimizde mükellefin durumuna göre emir ve yasaklarda kolaylık ve güç yetirebilirlik ilkesi esas alınır. Yüce Allah bu konuda **"… Din hususunda sizin üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi…"**[3] buyurmuştur. Yine konuyla ilgili olarak Yüce Allah, "**Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir...**"[4] buyurmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber, "*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.*"[5] buyurarak dinimizde gerekli hususlardaki kolaylığa vurgu yapmıştır.

ARAŞTIRALIM

Aşağıda verilen örnek doğrultusunda bir araştırma yaparak tekliflere, kolaylık sağlanan durumlara ve mükellefe tanınan kolaylıklara örnekler yazınız.

TEKLİF	ÖZEL DURUM	MÜKELLEFİN KOLAYLIĞI
Abdest	Yaralı Olma	Mesh Etme
Namaz	Yolculuk	Kısaltma
Oruç		
Kurban		

2.2. Helallerde Genişlik

"Eşyada aslolan mübah olmasıdır." ve "Helal dairesi keyfe kâfidir." sözlerinden ne anlıyorsunuz?

Yüce Allah yeryüzünü tüm canlıların rahatça yaşayabilmelerine uygun bir şekilde yaratmış, insanın tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği şekilde donatmıştır. Bunun yanı sıra insanı başıboş bırakmamış, peygamberleri aracılığıyla emir ve yasaklarını bildirmiştir.

Dinimizin emir ve yasaklarında amaç; iyilik, güzellik ve doğruluktur. Yüce Allah'ın emrettiği şeyler iyi ve güzel, yasakladığı şeyler de kötü ve çirkindir.

3 Hac suresi, 78. ayet.
4 Bakara suresi, 286. ayet.
5 Buharî, İlim, 11.

Dinimizce yapılması serbest bırakılmış hususlara helal, yapılması yasaklanmış olanlara haram denir. Helaller ve haramlar; yeme, içme, giyim, kuşam ve kazanç gibi hayatın tüm alanlarını kapsar. Ancak dinimizde helal alanı, haram alanından daha geniştir. Örneğin, Allah'ın (c.c.) insanlara bahşettiği birçok içecek helalken, sadece alkollü içecekler haram kılınmıştır. Yine yaratılan pek çok yiyecek helalken, domuz eti, leş ve kanı akmadan ölmüş hayvan eti gibi belli başlı birkaç yasak söz konusudur.

Normal şartlarda haram kılınmış fiiller dahi zaruret durumlarında, zaruret miktarı kadar ve geçici olarak mübah olabilmektedir. Böyle durumlarda "Zarûretler haram olan şeyleri mübah kılar."[6] prensibine göre hareket edilir. Kur'an'da **"Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan, çokça esirgeyendir."**[7] buyrularak bu konuya vurgu yapılmıştır.

Giyim-kuşam konusunda ise temiz ve israfa kaçmadan giyinmek gibi genel kurallar konulmuştur. Bunun dışında Kur'an'a aykırı olmadığı müddetçe insanların kültürel, coğrafi ve milli özelliklerinin gerektirdiği giyinme biçimlerine müdahale edilmemiştir.

Oyun ve eğlence konusunda dinimiz şans faktörüne bağlı, emeğe dayanmayan veya bir başkasının malını haksız bir şekilde elde etmeyi içeren oyun ve eğlence anlayışlarını yasaklamıştır. Bunlar kumar oynama, şans oyunları, canlılara zarar veren tehlikeli eğlence faaliyetleridir. Bunun dışında zekaya, beceriye veya bir yeteneğe dayanan ve bir başka varlığa da zarar vermeyi içermeyen tüm faaliyetler serbest bırakılmıştır. Bunlar ise spor müsabakaları, zekâ oyunları, bilgi ve yetenek yarışmaları gibi etkinliklerdir.

Dinimizde herhangi bir konuda helal ve haram koyma yetkisi yalnızca Yüce Allah'a ve O'nun elçisi Hz. Peygambere aittir. Bu nedenle helal ve haramlarla ilgili temel kaynaklarımız Allah'ın (c.c.) kelamı olan Kur'an-ı Kerim ile Allah (c.c.) Resulünün sünnetidir.

Görsel 29: Helal dairesi, harama ihtiyaç hissettirmeyecek kadar geniştir.

[6] *Ahmet Cevdet Paşa, Mecelle, s.26*

[7] *Bakara suresi, 173. ayet.*

2.3. Adaletin Gözetilmesi

“Adalet mülkün temelidir.” sözünden ne anlıyorsunuz?

Adalet kavramı, hakka ve hukuka uygunluk, herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme gibi anlamları içerir. Ancak adalet kişisel anlayışlara göre değil, hukukun öngördüğü esaslara göre sağlanır.

Görsel 30 Adalet mülkün temelidir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumda kendi hak ve sorumluluklarının gereğini yerine getirebilmesi, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar sayesinde mümkündür. Bu kurallar bireyleri koruyan, eşitlikçi ve adil nitelikte olmalıdır. İnsanlar arası anlaşmazlıklarda, sorunun çözümü için bireysel kanaatler veya yöntemler değil, hukuki yollar kullanılmalıdır. Örneğin Hz. Peygamber, yaşadığı toplumun yanlış bir uygulaması olan kan davalarını kaldırmıştır. Kan davalarının yasaklanmasının muhtelif sebepleri olmakla beraber, temelde bireylerce gerçekleştirilen kanunsuz cezalandırmanın önüne geçilmek amaçlanmıştır.

Adaletin sağlanmasında bir diğer husus, herkese eşit mesafede durmaktır. Aynı şartlarda, aynı fiili işleyen herkesin aynı yaptırıma tabi olması esastır. Hüküm verirken birine karşı duyulan nefret veya hissedilen sevgi, verilecek kararı etkilememelidir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de bununla ilgili olarak **“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”**[8] buyrulmaktadır. Hz. Peygamber de bir hırsızlık olayı karşısında *“Ey insanlar! (Allah) sizden önceki milletleri, içlerinden soylu birisi hırsızlık yaparsa onu bırakmaları, zayıf birisi hırsızlık yaparsa onu cezalandırmaları sebebiyle helâk etmiştir. Allah’a yemin olsun ki Muhammed’in kızı Fâtıma hırsızlık etse mutlaka onun da elini keserdim.”*[9] buyurmuştur.

2.4. Suçun Şahsiliği

Bir kişinin suçu nedeniyle suçsuzların da ceza görmesi sizce adil midir? Niçin?

Yüce Allah insanı hem iyiliği hem kötülüğü seçebilecek kabiliyette yaratmıştır. İnsana iyi ile kötü olanı ayırt edebilecek bir akıl ve irade gücü bahşetmiştir. Ancak insan arzu ve heveslerine kapılabilir ve sınırları aşıp hataya düşebilir. İslam hukukunda kişiye emir ve yasaklarla Allah (c.c.) tarafından çizilen sınırlara ve konulan ölçülere hudûd denir. Allah’ın (c.c.) koyduğu bu sınırların

---

[8] *Nisâ suresi, 135. ayet.*

[9] *Müslim, Hudûd, 8.*

aşılması cezayı gerektirir. İslam hukukunda **had** kavramı, Allah (c.c.) hakkı olarak yerine getirilmesi gereken hususların aşılması durumunda uygulanan cezalar anlamında kullanılır.

Dinimizde insanlar yaptığı hatalar veya işlediği günahlar konusunda cezalandırılırken bireysel olarak değerlendirilir. Başka bir ifadeyle bir kişi anne, baba veya herhangi bir yakınının işlediği bir günah yüzünden kınanamaz veya cezalandırılamaz. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de **"Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez."**[10] buyrularak cezaların şahsiliği ilkesine dikkat çekilmiştir. Peygamber Efendimiz de, *"…Bilesiniz ki kişi ancak kendi suçundan ötürü cezalandırılır. Baba evladının suçundan, evlat da babanın suçundan dolayı cezalandırılamaz.*"[11] buyurarak bu ilkenin önemini belirtmiştir.

2.5. Suç ve Ceza Arasında Denge

Suç ve ceza arasında sizce nasıl bir denge gözetilmelidir?

İnsan, yapısı itibariyle hataya düşebilir. Bir kişi, işlediği bir suçun boyutu ya da niteliğine denk bir şekilde ceza görmelidir. Bir suç; suçun niteliği, işleniş şartları ve sebepleri çerçevesinde değerlendirilir. Suçu işleyen kişiye verilen ceza da suçun niteliği ile orantılı olmalıdır.

Suçun niteliğini belirleyen bazı unsurlar vardır. Örneğin suç işleyen kişinin çocuk olması ile yetişkin olması; ruhsal sağlığının yerinde olması ile akli dengesinin bozuk olması gibi durumlar suçun karşılığı olan cezanın niteliğini değiştirir. Suç kabul edilen fiilin bir saldırı olması ile bir müdafaanın gereği olması da yine suçun niteliğini belirleyen unsurlardandır. Suçtan doğan zararın boyutu da suç hakkında hüküm verirken önemlidir. Zararın boyutu, telafi edilebilirliği, bireysel veya kamusal boyutu suçun niteliğini etkiler. Örneğin bir suç, kamusal boyutta bir zarara yol açmışsa cezası daha fazla olur. Yine suçu işleyen kişinin niyeti de suçun niteliğini belirlemek açısından göz önünde bulundurulması gereken hususlardandır. Kişinin, suçu kasıtlı olarak işlemesi ile dikkatsizlik veya kontrolsüzlük sonucu gerçekleştirmesi, belirlenecek cezayı da değiştirecektir.

Görsel 31: İslam hukukuna göre suç ve ceza arasında denge olması gerekir.

BİLGİ KUTUSU

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ
وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.

(Bakara suresi, 190. ayet.)

Dinimizde cana ve canlıya zarar vermek haramdır. Fakat bazı durumlar vardır ki; hayati risk içeriyorsa kişinin kendisini koruması meşru kabul edilir. Bu duruma nefsi müdafaa denir. Bu gibi durumlarda gerçekleşen fiil, birine zarar vermeyi içerse de nefsi müdafaa kapsamına gireceğinden cezada indirim veya muafiyet gerektirir.

[10] *Necm suresi, 38. ayet.*

[11] *Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 9.*

2.6. Kamu Yararının Gözetilmesi

Kamu yararı ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Dinimiz dünya ve ahirette insanın mutluluğunu amaçlar. Bu mutluluğu gerçekleştirmek için kul hakkını gözetmek esastır. Toplum yararı anlamına gelen kamu yararını ihlal etmek kul hakkını zedeler. Toplumsal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumda bazı kurallara uygun hareket etmelidir. Böylece insan hem kamu yararını hem de kul hakkını gözetmiş olur.

Bireysel hakları kullanırken ve sorumluluklarını yerine getirirken kamu yararı gözetilmelidir. Bireysel menfaat ile kamu menfaati çatıştığında, kişilerden kamu yararına göre hareket etmesi beklenir. Ancak bunu yaparken bireysel haklar da gözetilmelidir. Örneğin bir yerleşim yerinde ihtiyaç duyulan yol, hastane ve okul gibi bir kamu hizmetinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan arazi özel mülkiyetse, bedelinin kişiye devlet tarafından ödenmesi suretiyle kamulaştırılması gerekir. Böylece bireysel haklar da korunarak kamu yararı gözetilmiş olur.

Görsel 32: Kamu yararını tesis için büyük yatırımlar yapılır.

Kamu yararı, toplumun faydasına bir durumu içermekle beraber; toplumun zararına olmayanı da ifade eder. Yapılan bir uygulamada kamunun yararının yanı sıra, zarar görmemesi de gözetilmelidir. Örneğin kamu yararı düşünülerek inşa edilecek bir fabrikanın, o bölgeye sağlayacağı istihdam ve üretimle ülkenin kalkınması amaçlanır. Bu faydalar elde edilirken çevreye zarar vermemek için gerekli tedbirlerin alınmasına da özen gösterilmelidir. Çünkü her iki durum da kamu yararıyla yakından ilişkilidir.

3. İslam Hukukunun Kaynakları

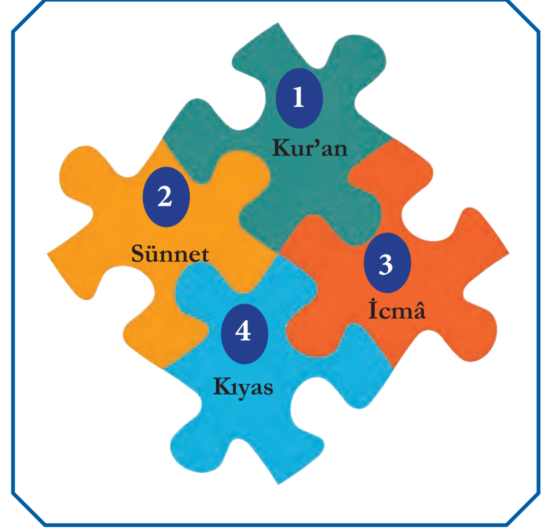
Sizce Müslümanlar karşılaştıkları sorunları öncelikle hangi kaynaklara başvurarak çözmelidirler?

Hukukta bir hüküm vermek için delil gereklidir. Yani hâkimin hükme nasıl ulaştığını gösteren meşru bir dayanağının olması gerekir. Bu delilin de bir kaynağı olmalıdır. İslam hukukunun dayandığı kaynaklara **edille-i şer'iyye** denir.

İslam hukukunun ilk temel kaynağı, Allah'ın (c.c.) sözü olan **Kur'an-ı Kerim**'dir. Kur'an-ı Kerim, bizzat Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını içerdiğinden, tabii olarak İslam hukukunun da temel kaynağı olmuştur. İslam hukukunun ikinci temel kaynağı ise Hz. Peygamberin söz, davranış ve onaylarını içeren **sünnet**idir. Kur'an ve sünnetin İslam hukukunun temel kaynakları oluşunu Yüce Allah şöyle vurgular: **"…Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."**[12]

[12] *Nisâ suresi, 59. ayet.*

Hz. Peygamber Kur'an'da anlaşılmayan hususları açıklamış ve uygulamalı olarak sahabeye göstermiştir. "*Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın.*"[13] buyurmuştur. Ayrıca Peygamber Efendimiz sahabeye sözlü ve uygulamalı açıklamalarının yanı sıra onaylarıyla da ümmete yol göstermiştir. Örneğin su bulamadığı için teyemmüm alarak namaz kılan ve sonra da namazını yeniden kılma konusunda tereddüt yaşayan bir sahabinin durumunu anlatmasından sonra, ona "*Namazın tamamdır.*"[14] diyerek teyemmüm abdestiyle kılınan namazın, su bulunduktan sonra iade edilmesine gerek olmadığı hükmünü bildirmiştir.

İslam hukukunun bir diğer kaynağı ise ümmetin fikir birliği ettiği görüşleri ifade eden **icma**dır. "**Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygambere karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.**"[15] *ayeti icmaya delil olarak gösterilir.* İcmanın ortaya çıkışı Hz. Peygamberin "*Ümmetim asla dalâlette birleşmez. Bundan dolayı (Müslümanlar arasında) ihtilâf gördüğünüzde çoğunluğa uyun.*"[16] hadisine dayandırılır. İcma, Kur'an ve sünnetten sonra başvurulacak bir hüküm çıkarma yöntemidir. Yani Kur'an-ı Kerim'de açık ve net bir hükümle belirtilmeyen veya Peygamber Efendimizin söz ve davranışlarında bulunamayan durumlar için Müslümanların büyük çoğunluğunun görüşü esas alınır. İslam dünyasında icma genellikle Hz. Peygamberin vefatından sonraki dönemlerde gelişen yeni durum ve sorunların çözümünde başvurulan bir kaynak olmuştur.

İslam hukukunda kabul edilen dördüncü kaynak **kıyas**tır. Kıyas; Kur'an, sünnet ve icmada doğrudan bir hüküm bulunmayan bir mesele hakkında; ilk üç kaynak doğrultusunda, mukayese yöntemiyle akıl yürütülerek yeni bir hükme ulaşılmasıdır. **"Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?"**[17] ayetiyle içki yasaklanmıştır. İslam alimleri bu ayette haram kılınan içkiyi, benzer maddelere kıyas ederek onların da haram oldukları sonucuna varmışlardır. Örneğin uyuşturucu maddeler içki gibi "aklı kullanmaya engel" olduğundan kıyas yöntemiyle onların da haram olduğu hükmüne ulaşılmıştır.

ARAŞTIRALIM

Ahmet Cevdet Paşa (ö.1895), Osmanlının son dönemlerinde tarih, hukuk, siyaset ve edebiyat alanlarına katkılarda bulunmuş önemli bir devlet adamıdır. Ahmet Cevdet Paşa, İslam hukukunun derlenmesi ve kanunlaştırılması çalışmalarına "Mecelle" adlı eserle öncülük yapmıştır.

Siz de Ahmet Cevdet Paşa hakkında bir araştırma yaparak, hukuk alanındaki çalışmalarıyla ilgili bilgiler toplayınız.

[13] *Buharî, Edeb, 27.*
[14] *Ebû Davud, Taharet, 128.*
[15] *Nisâ suresi, 115. ayet.*
[16] *İbn Mâce, Fiten, 8.*
[17] *Mâide suresi, 91. ayet.*

4. Hukuk ile Ahlak İlişkisi

Sizce hukuk, ahlak olmaksızın toplumsal huzuru sağlayabilir mi? Niçin?

Hukuk kelimesi Arapça'da hak kelimesinin çoğuludur. Terim olarak bireyin davranışlarını ve toplumu düzenleyen gelenek, görenek, töre ve inanç gibi çeşitli kaynaklara dayanan ve yaptırım içeren kurallara denir. Ahlak ise bireyin fıtrat, huy, karakter gibi kişilik özelliklerinin tümünü kapsayan bir kavramdır.

Hukuk, toplumsal bir varlık olan insanın kendisine ve başkalarına zarar vermeksizin, toplum içerisinde insan olmanın gereğine göre yaşaması için sınırlar çizer. Yani hukuk, bir arada yaşamak durumunda olan insanların ahlaki ilkeler doğrultusunda yaşamalarını tesis etmek üzere vardır.

Hukuk dışsal, ahlak ise içsel bir dinamiktir. Hukuk, insanların ahlaki eylemlerde bulunmalarını vicdanlara bırakmayıp, herkesi toplum içerisinde yaşamanın gerekleri noktasında zorlar ve yaptırım uygular. Ahlaki olgunluğa ulaşmış bireyler, bir konuda herhangi bir yaptırım olsun veya olmasın insan olmanın gereğine göre hareket ederken, bu olgunluğa ulaşmamış bireylerde ahlaki davranış, hukukun yaptırım gücüyle gerçekleşir.

İslam hukuku, Allah'ın (c.c) emir ve yasaklarına uygun olarak bireysel ve toplumsal hayatı düzenlemeyi amaçlar. Kişiyi dünya ve ahiret hayatında iyiye, güzele ve doğruya ulaştırmayı hedefler. Ahlak da bu hedeflere ulaşmayı öngörür. Ancak ahlakın vicdanlara hitap eden yönü ağır basarken hukukun dışsal yaptırım gücü ve cezaları ön plana çıkar.

Dinimizde gerek ahlakın gerekse hukukun amaçladığı hedeflere ulaşmak için ahlaki ve hukuki kurallara uymak bir gerekliliktir. Dinimizin emirleri, yapan ve buna muhatap olan kişiye iyilik ve güzellik sağlar; yasakları ise kötülükten ve çirkinlikten korunmayı sağlar.

BİLGİ KUTUSU

Hikmet: Bilgelik, yerindelik, isabet etmek ve uygunluk anlamlarına gelen hikmet temel değerlerden biridir. İnsanın Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilmesi ve kişiyi cahilce davranışlar yapmaktan alıkoyması sebebiyle bilgelik olarak da anlamlandırılmıştır. Hikmet kavramının, fıkıh, adalet ve ilim kavramlarıyla yakından ilgisi vardır. Hikmet, derin anlayış sahibi olma, dinin inceliklerini bilme anlamı bakımından fıkıh kavramıyla alakalıdır. Her şeyi yerli yerine koyma anlamı yönünden adalet kavramıyla, bilmek manası açısından da ilim kavramıyla ilişkilidir.

bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 138.

TARTIŞALIM

Hukuk mu ahlak için gereklidir, yoksa ahlak mı hukuk için gereklidir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hukuk nedir? Kısaca açıklayınız.

....

....

2. İslam hukukunun temel ilkelerini açıklayınız.

....

....

3. İslam hukukunun kaynakları nelerdir? Kısaca açıklayınız.

....

....

4. İslam hukukunun temel kaidelerine örnekler veriniz.

....

....

5. Hukuk ile ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

....

....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi İslam hukuku ile doğrudan ilgili değildir?

A) İbadet **B)** İnanç **C)** Mükellefiyet **D)** Ukubat **E)** Sanat

2. "Ümmetim asla dalâlette birleşmez. Bundan dolayı (Müslümanlar arasında) ihtilâf gördüğünüzde çoğunluğa uyun." (İbn Mâce, Fiten, 8.)
Yukarıdaki hadis aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

A) Kıyas **B)** İcmâ **C)** Nass **D)** Kur'an **E)** Sünnet

3. Aşağıdakilerden hangisi edille-i şer'iyyeden biri değildir?

A) Kur'an **B)** İcmâ **C)** Sünnet **D)** Mecelle **E)** Kıyas

4. Aşağıdaki durumlardan hangisi "Bir işte zorluk ortaya çıkarsa kolaylaştırılma cihetine gidilir." kaidesine örnek olamaz?

A) Yara üzerini mesh etme
B) Hastalıkta orucu kazaya bırakma
C) Maddi durum yetersizliğinde kurban kesememe
D) Zorluk durumlarında namazı terk etme
E) Suyun bulunmadığı yerde teyemmüm yapma

5. Aşağıdakilerden hangisi İslam hukukunun temel ilkelerinden biri <u>değildir?</u>

A) Tekliflerde Kolaylık
B) Adaletin Gözetilmesi
C) Mülkiyet Ortaklığı
D) Helallerde Genişlik
E) Cezalarda Bireysellik

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

(teklif, icmâ, adalet, edille-i şer'iyye, mükellef, kıyas)

1. İslam hukukunun temel kaynaklarına ………………… denir.
2. Dini emirlere ……………., bu emirlerden sorumlu olan kişilere …………… denir.
3. ………….. mülkün temelidir.
4. …..………….., ümmetin fikir birliği ettiği görüşleri ifade eden bir kavramdır.
5. Kur'an ve sünnetteki bir hükümden akıl yürütme yoluyla yeni bir hükme ulaşma yöntemine ………… denir.

BULALIM

KELİME BULMACA

A	G	F	H	D	I	J	H	U	D	A	T	İ	M	B	H	I	D	C
H	K	I	Y	A	S	F	M	Ğ	İ	H	F	E	I	C	A	İ	E	H
I	J	T	D	L	B	I	C	İ	A	I	A	F	K	L	M	D	A	L
E	C	A	I	A	H	E	I	M	L	C	E	I	M	L	I	H	C	J
B	D	N	F	A	K	İ	H	E	İ	U	M	B	İ	L	İ	U	A	İ
L	H	E	J	M	E	L	C	A	M	A	D	A	F	L	A	F	A	U
A	U	T	İ	B	İ	I	B	J	İ	A	D	U	I	I	D	A	H	İ
Ü	L	B	C	D	F	H	F	E	U	M	N	I	K	A	C	J	C	İ
C	A	F	L	F	F	U	F	F	A	F	U	E	I	A	İ	U	İ	H
S	I	U	Ğ	U	A	K	A	H	L	J	A	U	H	A	D	A	B	I
P	İ	H	A	J	C	U	İ	I	Ğ	I	E	F	A	İ	F	Ğ	I	L
I	H	İ	J	B	I	K	L	İ	D	U	A	H	L	A	K	C	J	C
C	E	Z	A	İ	U	İ	B	E	A	L	İ	E	B	I	A	U	F	İ
I	H	F	A	F	D	J	İ	I	D	F	İ	D	I	A	D	M	A	F
E	I	U	S	Ü	N	N	E	T	İ	K	J	A	C	E	E	L	E	A
U	B	U	A	F	A	L	F	L	Ç	A	F	İ	U	C	L	U	U	A
İ	S	F	B	E	C	F	İ	U	F	L	İ	L	E	F	İ	M	F	U
B	F	A	F	L	İ	A	S	A	İ	İ	Ğ	U	B	N	L	A	U	A
İ	H	I	A	Ğ	A	B	I	A	B	C	I	A	L	A	T	L	A	F
I	L	B	A	U	F	L	A	İ	F	A	L	C	U	İ	F	A	İ	U
H	F	İ	E	A	H	Ü	K	Ü	M	N	A	E	İ	B	H	I	Ğ	C

Aşağıdaki kelimeleri yandaki tabloda bulunuz.

KIYAS
TEKLİF
FIKIH
AHLAK
HÜKÜM
SUÇ
HUKUK
HAD
CEZA
SÜNNET
DELİL
FAKİH

4. ÜNİTE
ANAHATLARIYLA İSLAM AHLAKI

KAVRAMLAR

Ahlak, terbiye, marifet, muhabbet, tazim, ubudiyet, teslimiyet, tövbe, takva, havf, recâ, salavat.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İsrâ suresi 23-39. ayetleri Kur'an-ı Kerim mealinden bularak defterinize yazınız.
2. Ahlak, terbiye, marifet, ubudiyet ve takva kavramlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
3. İslam dininin temel kaynaklarının neler olduğunu araştırarak defterinize yazınız.
4. Bir Müslümanın diğer insanlara karşı temel vazifeleri nelerdir? Fikirlerinizi defterinize yazınız.

1. İslam Ahlakının Gayesi ve Konusu

"Güzel ahlaklı insan" ifadesi kimler için kullanılır?

İslam kelimesi sözlükte "kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak, barış yapmak" anlamlarındaki Arapça s-l-m (silm) kökünden gelmektedir. Terim olarak ise İslam; Yüce Allah'ın vahiy yoluyla son peygamber Hz. Muhammed'e gönderdiği emir, yasak, öğüt ve kuralların yer aldığı son dinin adıdır. İslam'ı kabul eden kişi şirkten uzaklaşıp, Allah'ın (c.c.) birliğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber oluşunu kabul eder. Allah'ın (c.c.) emrine ve peygamberin sözüne uyarak yaşamaya çalışır.

Görsel 33: Es-Selam hattı

İslam, aynı zamanda ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den (a.s.) beri peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi dinlerin ortak adıdır. Bu gerçek Kur'an-ı Kerim'de **"Şüphesiz Allah katında din İslam'dır..."**[1] buyrularak ifade edilmiştir. İlahi olma özelliğini yitirmeden önce bu dinlerde; Allah'ın (c.c.) birliği, ölümden sonra ahiretin varlığı gibi inanç esasları; namaz, oruç gibi ibadet mevzuları; aile, komşuluk, ticaret gibi muamelat hususları ve doğruluk, adalet gibi ahlak konuları yer almıştır.

NOT EDELİM

"Ey Allah'ım! Kalbimi İslam üzerine sabit kıl. Ben, Rab olarak sana, din olarak İslam'a razı oldum…" (Tirmizî, Deavât, 89.)

İslam dini evrensel bir dindir. Bu yönüyle kıyamete kadar hükmü geçerli olup tüm zamanları ve tüm insanları muhatap alan ilkeler koymuştur. İslam dini iman, ibadet, muamelat ve ahlak alanlarından oluşur. Ahlak, bütün bu alanlardaki temel ilkelerin bir hayat tarzına dönüşmesidir.

Arapça bir kelime olan ahlak, hulk ve hulûk kelimelerinin çoğuludur. Huy, yaratılıştan gelen özellikler, yapı, mizaç, karakter, kişilik ve alışkanlık gibi anlamlara gelir. Kavram olarak ise insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikler, huylar ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünüdür.

Görsel 34: Edepli olmak İslam ahlakının bir gereğidir.

---

[1] *Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.*

Ahlak kavramı genel anlamda iyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri ifade etmek üzere kullanılır. Özelde ise iyi huylar ve faziletli davranışlar hüsnü'l-huluk (güzel huylar/ahlak); kötü huylar ve fena hareketler ise sûü'l-huluk (kötü huylar/ahlak), terimleriyle ifade edilir. Ayrıca ahlakla ilişkili olarak yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına edep veya âdâb da denilmiştir. İslami literatürde edep terimi ilk dönemlerden itibaren özel davranış alanları hakkında kullanılmıştır. Ahlak ise tutum ve davranışların kaynağı mahiyetindeki ruhi ve manevi melekelerle, insanın ruhi olgunluğunu sağlamaya yönelik bilgi ve düşünce alanını ifade eder.[2]

"İslam ahlakı" terimi, Allah'ın (c.c.) birliğini esas alarak Kur'an ve sünnetin ortaya koyduğu prensiplere göre yaşamayı ifade eder. Bu yönüyle İslam ahlakı, takvayı temel alarak ferdî ve sosyal alanlarda İslam'ın öğretilerini, Peygamberimizin tebliğ ettiği ve yaşadığı şekilde uygulamaya çalışmanın adıdır. Buna göre insanlara karşı müsamahakar, iyi, dürüst, adaletli ve güvenilir olmak; anne ve babaya iyi davranmak, komşu, dost ve akrabalarla iyi geçinmek İslam ahlakını benimsemenin bir gereğidir. Kısaca İslam ahlakı insanın Rabbiyle, diğer insanlarla ve bütün varlıklarla kurduğu ilişkilerde tutum ve davranışlarını düzenler.

İslam ahlakı, insanın yaratılışına uygun bir hayat sürmesini hedefler. Çünkü insan ahsen-i takvim üzere (en güzel biçimde) yaratılmıştır.[3] Bu yaratılışın istenilen doğrultuda devam etmesi için insanın kötülük ve çirkinliklerden uzak durması; iyilik ve güzellikleri yaşaması gerekir.

Yüce Allah, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) insanlığa en güzel örnek olarak sunmuştur. O, doğruluk, adalet, merhamet, yardımlaşma, sabır, güven, kardeşlik, komşuluk, fedakârlık gibi hayatımıza istikamet çizen bütün davranışlarda insanlığa örnektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de, Peygamberimize hitaben **"Sen elbette yüce bir ahlaka sahipsin."**[4] buyurulurken insanlara hitaben de **"Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**[5] buyurulmuştur. Ayrıca Hz. Aişe (r.a.), kendisine Peygamberimizin ahlakını soran bir sahabiye *"Onun ahlakı Kur'an'dı."*[6] diye cevap vermiştir. Bu yönüyle İslam ahlakı, Kuran-ı Kerim'i ve Kur'an-ı Kerim'in en güzel uygulayıcısı Peygamberimizin sünnetini insanın düşünce ve davranışlarının merkezine almasını gerektirir. Peygamberimiz "*Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.*"[7] buyurarak gönderiliş amacının ahlaklı bireyler ve ahlaklı toplumlar oluşturmak olduğunu açıklamıştır.

İslam ahlakının gayesi, insanın hayır yönündeki davranışları tercih etmesini ve şer olan davranışlardan kaçınmasını sağlamaktır. Çünkü

NOT EDELİM

Peygamber Efendimiz Hz. Aişe (r.a.) validemize şu şekilde dua etmeyi öğretmiştir:

"Allah'ım! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidini isterim, dünya için olanı da ahiret için olanı da bilebildiğimi de bilemediğimi de. Dünyada ve ahirette bildiğim ve bilmediğim şerrin hepsinden sana sığınırım.

Allah'ım! Peygamberinin senden istediği her çeşit hayrı ben de isterim ve onun sana sığındığı şerlerden ben de sana sığınırım.

Allah'ım! Şüphesiz ben senden cenneti ve beni cennete yaklaştıran söz ve amelleri istiyorum. Cehennem ateşinden ve beni ona yaklaştıran söz ve davranışlardan sana sığınıyorum. Senden benim hakkımda hükmettiğin her kaza ve kaderi hayırlı kılmanı diliyorum."

(İbn Mâce, Dua, 4.)

[2] *Mustafa Çağrıcı, "Ahlak", TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s.1.*
[3] *Tin suresi, 4. ayet.*
[4] *Kalem suresi, 4. ayet.*
[5] *Ahzâb suresi, 21. ayet.*
[6] *Müslim, Müsafirîn,139.*
[7] *Muvatta, Hüsnü'l-huluk, 1.*

insanın fiilleri, sonuçları itibariyle hayır veya şer olarak değerlendirilir. Fiillerin hayır ve şer olarak nitelendirilmesi Allah'ın (c.c.) bu konulardaki hükümleri ve Peygamberimizin sözleriyle netlik kazanır. İnsan aklı ise bunları kavrama ve bulma yeteneği ile donatılmıştır. Allah (c.c.), hayrı mükâfatlandıracak, şerri ise cezalandıracaktır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de **"Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim kötülükte bulunursa zararı kendisinedir…"**[8] buyrularak ifade edilmiştir.

İslam ahlakı, insan davranışlarını güzelleştirmeyi, insanı doğruya ve iyiye yönlendirmeyi amaçlar. İnsanın kötülüklerden kaçınıp, iyiliklere yönelmesi bir meleke haline geldiğinde bu özellik artık o kimse için bir karaktere dönüşür. Bu durum geçici olmayıp süreklilik gösterdiğinde ahlaki erdem sayılır. "Taşı delen suyun gücü değil damlaların sürekliliğidir." sözü dilimize yerleşmiştir. Bu konuyu Peygamberimiz de *"Amellerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır."*[9] buyurarak dile getirmiştir.

Dinin temel gayesi olan insanların dünya ve ahiret mutluluğunu (saadet-i dareyn) sağlamak, İslam ahlakının da gerçekleştirmek istediği nihai gayedir. Bu yönüyle İslam ahlakı takva, hikmet, adalet, iffet gibi temel faziletler yoluyla insanları hem bu dünyada hem de ebedi hayatta saadete ulaştırmayı hedefler.

İslam ahlakı "Neyi, nasıl yapmalıyız?" sorusuna cevap vermeye çalışır. İnsanın uyması gereken kural ve prensipleri açıklar. Özgürlük ile sorumluluk sınırını, hak ile batıl ayrımını, cesaret ile korkaklık çizgisini, savurganlık ile cimrilik dengesini anlatır. Bütün bunlar İslam ahlakının konusunu oluşturur. İslam ahlakında iyi-kötü, fazilet-rezilet, ifrat-tefrit, itidal, edep başlıkları insan davranışlarına bakan yönü itibariyle ele alınır. Yüce Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda iyinin ve kötünün neler olduğu belirtilir.

Sonuç olarak ahlak, ancak Allah'ın (c.c.) emirleri doğrultusunda yönlendirildiği takdirde güzel ahlak olur. Ahlaki olarak iyi olan şeyler Allah'ın (c.c.) emrettikleri, kötü olan şeyler ise Allah'ın (c.c.) yasakladıklarıdır.

Görsel 35: İslam ahlakı bize "Neyi, nasıl yapmalıyız? sorularının cevabını verir.

OKUYALIM – YORUMLAYALIM

Aşağıdaki ayetleri okuyarak ahlaki değerler açısından yorumlayınız.

İsrâ suresi 23-39. ayetler:

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.

Onlara merhametle ve müsamaha ile kol kanat ger. "Rabb'im! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster" diyerek dua et.

[8] *Fussilet suresi, 46. ayet.*

[9] *Buhârî, Libas, 43.*

Kalplerinizdekini en iyi bilen Rabbinizdir. Eğer iyi olursanız bilesiniz ki Allah kendisine yönelenleri bağışlayıcıdır.

Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma!

Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür.

Eğer sen kendin dahi Rabbinden umduğun bir lütfu beklemek durumunda (ihtiyaç içinde) olduğun için onlara ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse kendilerine rahatlatıcı bir söz söyle!

Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!

Rabbin rızkı dilediğine bol bol verir de kısar da. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, onları görmektedir.

Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır.

Zinaya yaklaşmayın! Çünkü o hayasızlıktır, çok kötü bir yoldur.

Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bir kimse haksızlıkla öldürülürse velisine yetki verdik; ancak o da öldürme hususunda haksızlığa sapmasın; çünkü o, yeterince yardıma mazhar olmuştur.

Rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, onun yararına olmadıkça el sürmeyin. Ahde vefa gösterin; çünkü ahid sorumluluk doğurur.

Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de sonucu daha güzeldir.

Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma! Ne yeri yarabilir ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin.

Bütün bunların kötülüğü, Rabbinin katında istenmeyen şeyler olmasıdır.

İşte bunlar, rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah'tan başka tanrı tanıma; sonra kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın."

OKUYALIM – DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki hadisleri okuyarak güzel ahlakın önemi açısından değerlendiriniz.

- "Allah'ım! Bozgunculuktan, münafıklıktan ve kötü ahlaktan sana sığınırım." (Ebû Dâvûd, Vitr, 32.)
- "...Allah'ım! Beni sana şükreden, seni zikreden, senden çekinen, sana karşı itaatkâr olan, sende huzur bulan biri eyle. Rabb'im! Tövbemi kabul et ve kusurlarımı yok et. Duamı kabul et, delilimi sağlam kıl, kalbime hidayet ver, dilimi doğrult, kalbimden bütün kötü huyları çıkar." (Ebû Dâvûd, Vitr, 25.)
- "Her dinin bir ahlakı (karakteri, özü) vardır. İslam'ın ahlakı da hayâdır." (İbn Mâce, Zühd, 17.)
- "Mümin, ne insanları karalayan, ne lanet eden, ne kaba ve kötü sözlü, ne de hayâsız birisidir." (Tirmizî, Birr, 48.)
- "Cimrilik ve kötü ahlak asla bir müminde bulunmaz." (Tirmizî, Birr, 41.)

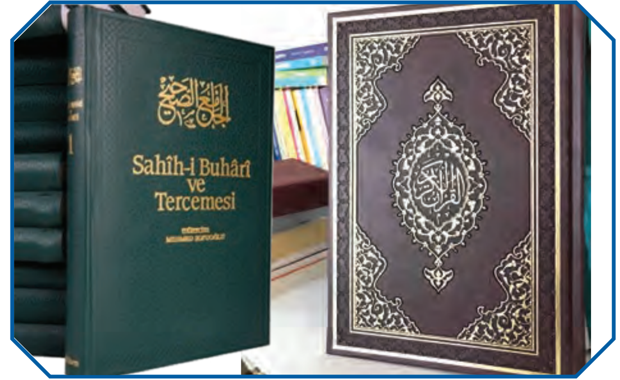
- "Malayaniyi (kendisini ilgilendirmeyen şeyleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır." (Müslim, Îmân, 65.)
- "Çirkin söz ve davranışların İslam'da hiç yeri yoktur. Müslümanlığı en iyi olan insanlar, ahlakı en güzel olanlardır." (İbn Hanbel, V, 100.)
- "Allah'ım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir." (İbn Hanbel, I, 403.)
- "Kim İslam'da güzel bir davranışa öncülük ederse hem (kendi yaptığının) sevabını, hem de kendisinden sonra o işi yapanların sevaplarını alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslam'da kötü bir davranışa önayak olursa, hem kendi günahını, hem de kendisinden sonra onu yapanların günahını alır. Yine onların günahından da bir şey eksilmez." (Müslim, Zekât, 69

2. İslam Ahlakının Kaynakları

Kur'an ve sünnetin hayatınızdaki yeri nedir?

Dinimizde her konuda olduğu gibi ahlak alanında da temel kaynaklarımız Kur'an ve sünnettir. Son ilahi kitap olan Kur'an-ı Kerim ve onu bizzat yaşayarak insanlara tebliğ eden Peygamber Efendimizin sünneti, Müslümanlar için itikat, ibadet, ahlak, muamelat, hukuk, siyaset gibi hayatın tüm alanlarında ilk başvurulacak kaynaklardır. İslam ahlakı hem teorik açıdan hem de pratik yönüyle Kur'an-ı Kerim ve sünnet temelleri üzerinde yükselir. Çünkü İslam ahlakında ele alınan her bir başlığın mutlaka ya Kur'an-ı Kerim'de ya da Peygamberimizin sünnetinde bir karşılığı vardır. Bu iki temel kaynak birbirini bütünleyerek İslam ahlakını oluşturur.

Kur'an-ı Kerim'de ahlaki davranış olarak övülen ve önerilen güzel huylar yanında yerilen ve uzak durulması tavsiye edilen kötü huylardan da bahsedilir. Yüce kitabımızda **"Şüphesiz ki sen, yüce bir ahlak üzeresin."**[10] ifadesiyle övülen Peygamber Efendimiz adeta "Canlı Kur'an" olarak ahlaki güzelliklerin tamamını hayatında yaşamış ve bizlere bu konuda da örnek olmuştur. Hz. Peygamber *"Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim."*[11] hadisinde belirttiği üzere peygamberliğinin temel gayesini de ahlakın kemale erdirilmesi olarak ifade etmiştir.

Görsel 36: İslam ahlakının temel kaynakları Kur'an ve sünnettir.

Kitap ve sünnetin dinimizin iki temel kaynağı olması konusunda bütün Müslümanlar ittifak halindedir. Bu konuda pek çok ayet ve hadis vardır. Kur'an-ı Kerim'de **"…Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resul'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir."**[12] buyrularak, Müslümanların bir konuda hüküm çıkarırken Kur'an'a ve sünnete başvurmaları gerektiği bildirilmiştir. Peygamber Efendimiz de *"Size iki şey bırakıyorum, onlara sım-*

[10] *Kalem suresi, 4. ayet.*
[11] *İmam Malik, Muvatta, Hüsnü'l-Huluk, 1.*
[12] *Nisâ suresi, 59. ayet.*

sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti."[13] hadisinde hayatımızı istikamet üzere yaşayabilmemiz için Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete sımsıkı yapışmamız gerektiğini bizlere bildirmiştir.

Dinimizin bütün hükümlerinde olduğu gibi ahlaki ilkelerinde de Kur'an ve sünnet belirleyicidir. Kur'an-ı Kerim'de ihlas, takva, doğruluk, adalet, cömertlik, sevgi, ana-babaya iyilik gibi güzel huylar emredilmekte; riya, yalan, gıybet, rüşvet, cimrilik gibi kötü huylar da mü'minlerin uzak durması gereken günahlar olarak anlatılmaktadır. Peygamber Efendimiz de Kur'an-ı Kerim'de anlatılan güzel ve çirkin huyları hadislerinde açıklayarak, nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ayetlerdeki emir ve yasakları tefsir etmektedir. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de gıybet etmek **"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir."**[14] ayetiyle yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz de gıybeti *"Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır!"* şeklinde tarif etmiştir. Sahabilerden birinin, "Ya kardeşimde o söylediğim durum varsa ne dersiniz?" sorusuna ise, *"Söylediğin şey eğer onda varsa gıybet etmişsindir. Şayet yoksa ona iftira etmiş olursun."*[15] cevabını vererek gıybeti açıklamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de yüzlerce ayet doğrudan ahlakla ilgilidir. Peygamber Efendimizin hadislerini bir araya getiren külliyatlarda edep, birr, hüsnü'l-huluk gibi başlıklar taşıyan bölümler de ahlak hadislerini içermektedir. İslam ahlakıyla ilgili yazılan eserlerin tamamında ahlak konuları öncelikle Kur'an-ı Kerim ayetleriyle ele alınmış, ardından konuyla ilgili hadislere yer verilmiştir. Tüm faziletler ve reziletler ayetlere ve hadislere göre anlatılmıştır.

DEĞERLENDİRELİM

"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sora fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse işte bu kimseler zalimlerdir." (Hucurât suresi, 11. ayet.)

"Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır." (Ebû Davud, Sünnet, 15.)

"Kıyamet günü mü'minin mizanında güzel ahaktan daha ağır bir şey yoktur. Muhakkak ki Allah söz ve fiilleri çirkin kimselere son derece öfkelenir." (Tirmizî, Birr, 62.)

"İyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise içini huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir." (Müslim, Birr, 14.)

"Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlaka uygun biçimde davran!" (Tirmizî, Birr, 55.)

Yukarıdaki ayet ve hadisleri İslam'ın ahlaka verdiği önem açısından değerlendiriniz.

Bir mü'minin ahlaki bakımdan olgunlaşması ve imanını kemale erdirmesi için Kur'an-ı Kerim'deki emir ve yasaklara uyması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu ise sünnete uymayı

[13] *İmam Malik, Muvatta, Kader, 3.*
[14] *Hucurât suresi, 12. ayet.*
[15] *Müslim, Birr, 70.*

bir hayat prensibi olarak benimsemekten geçer. Peygamber Efendimizin sünnetine uymak ve onun yolunu takip etmek, ahlaki erdemlere ulaşmak isteyen Müslümanlar için en istikametli ve en kolay yoldur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de **"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'"**[16] buyrularak Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanabilme yolunun peygambere uymaktan geçtiği belirtilmiştir. Bizler sünnete uymakla ve Hz. Peygamber'in hayatını öğrenmekle yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlar ve yaşarız. Çünkü Peygamberimiz hem Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yaşamış hem de en güzel şekilde açıklamıştır.

3. Ahlak ile Terbiye İlişkisi

Terbiyeli bir kişide bulunması gereken özellikler sizce nelerdir?

"Korumak, ıslah etmek, gözetmek, yükseltmek" anlamındaki r-b-v (rabv) kökünden türeyen terbiye, "çocuğu veya ekini besleyip büyütmek, geliştirmek" demektir. Değişme ve gelişme aslen tüm canlılarda görülebilen bir özelliktir. Ancak insan, zihinsel, bedensel ve ahlaki açıdan gelişmesi ve yetişmesi ile diğer tüm canlılardan ayrılır. Terbiyede insanın bu gelişimi, kendine has ilkeler, metotlar ve hedefler çerçevesinde ele alınır.[17]

Öğretim, insana çevresindeki nesneler ve olaylar hakkında doğru bilgiler kazandırmayı hedefler. Hiç şüphesiz ki bu, insanın gelecekte dengeli ve tutarlı bir kişiliğe sahip olması ve toplum faydalı bir fert olması açısından gereklidir. Öğretim faaliyetlerinin doğru sonuçlar vermesi için, terbiye ile yönlendirilmesi ve sınırlarının belirlenmesi gerekir. Öğretim ile birlikte ahlakını ve karakterini de Rabbinin istediği biçimde şekillendiren insan, hem çevresine faydalı hem de Rabbinin rızasına uygun davranışlar sergileyen bir Müslüman haline gelir.

BİLGİ KUTUSU

Terbiye;

- "Bir şeyi en mükemmel derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek." (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, "rbv" md.)
- "Bir şeyi derece derece geliştirerek kemaline ulaştırmak." (Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl, I, 7.)

NOT EDELİM

Rab kelimesi sözlükte bir şeyi yetkinlik noktasına varıncaya kadar kademe kademe inşa edip geliştirmek manasına gelir.

Yüce Allah'ın güzel isminden biri olarak da "Terbiye eden, gözetip koruyan, nimet veren, ıslah edip geliştiren." gibi anlamlara gelir.

---

[16] *Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.*

[17] *bk. Ziya Kazıcı, Halis Ayhan, "Talim ve Terbiye", Türkiye İslam Ansiklopedisi, C 39, s. 515.*

Din güzel ahlaktır. Dolayısıyla eğitim ve ahlak arasında yakın bir ilişki vardır. Eğitim ve öğretim, tüm Müslümanlar için hayat boyu devam eden bir süreçtir. Peygamber Efendimiz *“Kadın ve erkek her Müslümana ilim öğrenmek farzdır.”*[18] buyurarak bu hususa vurgu yapmıştır. Dolayısıyla her Müslüman hayatı boyunca gerek bilgisini gerekse ahlakını geliştirmelidir.

Görsel 37: Kur’an bizi terbiye eder.

Eğitimin amaçlarından biri de ahlaklı bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan bakıldığında insanları eğitmek ve terbiye etmek Kur’an-ı Kerim’in de temel amaçlarından biridir. Yüce kitabımızın açıklayıcısı ve insanlara en güzel örnek olan Hz. Muhammed (s.a.v.), terbiye konusunda da bize en güzel örnektir. Nitekim Peygamber Efendimiz *“Beni Rabb’im terbiye etti ve ne güzel terbiye etti.”*[19] sözüyle terbiyenin asıl kaynağının Yüce Allah olduğunu vurgulamıştır.

Sevgili Peygamberimiz *“Ben ancak bir öğretmen olarak gönderildim.”*[20] buyurmuştur. Aynı zamanda güzel ahlakın tamamlayıcısı olan Allah Resulü (s.a.v.)[21], bu ifadeleriyle bize terbiye ile ahlak arasında kopmaz bir bağ olduğunu da hatırlatmaktadır. Gerçekten de terbiye ile ahlak, birbirini tamamlayan iki kavramdır. Güzel ahlaklı biri için “terbiyeli”, terbiyeli biri için de “ahlakı güzel” denmesinin sebebi budur.

Eğitim ve öğretim bir toplumun gelişmesinde, kalkınmasında ve refahında çok önemli unsurlardır. İyi bir eğitim ve öğretim sayesinde her meslekten işinin ehli insanlar yetişebilir. Ancak ahlaki terbiye ile şekillendirilmediği zaman bu eğitim öğretim faaliyetleri istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Çünkü ahlaki değerlerden yoksun yetişen meslek erbabı, iş ahlakıyla örtüşmeyen davranışlar sergileyebilir. Onları bu tür davranışlardan alıkoyacak olan şey aldıkları terbiye ve bu terbiyenin kazandırdığı güzel ahlak olacaktır. Demek ki terbiye, eğitim ve öğretimi taçlandıran bir değerdir. O olmadan ferdin ve toplumun mutluluğa ve huzura kavuşması mümkün değildir.

Aile, çocuğun ilk ve temel eğitimini aldığı yerdir. Eğitim ve terbiye ailede başlar, okulda devam eder. Ailenin bu sorumluluğunu, Peygamber Efendimiz birçok kez vurgulamıştır. Bir hadisinde “*Hiçbir baba, evlâdına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir.”*[22] buyurarak terbiyenin değerini bizlere öğretmiştir.

Terbiye, ancak merhametle verilebilir. Çünkü bir insanı terbiye etmek, onu güzel ahlakla ahlaklandırmak ancak sevgiyle, merhametle ve sabırla mümkün olabilir. Bunu da en güzel şekilde anneler ve babalar başarabilir. Bunu başarabilen anne babaların ne kadar büyük bir iş başardıkları ve haklarının ne kadar büyük olacağı Kur’an-ı Kerim’de bir dua ile şöyle ifade edilmektedir: **“… Rabb’im! Tıpkı beni küçükken koruyup terbiye ettikleri gibi sen de onlara merhamet et.”**[23]

---

[18] *İbn Mâce, Mukaddime, 17.*
[19] *Suyûtî, el-Câmiu’s-Sağîr, 1/14.*
[20] *İbn Mâce, Sünnet, 17.*
[21] *bk. İmam Malik, Muvatta, Hüsnü’l-halk, 8; Ahmet b. Hanbel, Müsned, 2/381.*
[22] *Tirmîzî, Birr, 33.*
[23] *İsrâ suresi, 24. ayet.*

4. Allah'a Karşı Vazifelerimiz

Sizce insanın yaratılış amacı nedir?

Vazife; bir kimsenin yapmakla yükümlü olduğu iş, ödev ve görevlerdir. Akıl ve irade sahibi olması nedeniyle insanın yapmakla sorumlu olduğu dinî, ahlaki, hukuki ve toplumsal pek çok vazifesi vardır. Yüce dinimiz İslam, bu vazifeleri belirli ilkeler çerçevesinde düzenleyerek yapmaları gereken ödev ve görevleri insanlara bildirmiştir. Dinimizdeki emirler, yasaklar, farzlar, vacipler, helaller ve haramlar insanların vazifelerinin neler olduğunu açıklayan hükümlerdir. Bu sayede Müslümanlar inanç, ibadet ve ahlak bütünlüğü içinde hayatlarını sürdürürler. Müslümanlar vazifelerini yerine getirdiğinde Allah'ın (c.c.) sevgi ve rızasını kazandıkları gibi iç dünyalarında da mutlu ve huzurlu olurlar.

NOT EDELİM

Yüce dinimiz İslam'da haklar genel olarak; Allah'ın (c.c.) hakları (hukukullah) ve kulların hakları (hukuk-u ibâd) olarak sınıflandırılmıştır. Her iki hak türüne de riayet etmek ve hak sahiplerine haklarını vermek Müslümanların temel vazifesidir.

Sorumluluklarımızı yerine getirmemiz; üzerimizde hakkı olanların haklarını ödememiz olarak da kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında; başta Yüce Yaratıcımız Allah'a (c.c.) olmak üzere; Peygamberimize, Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'e, kendimize ve diğer insanlara karşı yerine getirmemiz gereken vazifelerimiz vardır.

DÜŞÜNELİM

Muâz (r.a.) anlatıyor:

"... Resûlullah, "Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkını ve kulların Allah üzerindeki hakkını bilir misin?" diye sordu. Ben, "Allah ve Resûlü daha iyi bilir." dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Allah'a kulluk/ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine ortak koşmayan kimselere azap etmemesidir…" (Buhârî, Cihâd, 46.)

Yukarıdaki hadise göre, Yüce Allah'ın üzerimizdeki haklarının neler olduğunu düşününüz?

Her şeyimizi borçlu olduğumuz ve üzerimizdeki bütün hakların sahibi olan Rabb'imiz Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine iman etmek; hiçbir şeyi O'na ortak koşmamak:

Yüce Allah, dünyayı ve içindeki her şeyi insan için yaratmıştır.[24] İnsanı ise kendisini bilip tanısın diye var etmiştir. Her insanın yaratılış amacı ve buna bağlı olarak da ilk vazifesi; Yaratıcısı ve Rabbi olan Allah'ı (c.c.) bilip tanımak ve O'na yaraşır güzellikte bir kul olmaktır.[25] İnsanı yaratan Yüce Allah onu yalnız ve çaresiz bırakmamış; peygamberler ve kutsal kitaplar göndererek, yaratılış amacını gerçekleştirebilmesi için ona doğru yolu göstermiştir. Son Peygamber Hz.

---

[24] *bk. Bakara suresi, 29. ayet.*

[25] *bk. Zâriyât suresi, 56. ayet.*

Muhammed'in (s.a.v.) gönderilişiyle birlikte Allah'ın (c.c.) dini İslam, kıyamete kadar gelecek insanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiş, iman esasları, ibadetler, ahlaki ilkeler, iyiliğin ve hayrın yolları mükemmel bir şekilde açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'e göre gerçek iyilik; Allah'a (c.c.) iman etmek, ibadetleri yerine getirmek, bu bilinçle güzel bir ahlaka sahip olmak ve güzel davranışlar sergilemektir.[26]

Görsel 38: Lafzatullah (Hattat: Arif VURAL)

Kainatı yoktan var eden Yüce Allah'ın, varlığı için hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Kâinattaki her şey O'nun yaratmasıyla var olmuştur. O'nun dışındaki her şey var olabilmek ve varlığını sürdürebilmek için her an Allah'a (c.c.) muhtaçtır.[27] Rabb'imiz Allah (c.c.) birdir; eşi, benzeri, ortağı yoktur. "Tek Allah (c.c.) inancı" demek olan "tevhit inancı" dinimizin temelidir. Tevhidin zıddı olan şirk ise; Allah'tan (c.c.) başka varlıklara ilahi özellikler atfetmek, onları rab ve ilah kabul etmek demektir. Allah'a (c.c.) şirk koşmak, dinimizde en büyük günah olarak nitelenir. Kendisini bize tanıttığı şekliyle O'nun varlığına iman etmek asli vazifemizdir.

LİSTELEYELİM

"Allah, O'ndan başka ilah yoktur; O, Hayy'dır, Kayyûm'dur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür." (Bakara suresi, 255. ayet.)

Yukarıda meali verilen Ayetel-Kürsi'yi okuyunuz ve Yüce Allah'ın ayette geçen isim ve sıfatlarını listeleyiniz.

[26] *bk. Bakara suresi, 177. ayet*

[27] *bk. İhlas suresi, 2. ayet.*

Allah'ı (c.c.) bilip, tanımak:

Allah'ı (c.c.) tanımak; **marifet** kavramıyla ifade edilir. Yüce Rabb'imizi isim ve sıfatlarıyla tanımaya çalışmak Müslümanın asli vazifelerindendir. Allah'ın (c.c.) marifetine ermenin ilk adımı O'na sağlam ve doğru bir şekilde iman etmektir. Mümin, iman nuru sayesinde Yüce Allah'ın ilahi mevcudiyetini ve yakınlığını hisseder. O'na olan marifeti arttıkça kul olmanın zevkini tadar, ibadetlerinde ve davranışlarında samimi ve ihlaslı olur. Allah'ı (c.c.) tanımak en büyük mutluluk ve sevinçtir.

YORUMLAYALIM

"Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû"
"Nefsini bilen Rabbini bilir."

Yandaki tabloda verilen veciz sözün anlamı üzerine düşünerek, kendimizi bilmek ile Rabb'imizi bilmek arasında nasıl bir bağlantı olabileceğini yorumlayınız.

Sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmek:

Dinimizde **ubudiyet** kavramıyla ifade edilen kulluk; Allah'a (c.c.) boyun eğmek, O'na gönülden bağlanmak ve sadece O'na kulluk etmek demektir. Allah'a (c.c.) samimi olarak kulluk edenler bunu ahlaki davranışları ve salih amelleriyle ortaya koyarlar. Kulluğun gereği olarak yerine getirilen vazifeler **ibadet** kavramıyla açıklanır. Bir Müslümanın yerine getirmesi gereken namaz, oruç, zekât, hac gibi "farz" ibadetler olduğu gibi; "nafile" adı verilen ve farzlar dışında yapılan ibadetler de vardır. İbadetler sayesinde kul, Rabbi olan Allah'a (c.c.) yakınlaşır. Manevi olarak kendini geliştirir. Gerçek mutluluğa ve huzura erer. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabb'imiz, **"Ey huzura kavuşmuş nefis! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"**[28] buyurmakta; has kullarını rızası ve cenneti ile müjdelemektedir.

YORUMLAYALIM

"Yüce Allah bir kudsî hadiste şöyle buyurur: 'Kim benim bir veli kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona harp ilân ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım...' " (Buhârî, Rikâk, 38.)

Yukarıdaki kudsî hadise göre, Yüce Allah ile O'na gerçekten kul olanlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Yorumlayınız.

[28] *Fecr suresi, 27-30. ayetler.*

Allah'a (c.c.) gerçek anlamda kul olan insan için asıl amaç sadece O'nun rıza ve sevgisini kazanmaktır. Böyle bir insanın her hareketi, her davranışı ibadete dönüşür. **"Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."**[29] ayetinde belirtildiği gibi her an Allah'ın (c.c.) zikriyle meşgul olur ve kalbini gaflete düşmekten korur.

Kulluğun bir alameti de Yüce Allah'a duyulan muhabbettir. Muhabbet, bir şeyi can-ı gönülden sevmek ve sevilen şeye bağlanmak demektir. Kur'an-ı Kerim'de, **"…Müminlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir…"**[30] buyrularak bu sevgiye işaret edilir. Seven sevdiğinin hasretiyle her an onu razı etmenin gayreti içinde olur. Sevgili Peygamberimiz *"Kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse, Allah da o kimseye kavuşmayı arzu eder. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da o kimseye kavuşmaktan hoşlanmaz."*[31] buyurarak Yüce Allah'a olan muhabbetin kulluk açısından önemini açıklamıştır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Yüce Allah'ın isimlerinden biri olan "El-Vedûd" ismi, "en çok seven, en çok sevilen ve sevginin kaynağı" gibi anlamlara gelir. Dünya ve ahiretteki bütün güzel ve temiz sevgilerin kaynağı Allah'tır (c.c.). Sevgiyi yaratan ve bu güzel duyguyu bizlere tattıran Yüce Rabb'imizdir.

"El- Vedud" yazılı bir hat ve tezhip çalışması.

Yüce Allah'ı tazim etmek de kulluk vazifelerimizdendir. **Tazim**; Allah'ın (c.c.) yücelik ve azametini kabul ve tasdik ederek O'nun karşısında saygılı ve edepli olmaktır. Allah'a (c.c.) olan ta'zim duygusu, O'nun dinine ve mukaddes değerlere de yansır. Tazim duygusuyla hareket eden Müslümanlar, İslam dininin şiarları (alametleri) kabul edilen ibadetlere, Kur'an-ı Kerim'e, camilere, ezana karşı son derece hürmetli davranırlar. Vatan, millet ve bayrak gibi değerlere karşı saygımız da Rabb'imize ve dinimize olan ta'zim duygusuyla ilgilidir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Aziz milletimizin İslam ile müşerref olduktan sonraki yegâne amacı "İ'lây-ı Kelimetullah" yani "Allah (c.c.) isminin yüceltilmesi" olmuştur. Atalarımız bu gayeyle fetihler yapmışlar ve İslam dininin yayılmasına gayret etmişlerdir. Dinî ve millî değerlerin yüceltilmesi üzerine bir medeniyet kurmuşlar ve bunu Allah'a (c.c.) karşı bir vazife olarak görmüşlerdir.

Fatih'in İstanbul'a girişi (Temsilî)

[29] *Ra'd suresi, 28. ayet.*
[30] *Bakara suresi, 165. ayet.*
[31] *Buhârî, Rikâk, 41; Müslim, Zikir, 14.*

Allah'a (c.c.) teslim olmak; emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınmak:

İslam kelimesi, teslimiyet, barış ve kurtuluş gibi anlamlar içerir. İslam, Allah'a (c.c.) teslim olmak, bu dünyada barış ve huzur içinde yaşamak ve ahirette de kurtuluşa ermektir.

Teslimiyet, Yüce Allah'a gönülden bağlanmak demektir. Bir Müslüman her şeyiyle Allah'a (c.c.) bağlanır. O'nun verdiği görevleri yapmaya, yasakladığı şeylerden uzak durmaya çalışır. Allah'a (c.c.) teslim olan insan, O'nun koruması altına girer ve güven içinde yaşar. Allah'a (c.c.) tam teslimiyet; sağlam bir iman, Allah'ı (c.c.) tanımak ve O'na derin bir muhabbet beslemekle mümkündür.

Allah'a (c.c.) olan teslimiyet ve kul olma bilinci, kişinin takva ile hareket etmesini sağlar. Sakınma, korunma gibi anlamlara gelen **takva**; Allah'a (c.c.) karşı sorumluluklarımızın bilinciyle hareket etmek demektir. Takvanın başı küfre ve şirke düşmekten sakınmaktır. Daha sonra günah işlemekten ve dinen şüpheli şeylerden uzak durmak gelir. Takvanın ileri derecesi ise, Allah'tan (c.c.) uzaklaşmamıza neden olan her türlü duygu, düşünce ve davranışı terk etmek, kendimizi bunlardan korumaktır. Kulluğumuzun Allah (c.c.) katındaki değeri takvamız ölçüsündedir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabb'imiz, **"...Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır…"**[32] buyurarak takvanın önemini hatırlatır.

Görsel 39: "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (Hac suresi, 77. ayet.)

Bir Müslüman İslam dininin ona kazandırdığı kulluk ve takva bilinci sayesinde Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmede titiz ve özenli davranır. Yasaklarından da kaçınır. Sahih bir imanla O'na tam teslim olur, O'nun muhabbetini ve marifetini kazanmaya gayret eder. Dünya hayatının bir imtihan olduğunu asla unutmaz. Diğer canlıların ve insanların haklarına riayet eder, kimseye zulmetmez. Havf ve recâ dengesi içinde kulluk vazifelerini yerine getirir. **Havf**; Allah'tan (c.c.) korkmak demektir. Müslümanın Allah'tan (c.c.) korkması, O'na duyduğu ta'zim ve muhabbet nedeniyledir. Allah'tan (c.c.) korkan bir kul, yaptığı her şeyin hesabını vereceği bilinciyle hareket eder ve Allah'ın (c.c.) rızasını kaybetmekten ve O'nun azabına uğramaktan korkar. **Recâ** ise, ümitli olmak demektir. Bir Müslüman, **"De ki: "Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir."**[33] ayeti gereğince Allah'ın (c.c.) merhametinden, affından ve bağışlayıcılığından asla ümidini kesmez. Hata ve günahları olsa bile hemen tövbe eder. **Tövbe**; işlenen günahlardan pişman olup, Allah'tan (c.c.) af dilemek ve bir daha o günahı işlememeye gayret etmektir. Yüce Rabb'imiz, **"…Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."**[34] buyurarak tövbe edip, günahlarından temizlenenleri sevdiğini bildirmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadisinde, *"Biriniz kaybettiği hayvanını bulduğu zaman ne kadar*

[32] *Hucurât suresi, 13. ayet.*
[33] *Zümer suresi, 53. ayet.*
[34] *Bakara suresi, 222. ayet.*
[35] *Müslim, Tevbe, 2.*

seviniyorsa, muhakkak Allah da sizden birinin tövbesine bundan daha çok sevinir.”[35] buyurarak, tövbe edip Allah’a (c.c.) dönmenin önemini açıklamıştır. Sonuç olarak kulluğumuzu; korku ve ümit arası bir dengede, tövbe ederek, Allah’ın (c.c.) azabından yine O’nun merhametine sığınarak yaşarız.

5. Peygamberimize Karşı Vazifelerimiz

Allah’ın (c.c.) Peygamber Efendimizi bizlere en güzel örnek olarak sunması sizce ne anlama gelmektedir?

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), âlemlere rahmet olarak gönderilmiş son peygamberdir. Peygamberlik silsilesi onunla son bulmuş, bütün peygamberlerin ortak mesajı olan İslam dini, ona gönderilen Kur’an-ı Kerim’le kemale erdirilmiştir. Bu şekilde insanlara olan nimetini tamamlayan Yüce Rabb’imiz, hem dünyada mutluluğa hem de ahirette kurtuluşa ulaşmamız için Kur’an-ı Kerim’i bir hidayet rehberi ve Hz. Muhammed’i (s.a.v.) de uyulması gereken en güzel örnek olarak bizlere bildirmiştir.[36] Bir Müslümanın Allah’a (c.c.) karşı vazifeleri olduğu gibi O’nun emir ve yasaklarını bizlere tebliğ eden Peygamber Efendimize karşı da vazifeleri vardır. Bu vazifelerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Peygamberimize iman ederek Allah’tan (c.c.) getirdiklerini gönülden tasdik etmek:

Görsel 40: Peygamber Efendimizin doğup büyüdüğü Mekke’den geçmişte kalan bir görünüm.

Bir kişinin Müslüman olabilmesi için her şeyden önce Allah’a (c.c.) ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Allah’ın (c.c.) kulu ve resulü olduğuna iman etmesi gerekir. Çünkü iman, dinle ilgili konularda her şeyin başında gelir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de **“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü’minler de (iman ettiler). Her biri; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: “Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.” Şöyle de dediler: “İşittik ve itaat ettik. Ey Rabb’imiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır.”**[37] buyurulmaktadır. Bizler bu ayette belirtildiği üzere iman edilmesi gereken şeylere samimi bir şekilde iman ederiz ve yine ayetteki ifadeyle “işittik ve itaat ettik” diyerek iman esaslarını gönülden tasdik ederiz.

Müslümanlar olarak peygamberlik öncesinde bile içinde yaşadığı toplum tarafından Muhammedü’l-Emin olarak bilinen Peygamber Efendimizi, Allah’ın (c.c.) son elçisi olarak kabul ederiz. Onun sadık ve güvenilir bir resul olduğunu tasdik eder, Allah’tan (c.c.) getirdiği vahye iman ederiz. Bu yönüyle Peygamberimize karşı vazifelerimizin ilkinin Hz. Muhammed’i (s.a.v.) Allah’ın (c.c.) peygamberi olarak tanımak ve haber verdiği konuların tamamını tasdik ederek yaşamak olduğunu biliriz.

[36] *bk. Enbiya suresi, 107. ayet; Ahzâb suresi, 21, 40. ayetler; Maide suresi, 3. ayet; Bakara suresi, 2. ayet.*

[37] *Bakara suresi, 285. ayet.*

Peygamberimizin tebliğ ettiği hükümlere samimiyetle teslim olmak:

Hz. Muhammed'i (s.a.v.) son peygamber olarak bilip iman etmek yanında onun dindeki yerini ve önemini kavramak da temel vazifelerimizdendir. Çünkü Peygamber Efendimizin din olarak tebliğ ettiği hususlara itaat etmek ve tam bir teslimiyetle uymak gerekir. Bu konuda **"Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."**[38] ayeti Peygamber Efendimizin dindeki yerini ve onun verdiği hükümlere tam bir teslimiyetle bağlanmamız gerektiğini bildirmektedir.

Teslimiyet; içtenlikle ve gönülden boyun eğerek kabul etmek, itirazsız bir şekilde itaat etmektir. Peygambere teslimiyet ise, onun getirdiği dini hükümlerin hak ve gerçek olduğuna samimi bir şekilde inanmak, onu haber verdiği hususların tamamında tasdik ederek, bildirdiklerine itaat etmektir. Kur'an-ı Kerim'de **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."**[39] ayetinde olduğu gibi pek çok ayette peygambere itaat emredilmekte, herhangi bir anlaşmazlık durumunun çözümünde Müslümanlar Kur'an'a ve sünnete yönlendirilmektedir.

Peygambere itaat etmek Müslümanlar için temel sorumluluklardandır. Çünkü itaat imanla alakalıdır ve Resule itaat, imanın gereğidir. Bu konuda **"… İnanıyorsanız Allah'tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah'a ve peygamberine itaat edin."**[40] ayetiyle **"Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde, mü'minlerin söyleyeceği söz ancak, "işittik ve iman ettik" demeleridir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."**[41] ayetinde peygambere itaat emredilmektedir. **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın."**[42] ayetinde ise Allah'a (c.c.) ve Peygamberine itaat etmeyenlerin amellerinin boşa gideceği uyarısı yapılmaktadır.

Peygamberimize hürmet etmek ve onu herkesten çok sevmek:

Peygamber Efendimize karşı vazifelerimizden biri de ona hürmet etmek ve muhabbet beslemektir. Peygambere hürmetsizlik etmek ve onu incitici davranışlarda bulunmak Kur'an-ı Kerim'de ağır ifadelerle eleştirilmiştir.[43] Ona hürmet etmek ve sevmek ise hem övülmüş hem de bir sorumluluk olarak dile getirilmiştir. Yüce Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de mü'minlere seslenerek **"Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider."**[44] buyurmuş ve peygambere hitap ederken bile özen gösterilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bir başka ayette ise **"Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir…"**[45] buyurarak peygamber sevgisinin Müslümanlar için kendi canlarından bile ileri bir düzeyde olması gerektiğini bildirmiştir. Peygamber Efendimiz de *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz, ben kendisine anasından, babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçek anlamda iman etmiş olamaz."*[46] buyurarak sevgi konusunun imanla alakalı oluşuna ve önemine dikkat çekmiştir.

---

38 *Nisâ suresi, 65. ayet.*
39 *Nisâ suresi, 59. ayet.*
40 *Enfal suresi, 1. ayet.*
41 *Nûr suresi, 51. ayet.*
42 *Muhammed suresi, 33. ayet.*
43 *Ahzâb suresi, 57. ayet; Tevbe suresi, 61. ayet.*
44 *Hucurât suresi, 2. ayet.*
45 *Ahzâb suresi, 6. ayet.*
46 *Buhârî, İman 8.*

Kur'an-ı Kerim'de **"Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir."**[47] ayetinde belirtildiği gibi Peygamber Efendimiz ümmetini çok sever ve mü'minlerin başına herhangi bir sıkıntı gelmesine çok üzülürdü. Bizler de Peygamberimizi çok sevmeli, teslimiyetle ve muhabbetle onun yoluna girmeli ve onun ahlakıyla ahlaklanmaya özen göstermeliyiz.

Peygamberimizin sünnetine uymak ve her konuda onu örnek almak:

Sünnet, izlenen yol, örnek alınan uygulama ve gidişat demektir. Sünnet kısaca Peygamber Efendimizin hayat tarzıdır. Peygamberimizin sünneti dinimizde Kur'an-ı Kerim'le birlikte temel kaynağımızdır. Sünnete uymak ve Peygamberimizin örnekliğine göre dini yaşamak Müslümanlar için zorunlu bir tercihtir. Çünkü Rabb'imiz Kur'an-ı Kerim'de **"Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**[48] ayetiyle Peygamber Efendimizi bizlere en güzel örnek olarak takdim etmektedir.

Allah'ın (c.c.) sevgisine ulaşabilmek ve O'nun razı olduğu şekilde yaşayabilmek için Peygamber Efendimizin sünnetine uymamız gerekir. Çünkü Allah (c.c.), en güzel örnek olarak gösterdiği Peygamberimizi aynı zamanda sünnetine ittiba edilmesi gereken bir önder olarak takdim etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de **"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."**[49] ayeti, Allah'ın (c.c.) sevgisine ulaşma yolunun peygamberin sünnetine uymaktan geçtiği haber verilmektedir. İstikamet ve hidayet üzere doğru yolda yürümek Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tabi olmaya bağlıdır. Çünkü doğru yola rehberlik eden odur. Peygamberimizi örnek almadan dinin doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması mümkün değildir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de tüm insanlar Peygamber Efendimize iman etmeye ve ona tabi olmaya çağrılmaktadır: **"(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resulüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."**[50]

Peygamberimizin adını saygıyla anmak ve ona salavat getirmek:

Peygamber Efendimize sevgimizin bir göstergesi de ona salat ve selam getirmektir. Salat; dua, rahmet ve mağfiret anlamına gelir. Selam ise esenlik ve barış anlamındadır. Bu iki kelimeden oluşan salat ü selam, dilimizde salavat getirme tabiriyle ifade edilir. En yaygın olarak bilinen salavat, sallallahu aleyhi ve sellem şeklindedir. Peygamber Efendimize salavat getirmek, ona olan bağlılığımızı teyit etmek, ona karşı sevgimizi ve hürmetimizi ifade etmek demektir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin."**[51] Müslümanlar olarak namazdaki oturuşlarda salli barik dualarını okuyarak ve Pey-

Görsel 41: Peygamber Efendimizin Medine'de bulunan kabri ve mescidi.

[47] *Tevbe suresi, 128. ayet.*
[48] *Ahzâb suresi, 21. ayet.*
[49] *Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.*
[50] *A'raf suresi, 158. ayet.*
[51] *Ahzâb suresi, 56. ayet.*

gamberimizin adı anıldığında salavat getirerek bizler de her fırsatta ona olan bağlılığımızı, sevgimizi ve hürmetimizi dile getiririz.

Peygamber Efendimiz kıyamet günü insanların kendisine en yakın olanın en çok salavat getiren olduğunu[52], kendisine selam verenin selamını alacağını haber vermiştir. Bir hadisinde *"Bir kimse bana selam gönderdiği zaman, onun selamını almam için Allah (c.c.) ruhumu iade eder."*[53] buyuran Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde de *"…Bana salat ü selam getiriniz. Zira nerede olursanız olun, sizin salat ü selamınız bana ulaşır."*[54] demiştir. Kendisine salat ü selam getirmeyi bizlere tavsiye eden Peygamber Efendimiz, *"Bana salat ve selam getirin. Çünkü bu sizin için bir arınmadır."*[55] buyururken, salat ü selam getirmeyenleri cimri olmakla nitelemiştir. *"Cimri, yanında anıldığım hâlde bana salavât getirmeyen kimsedir."*[56]

Peygamberimize karşı vazifelerimiz konusunda bilmeliyiz ki bizler öncelikle peygambere iman edip, itaat etmeli, getirdiği dini teslimiyetle benimsemeli, onu sevip hürmet etmeliyiz. Onun sünnetine uymayı bir hayat tarzı olarak kabul etmeli, onun yolunda yürüme çabası içinde olmalıyız. Çünkü Allah'ın (c.c.) sevdiği kişiler, Hz. Peygambere uymaya çalışan, edebiyle edeplenen, onun ahlakını ve davranışlarını kendine hayat ölçüsü olarak kabul eden kimselerdir.

6. Kur'an-ı Kerim'e Karşı Vazifelerimiz

Kur'an-ı Kerim'e saygınızı nasıl gösterirsiniz?

Kur'an-ı Kerim, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yaklaşık olarak 23 yıllık bir süreçte indirilmiş son ilahi kitaptır. Kur'an-ı Kerim'in son ilahi kitap oluşu, onun hükümlerinin kıyamete kadar yaşayacak olan bütün insanlar için geçerli olduğunu ifade eder. Öyleyse kim Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını öğrenmek ve bunlara göre bir hayat yaşamak istiyorsa; Kur'an-ı Kerim'e başvurmalıdır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de insanların dünya ve ahiret saadetlerini sağlayacak olan inanç esaslarını, ibadetleri ve ahlak ilkelerini bildirerek bunlara riayet edilmesini ister.

Kur'an-ı Kerim, hiçbir değişiklik ve bozulmaya uğramadan günümüze kadar ulaşmıştır. Biz Müslümanlar önceki ilahi kitaplara da iman etmekle beraber bunların zamanla tahrif edildiğini ve geçerliliklerinin kalmadığını biliriz. İnsanlık için yegâne kurtuluş reçetesi Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın (c.c.) sözü olduğuna iman etmek, insana sorumluluk yüklediği gibi aynı zamanda güven de verir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'e bu iman ve bilinçle sarılan, onu hayatının merkezine yerleştiren bir Müslüman doğrudan Allah'ın (c.c.) sözüne muhatap olur. Allah (c.c.) ona seslenir, emreder, yasaklar kısacası ona her konuda yol gösterir. Bu yönüyle Kur'an-ı Kerim'i hidayet rehberi olarak kabul eden bir insan, yalnızlıktan ve yolunu kaybetmekten endişe duymaz.

Bir müjdeleyici ve uyarıcı olan Kur'an-ı Kerim, insana şah damarından daha yakın olan Allah (c.c.) tarafından indirilmiştir. Her harf ve kelimesiyle Allah'a (c.c.) ait olan bu büyük mucizeyi okuyup anlamaya çalışmak, dünyadaki en büyük nimettir. Allah'ın (c.c.) bozulmamış ve değişmemiş sözü olan Kur'an-ı Kerim'in ayet ve surelerini okurken bunların Allah'ın (c.c.) taptaze kelimeleri olduğunun daima bilincinde olur. Bu farkındalık, Kur'an- Kerim'in her ayetinin bizdeki etkisini artırır. Kur'an'da Allah'ın (c.c.) yüceliğine, azametine, kudretine, ilmine, iradesine dikkat

52 *Tirmizî, Vitr, 21.*
53 *Ebû Davûd, Menâsik, 96.*
54 *Ebû Davûd, Menâsik, 96-97.*
55 *Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 364.*
56 *Tirmizî, Daavat, 100.*

çekilmekte, kendisine akıl ve irade bahşedilen insanın yaratılış amacının da bu hakikati görerek kabul etmesi olduğu ifade edilmektedir.

Allah'ın (c.c.) kendisine seslendiği insan, yüklendiği bu sorumluluğun gereğini yapmakla mükelleftir. Allah'ın (c.c.) Kura'n-ı Kerim'i vahyettiği Hz. Muhammed (s.a.v.) her konuda bize en güzel örnek (üsve-i hasene) olduğu gibi Kur'an'ı anlama ve yaşama konusunda da en güzel örnektir. Onun ahlakı Kur'an'dır. O, Kur'an-ı Kerim'in her ayet ve suresinin hakkını en ince ve titiz bir şekilde vermiştir. Ayetleri okurken gözyaşı dökmüş, Allah'ın (c.c.) azabından korkmuş, O'nun azamet ve yüceliğini beyan eden ayetlerle Allah'ı (c.c.) tesbih edip yüceltmiştir. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri onun ve arkadaşlarının kalbine, ruhuna, damarlarına, kanına karışmıştır. O ve ashabı Kur'an'la bütünleşmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'e karşı öncelikli vazifemiz, ona gönülden inanmak ve teslim olmaktır. Allah'ın (c.c.) kitabı Kur'an-ı Kerim'i okuyarak anlamaya çalışmalı, ona bu iman ve bilinçle dört elle sarılmalıyız. O öyle bir dosttur ki, hayatımızın her aşamasında bize yol gösterir ve yardımcı olur. Kur'an-ı Kerim bir nurdur, şifadır, rahmettir.[57] Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimize verilen mucizelerin başında gelir. Bu konuda Hz. Peygamber: *"Hiçbir peygamber yoktur ki, insanların inanmaları için kendisine mucizeler verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah'ın vahyettiği vahiy (Kur'an-ı Kerim)dir. Bu sayede ben kıyamet günü ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümit ediyorum."*[58] buyurmuştur. Yine Resulüllah Kur'an-ı Kerim'i çokça okumamız gerektiğini şöyle dile getirmiştir: *"Kur'an'ı çokça okuyunuz! Muhakkak o, kıyamet gününde kendini okuyanlara şefaat edecektir."*[59]

BİLGİ KUTUSU

"Kur'an okuyan mü'min turunç gibidir: Tadı da güzeldir, kokusu da güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Tadı güzeldir ama kokusu yoktur. Kur'an okuyan günahkar kişi reyhan otu gibidir: Kokusu güzeldir ama tadı acıdır. Kur'an okumayan günahkar kişi ise ebucehil karpuzu gibidir: Hem tadı acıdır hem de kokusu yoktur." (Buhârî, Tevhid, 57.)

Kur'an-ı Kerim'i hürmetle ve muhabbetle okumamız da bir mü'min olarak vazifelerimizdendir. Ona olan saygımız ve sevgimiz hem dünyada hem ahirette bir nur olarak bizi kuşatır. Onu abdestli okumak Allah'ın (c.c.) kitabına saygının bir gereğidir. Peygamber Efendimiz Kur'an okumak için bir araya gelenlerle ilgili şöyle bir müjde vermektedir: "*…İnsanlardan bir grup, Allah'ın evlerinden bir evde toplanırlar. Allah'ın kitabını (Kur'an'ı) okurlar ve onu aralarında konuşarak mânâsını anlamaya çalışırlarsa, üzerlerine sukûnet (huzûr ve gönül rahatlığı) iner, onları rahmet kaplar ve melekler onların etrafını kuşatır…*"[60]

Görsel 42: "Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir." (Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'an, 15.)

Kur'an-ı Kerim'i okumanın yanında anlamak ve anladığımızı yaşamak da vazifelerimizdendir. Ancak Kur'an-ı Kerim'i tam manasıyla anlayabilmemiz için kendimizi Kur'an'a açmalıyız ki Kur'an da bize kendini açsın. Bunun için de Kur'an'ı hürmetle, ihlasla, haşyetle, takvayla okumalıyız. Kur'an okuma ibadetini hakkını vererek yapmaya çalışmamız cömertliği ve bağışlaması bol olan

[57] *bk. Yûnus suresi, 57. ayet.*

[58] *Buhârî, İ'tisam,1.*

[59] *Müslim, Müsafirin, 252.*

[60] *Ebû Dâvud, Vitr, 14.*

Rabb'imiz tarafından karşılıksız bırakılmaz. Allah (c.c.) da kendi güzel sözlerini anlamamız için kavrayışımızı ve anlayışımızı berraklaştırıp güçlendirir. Böylece hem imanımız güçlenir hem de Allah'a (c.c.) kulluk bilincimiz artar.

Kur'an okumak başlı başına bir ibadettir. Her ibadet Müslümanın ruh dünyasında bir değişim ve dönüşüme vesile olur. Mesela namaz bizi kötülüklerden alıkoyar. Allah'ın (c.c.) ezeli ve ebedi kelamı olan Kur'an da en güzel söz olarak insanın kalbini diriltip nurlandırır.

Bir Müslümanın Kur'an-ı Kerim'le ilgili vazifelerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Kur'an-ı Kerim'in son ilahi kitap olduğuna ve bütünüyle Allah'ın (c.c.) sözü olduğuna iman etmek.
- Kur'an-ı Kerim'in bozulmadan, değişmeden günümüze ulaştığına ve hükümlerinin kıyamete kadar devam edeceğine inanmak.
- Allah'ın (c.c.) sözü olan Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet olduğuna ve yüce kitabını her okuyuşumuzda Allah'ın (c.c.) bizi mükâfatlandıracağına inanmak.
- Allah'ın (c.c.) kitabını okumak için bedenen, ruhen ve kalben hazırlık yapmak.
- Kur'an-ı Kerim'i az da olsa sürekli olarak okumaya çalışmak.
- Allah'ın (c.c.) kitabına hürmet göstermek.
- Kur'an-ı Kerim'i anlamaya çalışarak ve düzgün bir şekilde okumak.
- Kur'an-ı Kerim ayetlerini hayatımıza yön verecek şekilde anlamaya çalışmak.

7. İnsanlara Karşı Vazifelerimiz

Sizce, iyi bir insan olmak için hangi davranışları yapmak hangilerinden kaçınmak gerekir?

Dinimizde Allah'a (c.c.), Peygamber Efendimize ve Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifelerimiz olduğu gibi birlikte yaşadığımız insanlara karşı da vazifelerimiz vardır. Her şeyden önce dinimiz bizlerden sorumluluk sahibi insanlar olarak diğer insanlarla ilişkilerimizi hak, hukuk, emanet, dürüstlük, sevgi, saygı, adalet gibi temel ilkeler doğrultusunda sürdürmemizi ister.

İslam dininde beşeri münasebetler alanında gözetilmesi gereken hakların başında kul hakkı gelir. Kul hakkına girmemek ve Allah'ın (c.c.) karşısına kul hakkı ihlaliyle çıkmamak bir Müslüman için en önemli ahlaki sorumluluklarındandır. Çünkü kul hakkına girmek, ahirete bırakılmaması gereken bir vebaldir. Bu konuda öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken kul hakkı ise kişilerin can, mal ve namus emniyetleridir. Bir Müslüman diğer insanların canlarının, mallarının ve namuslarının dokunulmaz olduğu bilinciyle yaşar ve kesinlikle bu hakları ihlal edecek bir davranışta bulunmaz.

Dinimizde insanlara ve diğer canlılara zarar vermemek esastır. İslam dininde yaşama hakkı dokunulmaz kabul edilmiş ve bu durum Kur'an-ı Kerim'de **"… Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın…"**[61] ayetiyle belirtilmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim'de **"… Kim bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kimsenin yaşamasını sağlarsa bütün insanları yaşatmış gibi olur…"**[62] buyrularak cana kıymak en büyük günahlardan sayılmış ve bir insanın yaşamasına vesile olmak en faziletli davranışlardan biri olarak görülmüştür.

İnsanların canları dokunulmaz olduğu gibi malları ve namusları da dokunulmazdır. İslam dininde başkalarının mallarını hırsızlık, rüşvet, gasp gibi haksız yollarla ele geçirmek haram kabul

[61] *İsrâ suresi, 33. ayet.*
[62] *Maide suresi, 32. ayet.*

edilmiş ve büyük günahlardan sayılmıştır. Yine diğer insanların namusuna dil uzatmak, şeref ve itibarlarını zedelemek, gıybetlerini yapmak, alay etmek, mahremiyetlerini araştırmak gibi hak ihlali sayılan fiiller yasaklanmış ve her birine ağır cezalar öngörülmüştür.[63]

Bu konuda Peygamber Efendimiz de Müslümanlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiğini belirttikten sonra can, mal ve namus emniyetine dikkat çekmiştir: *“Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. -Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki- Takva buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka Müslümana haramdır.”*[64]

Bir başka hadisinde ise Sevgili Peygamberimiz yine Müslümanların birbirleriyle olan hukukunu dile getirerek şöyle buyurmuştur: *“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”*[65]

Görsel 43: Dinimiz büyüklerimize saygı, küçüklerimize sevgi göstermeyi emreder.

Dinimizin ahlaki prensipleri, toplumsal yapıyı karşılıklı sevgi ve saygı esaslarına göre kurmaya, haklara riayet etmeye, bireysel ve toplumsal sorumlulukları yerine getirmeye yöneliktir. Bu yönüyle dinimizde herkes bir arada yaşamanın gerektirdiği vazifeleri yerine getirmekle mükelleftir. İnsanlara karşı sorumluluklarımız arasında birbirimizi sevmek ve karşılıklı haklarımıza saygı göstermek de vardır. Toplumun diğer üyeleriyle uyumlu bir şekilde yaşayabilmek için karşılıklı sevgi ve saygı gerekir. Bu konuda Peygamber Efendimiz *“Büyüklerimize saygı göstermeyen ve küçüklerimize merhamet duymayan bizden değildir.”*[66] buyurarak toplumsal yapımızın saygı ve sevgi temelli olması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmak, üretmek, yakınlarımıza ve topluma yük olmamak, kamuya ait malları, okulları, hastaneleri, ormanları ve çevreyi korumak da toplumsal görevlerimizdendir.

Kur'an-ı Kerim'de ve sünnette emredilen ahlaki davranışlar toplumda huzur, güven ve istikrarı sağlamayı; birlik ve beraberliğin hâkim olduğu erdemli bir toplum oluşturmayı hedefler. Yardımlaşmak ve dayanışmak, sevinçleri ve kederleri paylaşmak, birlik ve beraberlik ruhuyla hareket etmek gibi ahlaki tutumlar bir arada yaşamanın vazgeçilmez gereklerindendir. Uzak durulması istenen davranışlar ise toplumu derinden sarsacak, huzur ve emniyeti bozacak kötülüklerdir. İslam dininde bütün emir ve yasaklar toplumda huzur ve güvenin sağlanmasına, insanların bir arada mutlu bir şekilde yaşamasına ve birlikteliğin muhafazasına dönüktür.

---

[63] *bk. Bakara suresi, 188. ayet; Nisâ suresi, 29. ayet; Maide suresi, 38. ayet; Nûr suresi, 4, 23. ayetler; Hucurât suresi, 11-12. ayetler.*

[64] *Buhârî, Edeb, 57; Müslim, Birr, 32.*

[65] *Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.*

[66] *Tirmizî, Birr, 15.*

İslam dininde beşeri ilişkilere ve bu ilişkilerin temelini oluşturan ahlaki özelliklere çok önem verilmiştir. Örneğin "**Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.**"[67] ayetinde adalet, ihsan, yakınları gözetmek gibi iyilikler emredilirken; her türlü çirkin iş, fenalık ve azgınlık yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz bir hadisinde Müslümanı, *"Dilinden ve elinden (gelecek kötülükler konusunda) Müslümanların güven içinde oldukları kimse!"*[68] diyerek tarif etmiştir. Bir diğer hadisinde ise *"Sizden biriniz kendisi için istediğini Müslüman kardeşleri için de istemedikçe gerçek manada mü'min olamaz."*[69] buyurarak insanlar arasındaki ilişkileri her yönüyle kuşatan ve bütün ahlaki davranışların özünü teşkil eden bir ilkeye dikkat çekmiştir. Karşılıklı vazifelerimiz arasında selamlaşmak, davete icabet etmek, zor zamanlarında yardımlaşmak, hastaları ziyaret etmek, cenazelere katılmak da vardır. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: *"Müslümanın Müslüman üzerinde altı hakkı vardır. Karşılaştığında selam verir, davetine icabet eder, aksırdığı zaman elhamdülillah derse yerhamükallah der, hastalandığında ziyaretini yapar, öldüğünde cenazesinin ardından yürür, kendisi için sevdiğini o kardeşi için de sever."*[70]

Görsel 44: Darda kalanlara yardım etmek insani vazifemizdir.

Dinimizde insanlar arası ilişkilerin en temel esası adalettir. İnsanlara karşı vazifelerimiz arasında ilk sırada yer alan adalet, toplumsal yapımızın temel taşıdır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimize hitaben **"… Eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah adil olanları sever."**[71] buyrularak verilecek hükümlerde adaletin gözetilmesi gerektiği bildirilmiştir. Aynı şekilde **"Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür."**[72] ayetiyle bizlere de emanetleri ehline vermemiz ve adaletle hükmetmemiz emredilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan ahlaki prensipler Allah'ın (c.c.) insanlara gönderdiği diğer ilahi kitaplarda da yer alır. Bu konuda **"Vaktiyle biz, İsrailoğullarından yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve 'İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin' diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz."**[73] ayeti inanç, ibadet ve ahlak konularının bütün insanlara baştan beri vahyedildiğini göstermektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de **"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez."**[74] buyrularak insanlar, inanç esasları yanında ahlaki açıdan da emir ve yasaklarla sorumlu tutulmuşlardır.

---

67 *Nahl suresi, 90. ayet.*
68 *Buhârî, İman, 5; Müslim, İman, 66.*
69 *Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71-72.*
70 *İbn Mâce, Cenaiz: 43.*
71 *Maide suresi, 42. ayet.*
72 *Nisâ suresi, 58. ayet.*
73 *Bakara suresi, 83. ayet.*
74 *Nisâ suresi, 36. ayet.*

İnsanlar arası ilişkilerde gözetilmesi gereken temel ilkelerden biri de iyilik ve takvada yardımlaşmak, kötülük ve haddi aşma durumlarında yardımlaşmamaktır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de **"… İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir."**[75] buyrularak insanlar arası ilişkinin iyilikte yardımlaşma anlayışına dayanması gerektiği bildirilmiştir.

Toplumsal vazifeler alanında Kur'an-ı Kerim'in temel ilkelerinden biri de emr-i bil maruf nehy-i anil münkerdir. İyiliklerin yaygınlaştırılması ve kötülüklerin engellenmesi anlamına gelen bu ilke, bir toplumun varlığını istikamet üzere devam ettirebilmesi için beşeri münasebetlerde mutlaka gözetilmesi gereken bir ilkedir.

Dinimizin ahlaki ölçüler olarak ortaya koyduğu güzelliklere uymak ve kötülüklerden uzak durmak, sadece bireysel bir tercih değil aynı zamanda diğer insanlara karşı da bir vazifedir. Bu vazifelerin yerine getirilmesi hem bu dünya hayatında mutlu ve huzurlu yaşamayı sağlar hem de ahirette ebedi saadete vesile olur. Bu sebeple diğer insanlara karşı vazifelerimizi yerine getirmeli; adalet, sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, yardımlaşmak, kedere ve sevince ortak olmak gibi faziletleri birer ahlaki sorumluluk olarak benimsemeliyiz.

İNSANİ İLİŞKİLERDE DİNİMİZCE EMREDİLEN BAZI GÜZELLİKLER	**İNSANİ İLİŞKİLERDE DİNİMİZCE YASAKLANAN BAZI KÖTÜLÜKLER**
Adalet	Alay etmek
Affetmek	Ayıp araştırmak
Ahde vefa	Başkasının elindekine göz dikmek
Cömertlik	Bozgunculuk
Doğruluk	Cimrilik
Emanete sadakat	Dargınlık
Fakirleri gözetmek	Dedikodu
Hastaları ziyaret etmek	Emanete hıyanet
Yaşama hakkına saygı	Gasp
Hayırda yarışmak	Haset
Hediyeleşmek	Hayasızlık
İffetli olmak	Hırsızlık
İhsan	Hile
İnsanların ayıplarını örtmek	İftira atmak
İnsanlar arasında barışı sağlamak	İkiyüzlülük yapmak
İyilik	İnsanları aldatmak
Komşulara iyi davranmak	İyilikleri başa kakmak
Kolaylaştırmak	Kıskançlık
Merhamet	Kibir
Müsamaha	Kin
Saygı	Kötü zan
Sevgi	Lakap takmak
Sıla-i rahim	Öldürmek
Yardımlaşmak	Riya
Ziyaretleşmek	Yalan söylemek
	Zorbalık

75 *Maide suresi, 2. ayet.*

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Ahlakı tanımlayarak İslam ahlakının konusunu ve gayesini açıklayınız.

....

....

2. İslam ahlakının temel kaynaklarını açıklayınız.

....

....

3. Terbiye ile ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

....

....

4. İman, ibadet ve ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

....

....

5. Allah'a (c.c.) karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

....

....

6. Peygamberimize karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

....

....

7. Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

....

....

8. İnsanlara karşı vazifelerimiz nelerdir? Yazınız.

....

....

9. Peygamber Efendimizin ahlakıyla ilgili bir ayet meali yazınız?

....

....

10. Peygamber Efendimizin ahlakını anlatan bir hadis yazınız?

....

....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Ubudiyet; Yüce Allah'a kulluk etmek demektir. Sadece Allah'a (c.c.) kul olmayı seçmiş bir Müslümanın yapmakla sorumlu olduğu kulluk vazifeleri vardır.

Aşağıdakilerden hangisi Allah'a (c.c.) karşı yerine getirmemiz gereken kulluk vazifelerinden biri <u>olamaz</u>?

A) Varlığına ve birliğine iman etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak
B) Emirlerine uyup, yasaklarından kaçınmak
C) Günah ve hata işlediğimizde tövbe etmek
D) Azabından korkmak, rahmetinden ümit kesmemek
E) Sadece çaresiz kalındığında O'na dua etmek

2. Allah'a (c.c.) karşı kulluk bilinciyle hareket etmek demektir. Bu bilinç sayesinde Müslüman Allah'a (c.c.) asi olmaktan, küfre ve şirke düşmekten, haram fiilleri işlemekten sakınır, kendini korur.

Yukarıda tanımı verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Takva
B) Teslimiyet
C) Marifet
D) Vazife
E) Recâ

3. İslam ahlakı hem teorik açıdan hem de pratik yönüyle Kur'an-ı Kerim ve sünnet temelleri üzerinde yükselir. Çünkü İslam ahlakında ele alınan her bir başlığın mutlaka ya Kur'an-ı Kerim'de ya da Peygamberimizin sünnetinde bir karşılığı vardır. Bu iki temel kaynak birbirini bütünleyerek İslam ahlakını oluşturur.

Yukarıdaki paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) İslam ahlakının oluşumunda Kur'an ve sünnetin etkisi yoktur.
B) İslam ahlakı filozofların ahlak teorilerinden doğmuştur.
C) İslam ahlakçıları eserlerinde filozofların ahlak anlayışlarından etkilenmiştir.
D) İslam ahlakının temel kaynakları Kur'an ve sünnettir.
E) İslam ahlakı sadece teorik bazı kurallardan oluşur.

4. I- "De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.' " (Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.)

II- "Allah ve melekleri, Peygambere çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin." (Ahzâb suresi, 56. ayet.)

III- "Müminlerin, Peygamberi kendi nefislerinden çok sevmeleri gerekir…" (Ahzâb suresi, 6. ayet.)

IV- "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." (Ahzâb suresi, 40. ayet.)

V- "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya suresi, 107. ayet.)

Yukarıdaki ayetlerden hangisi Peygamberimizin sünnetine uymakla ilgilidir?

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV **E)** V

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri, verilen kelimelerle doldurunuz.
(ubudiyet, takva, recâ, tövbe, havf, vazife, teslimiyet, tazim, muhabbet, marifet)

1. Yapmakla sorumlu olduğumuz iş, ödev ve görev: ………………………………………………….
2. Yüce Allah'a kul olmak: ……………………………………………….
3. Yüce Allah'ı bilmek, tanımak: …………………………………………………..
4. Yüce Allah'a duyulan sevgi: …………………………………………………..
5. Allah'ın (c.c.) yüceliğine uygun saygı ve edep içinde olmak: …………………………………………………………..
6. Yüce Allah'a gönülden bağlanmak: …………………………………………………………..
7. Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uyma konusundaki sorumluluk bilinci: ………..……………………..
8. Günah ve hatalar sebebiyle Allah'tan (c.c.) korkmak: …………………………………………………………..
9. Allah'ın (c.c.) merhamet ve affını ümit etmek: ……………………………………………………..
10. Günahlardan pişman olup, Allah'a (c.c.) dönmek: ………………………………………………………..

D. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanları "D", yanlış olanları "Y" ile işaretleyiniz.

1. (.....) İslam, aynı zamanda ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den (a.s.) beri peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi dinlerin ortak adıdır.

2. (.....) Dinimizin bütün hükümlerinde olduğu gibi ahlaki ilkelerinde de Kur'an ve sünnet belirleyicidir.

3. (.....) Terbiye ve ahlak arasında herhangi bir ilişki yoktur.

4. (.....) Kur'an-ı Kerim'e karşı vazifemiz sadece okumaktır, anlamaya ve yaşamaya çalışmak gibi bir sorumluluğumuz yoktur.

5. (.....) Peygamber Efendimize salatü selam getirmek ona olan saygımızı ve bağlılığımızı ifade eder.

SÖZLÜK

A

adalet: Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk.

adap: En iyi hâl ve hareketler, ölçülü davranışlar, kişiler arasındaki iyi ilişkileri düzenleyen kurallar, uyulması gereken görgü kuralları.

âdet: 1. Alışılmış şey, herkes tarafından uyulan yol, töre, gelenek, görenek, usul, alışkanlık, huy. 2. Akıl ve sağduyu sahibi kişilerin benimseyip tekrarladıkları alışkanlıklar.

ahlak: 1. Huylar, mizaçlar, karakterler, tabiatlar. 2. İnsanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar. 3. İnsanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırmaya yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü. 4. Ahlaki konularla ilgili bilim dalı.

akit: 1. Bağlama, düğümleme; bağlanma, düğümlenme. 2. Evlenme muâmelesi, nikâh kıyma.

amel: 1. Yapılan iş, fiil. 2. Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

asayiş: Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik.

ashab: Sahabe'nin çoğulu. 1. Arkadaş, dost, veli. 2. Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamberi çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.

atfetmek: 1. (Bir tarafa doğru) Çevirmek. 2. Bir şeyin oluşunu diğer bir şeye bağlamak, ona yormak. 3. (Bir niteliği) Bir kimse veya şeye yüklemek, nispet etmek, mâletmek, izâfe etmek.

ayet: 1. Açık alamet, işaret, delil, kesin kanıt, ibret. 2. Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eden her şey. 3. Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

azık: Yiyecek, yol yiyeceği, erzak.

B-C

batıl: 1. Yok olup giden, gerçek ve doğru olmayan. 2. Allah'ın peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu dine uymayan her türlü inanç, fikir, duygu, kanaat, tutum ve davranış.

bereket: 1. Nimet, bağış, Allah'ın karşılıksız vermesi. 2. Uğur, hayır. 3. Yağmur, rahmet.

binit: Binilecek taşıt veya hayvan, binek atı.

can: 1. Gönül, yürek. 2. Ruh. 3. İnsanlar ve hayvanlarda hayatı devam ettiren ve ölümle vücuttan ayrılan unsur, öz.

ceza: 1. Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan işlem veya yaptırım, 2. Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım 3. Dinî hükümlerin ihlali doğrultusunda uygulanan yaptırım.

cömert 1. Karşılık beklemeden veren. 2. Elindeki maddi ve manevi imkânları meşru ölçüler içinde gönüllü olarak ve karşılık beklemeden başkalarının yararına sunup gereken yerde harcayabilen. Kur'an-ı Kerim, insanlara dünyada verilen mal ve mülkü Allah'ın bir lütfu olarak tanımlar.

D-E

dalâlet: Doğru yoldan sapma, sapkınlık, şaşırma. Haktan yüz çevirip batıla yönelme, ilahî buyruklara aykırı davranma.

dalavere: Yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun.

diğerkâmlık: Hiçbir çıkar düşüncesi taşımadan başkalarını düşünme, başkarının menfaatlerini kendi menfaatinden üstün tutma.

dinamik: Canlı, etkin, hareketli, her an değişebilen.

ebeveyn: Anne ve baba.

ecir: 1. Sevap. 2. Ücret.

edep: 1. İyi ahlak, güzel terbiye, eğitim. 2. Utanma, zarafet; insanlara söz ve hareketlerinde güzel davranışta bulunma. 3. Bir toplumda örf, âdet ve kural hâlini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgi.

edille-i şer'iyye: 1. Hâkimin hükme nasıl ulaştığını gösteren meşru bir dayanak, 2. İslam hukukunda temel kaynak olarak kabul edilen Kur'an, Sünnet, İcmâ ve Kıyas.

el-Adl: Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden birisidir. Çok âdil, asla zulmetmeyen, hakkaniyetle hükmeden.

elem: Acı, üzüntü, dert, keder.

entrika: Bir işi sağlamak veya bozmak için girişilen gizli çalışma, oyun, dolap, düzen, dalavere, hile.

erdem: Ahlakın övdüğü iyi olma, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet.

eşref-i mahlûkat: Mahlûkların en şereflisi, insan.

F

faiz: 1. Fazlalık, artma, çoğalma, nema, riba. 2. Hizmet ve emek karşılığı olmaksızın paranın kullanılmasına karşılık olarak elde edilen ve dinen yasal olmayan her çeşit kazanç.

fakih: 1. Hüküm çıkaran kişi, 2. Fıkıh ilmiyle uğraşan kişi

fakr-u zaruret: İleri derecede yoksulluk.

fazilet: 1. Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. 2. İffet, namus, güzel ahlak. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

fesat: 1. Bozukluk, karışıklık, yolsuzluk. 2. Nifak, bozgunculuk, ifsat. 3. Bir şeyin normal hâlinden ve hedefinden çıkıp yararsız duruma gelmesi. 4. Kokuşma, yozlaşma, çürüme, orta yoldan ayrılma, insanlar arasında fitne çıkarıp onların durumunu ve hayat tarzlarını doğruluktan saptırıp, din ve dünyaya ait çıkarlarını zedeleme. 5. Hak ve adaletin ortadan kalkmasının bir sonucu olarak insan hayatında kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan kargaşa. 6. Bir ibadetin veya hukuki işlemin, nitelik ve şartlarındaki eksiklik ve bozukluk sebebiyle geçersiz olması.

fıkıh usülü: 1. Fıkhın delilleri, fıkhın kökleri, 2. bir hükme ulaşmada yöntem veya bir hükmün kaynağı.

fıkıh: 1. Bir şeyi bilmek ve iyi anlamak, derinlemesine kavramak, 2. Başta ibadetler olmak üzere, diğer insanlarla ve toplumla kurmuş olduğu her türlü sosyal, kültürel ve siyasi ilişkiyi düzenleyen ilim.

fıtrat: 1. Yokken var etme, yaratma. 2. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. 4. Allah'ın, tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması, Haniflik, tevhit ve İslam inancı 5. Geçmiş peygamberlerin ve dinlerin üzerinde ittifak ettikleri; Müslümanların yerine getirmesi gereken dini esaslar. 6. İnsanın yaratılışında bulunan ve hayatı anlamlandırma çabalarına yön veren, çalışmakla elde edilemeyen ve inanmayı da içeren, insanın doğuştan getirdiği yetenek.

fidye: 1. Kurtuluş bedeli. 2. Kefaret. 3. Esiri veya herhangi bir kişiyi içine düştüğü durumdan kurtarmak için verilen mal, para. 4. Dince geçerli bir nedenden dolayı ibadetlerde meydana gelen bir eksikliğe karşılık olarak verilen mal, para.

fitne: 1. İmtihan, deneme, sınama. 2. Bozgunculuk, karışıklık, kargaşa, geçimsizlik, genel güvenliği bozma.

fonksiyon: 1. İşlev. 2. Bir veya birçok değeri değişebilen niceliklere bağlı olarak değişen nicelik.

füruat: Dinin uygulama kısmı, ibadetler, hukuk.

G

gayb: 1. Göz önünde olmayan, gözle görülmeyen, gizli olan, hazırda olmayan. 2. Akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı. 3. Henüz içinde yaşanılmayan gelecek zaman ve gelecek zaman içerisinde meydana gelecek olaylar. 4. Öldükten sonra dirilme, cennet, cehennem, hesap günü gibi insanın duyu organları ve akıllarıyla haklarında bilgi edinemeyecekleri âlem.

gayrimeşru: Yasaya, dine veya töreye aykırı olan.

gıyap: Yokluk, bulunmama, yitiklik.

gıybet: 1. Dedikodu, çekiştirme, yerme, kötü sözlerle anma. 2. Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslümanın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma.

H

had: 1. Sınır, iki şeyin arasını ayırma. 2. İslam dininin koyduğu helal haram sınırları, ölçüleri. 3. Kur'an-ı Kerim ve sünnette suçlular için öngörülen yaptırım.

hak: 1. Gerçek, doğru, gerçeğe uygun. 2. Adalet. 3. Bir iş ve emeğin maddi veya manevi karşılığı. 4. İslam. 5. Dinin veya hukuk düzeninin tanıdığı yetki ve ayrıcalık.

hamd: 1. İyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme, övme, ululama, yüceltme. 2. Allah'a teşekkür, şükran. 3. Bütün övgü çeşitlerini içeren sevgi ve saygıyla Allah'a yapılan şükür. 4. Yapılan iyiliğin kendisine yönelik olma şartını aramadan, Allah'ın mutlak manada lütufkâr ve iyiliksever olmasını dile getirme. 5. Nimetlerin, güzelliklerin kaynağı ve sahibi olan Allah'ı, övgü ve yüceltme sözleriyle anma, emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

haram: 1. Dince yasak edilmiş, din kurallarına aykı-

rı olan. 2. Dinen sorumluluk çağında ulaşmış olan herkese, Allah'ın (c.c.) yapılmasını kesin olarak yasakladığı söz ve davranış.

haset: Kıskançlık, çekememezlik. Başkasının elinde bulunan maddi ve manevi imkânların kendisine verilmesi ve kıskanılan kişinin bu imkânları kaybetmesi için kalpte bulunan temenni ve istek.

haşyet: 1. Korku, endişe, üzüntü, ürperti. 2. Kulun işlediği günahlar sebebiyle veya Allah'ın (c.c.) gazabının kendisine ulaşacağı düşüncesiyle kalbinde duyduğu endişe, ahirete yönelik Allah (c.c.) korkusu.

havf: 1. Korku, kaygı, endişe. 2. Hoşlanılmayan bir durumun başa gelmesinden veya arzulanan bir şeyin kaybedilmesinden dolayı duyulan endişe.

hayâ: 1. Utanma, sıkılma duygusu, edep, ar. 2. Kişinin, Allah'a olan içten sevgi ve saygısından dolayı kötü, çirkin, ahlak dışı ve günah olan davranışlardan rahatsız olup onlardan kaçınması. 3. Kınanma endişesiyle dinî kurallara aykırı davranmaktan kaçınma.

hayır: 1. Servet, mal. 2. İbadet. 3. İlim, hikmet. 4. Dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah'ın rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.

helal: 1. Dinî bakımdan kullanılmasına, yapılmasına, söylenmesine, yenilip içilmesine izin verilen şey. 2. Dinin haram kılmadığı yollardan elde edilen kazanç.

hevâ: Arzu, istek, meyletme. Kişinin dinini dikkate almaksızın arzuladığı şeylere yönelmesi. Kişinin akıl ve dince kötü görülen şeylere karşı eğilimi.

hicret: 1. Terk etme, ayrılma, ilgiyi kesme. 2. Bir yerden bir yere göçme, taşınma, ayrılma. 3. Hz. Peygamber'in ve sahabelerinin İslam'ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah'ın (c.c.) emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke'den Medine'ye M.S. 622 tarihinde yapmış oldukları göç.

hikmet: İnsanın varlıkların hakikatini, gerçek yüzünü, gücü oranında bilip ona göre hareket etmesi.

himaye: Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim.

hudud: 1. Ölçü, sınır 2. İslam hukukunda kişiye emir ve yasaklamalarla Allah tarafından çizilen sınır ve konulan ölçü.

hukuk: Bireyin davranışlarını ve toplumu düzenleyen gelenek, görenek, töre ve inanç gibi çeşitli kaynaklara dayanan ve yaptırım içeren kurallar.

hüsnü zan: Bir kimse hakkında iyi bir düşünceye sahip olma, biri hakkında iyimser olma, iyi zanda bulunma.

hüsnü'l-huluk: Güzel ahlak.

İ

ibâdât: İbadetler.

icmâ: İslam alimlerinin fikir birliği ettiği bir diğer kaynak ise ümmetin fikir birliği ettiği görüşler.

iffet: 1. Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. 2. Yeme, içme ve diğer bedeni hazlar konusunda ölçülü olma, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem. 3. Cinsel konularda ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması. 4. Gözü ve gönlü tok olma durumu.

ifrat: Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme.

ihlal: 1. Bozma, zarar verme. 2. Yasa ve düzene uymama.

ihlas: 1. Samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik, riyanın karşıtı. 2. Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakâr ve iki yüzlülükten uzak olma. 3. İnsanın bütün davranışlarında, sözlerinde, inançlarında ve ibadetlerinde yalnızca Allah'ın rızasını gözetmesi.

ihsan: Karşılık beklemeden yapılan yardım, iyilik. İnsanın, kendisinin Allah'ın huzurunda olduğunu hissetmeye çalışarak onu görüyormuşçasına ibadetlerini yerine getirmesi.

ihtikâr: Halkın, yiyecek ve içecek gibi zorunlu ihtiyaç maddelerini ucuz şekilde piyasadan toplayıp stoklama, piyasada darlık meydana gelince elindekileri çok yüksek fiyatla satma.

ihtilâf: Ayrılık, anlaşmazlık, aykırılık, uyuşmazlık.

iktisat: Ekonomi. Mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı, tüketimi ve bölüşümüyle ilgili sosyal bir bilim dalı.

imarethane: 1. Osmanlılar döneminde yoksullara, yolculara, öğrencilere yardım etmek amacıyla kurulmuş hayır kurumu. 2. Aşevi, aşhane.

infak: Allah'ın rızasını kazanmak için insanın kendisine verilen malların şükrünün bir göstergesi olarak onun emrettiği yerlere harcama yapması, bağışta bulunması.

inşa: 1. Yapı kurma, yapı yapma. 2. Düz yazı veya şiir kaleme alma, yazıya dökme.

irfan. 1. Allah'ı gereği gibi bilip tanımaya çalışarak O'na bağlanma. 2. Allah'ı isimleriyle, sıfatlarıyla ve fiilleriyle tanımaya çalışma, isimlerinin ve fiillerinin anlamlarından çıkan manaları kavramaya gayret ederek bu anlamlarla nasiplenme, davranış hâline getirme.

îsar: Diğerkâmlık, özgecilik. Kişinin, kendi ihtiyacı varken başkalarına yardımda bulunarak özverili davranması, onları kendisine tercih ederek fedakârlık yapması.

israf: Saçıp savurma, harcamalarda orta yoldan sapma, ölçüyü aşma ve aşırılık yapmak suretiyle sahip olduğu nimetleri gereksiz yere tüketme.

itikat: 1. Gönülden bağlanma, kesin karar verme, samimi olarak inanma, iman. 2. Belli bir dinin, düşüncenin ya da felsefi ekolün inanç esasları, prensipleri. 3. Kişinin Allah (c.c.), insan ve evren hakkındaki düşünce ve anlayışları. 4. Dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın (c.c.) göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenme, iman etme.

K

kâfi: Yeterli, yetecek ölçüde olan.

kaide: 1. Bir şeyin yere dayanan bölümü veya bir şeyin üzerine oturtulduğu nesne, ayaklık, duraç, taban, ayaklık, 2. Temel.

kamu yararı: Toplum yararı.

kamu: Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü.

kanaatkâr: Yaşamak için zorunlu olan ihtiyaçları dışında kalan bütün istek ve arzularından uzak durmak suretiyle yeme, içme ve çeşitli konularda aşırıya kaçmayan, elindekiyle yetinen.

karaborsa: Piyasada olmayan bir malın gizlice yüksek fiyatla alınıp satılması işi.

karz-ı hasen: Hiçbir kişisel kazanç veya çıkar gözetmeksizin, ihtiyaç sahibi kişilere Allah (c.c.) rızası için verilen borç, karşılıksız verilen para.

kefaret: Yerine getirilmeyen bir ibadeti, işlenen bir günahı veya yapılan bir hatayı telafi etmek umuduyla kesilen kurban, verilen sadaka veya tutulan oruç.

kefil: 1. Birinin bakım ve gözetim sorumluluğunu üstlenme. 2. Borcunu ödemeyenin veya verdiği sözü yerine getirmeyenin bütün sorumluluğunu üzerine alan kimse.

kervansaray: Ticaret yolları üzerine kurulmuş, dış çevresindeki yüksek duvarlarla dış saldırılardan korunan, içinde yolcuların at ve arabalarını alacak yerleri, ahırları, geniş avlusu, yatma yerleri, nalbant dükkanı, eşyaların saklanacağı ambarları bulunan büyük yapı.

kezzâb: Çok yalan söyleyen kimse.

kıyas: 1. Karşılaştırma, mukayese etme 2. Yeni karşılaşılan bir mesele hakkında; mukayese yöntemiyle akıl yürütme yoluyla yeni bir hükme ulaşma.

kibir: Kendini beğenme ve başkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik, gurur.

külliyat: 1. Bir müellifin yazmış olduğu eserlerin bütünü. 2. Bir şeyin bütünü, hepsi.

M

malayani: 1. Anlamsız, yararsız söz ve iş, insan için arzu edilmeye değmez boş şey, abes. 2. Konuşan kişiye veya dinleyenlere gerek bu dünyada gerekse ahirette herhangi bir yararı dokunmayan gereksiz söz ve davranışlar.

manipülasyon: 1. Kullanma, harekete geçirme, değiştirme. 2. Hileli yönlendirme.

marifet: 1. Bilme, tanıma. 2. Derin düşünme yoluyla bir şeyin anlaşılması veya ilhama dayanan aracısız bilgi,

maruf: 1. Herkesçe bilinen, tanınan, ünlü, aşina olunan. 2. Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olan, dinin ve aklın güzel gördüğü (her şey).

mehir: Müslüman bir erkeğin nikâh sırasında evleneceği hanıma verdiği veya vermeyi kabul ettiği mal, para ya da taahhüt. İslam dininde mihr, kadının yalnız başına ayakta durabilmesinin ekonomik güvencesi olarak kabul edilmiştir. Mihr miktarı kişilerin ekonomik durumu ve sosyal konumuna göre değişir. Mihr, İslam hukukuna göre sadece kadının hakkıdır. Bu sebeple babası veya ailesi tarafından

"başlık parası" veya başka bir ad altında alınması doğru değildir.

mera: Otlak.

mesh: 1. Bir şeyi elle sıvazlama. 2. Abdest alırken ıslak eli başa ve meste sürme.

meşru: 1. Yapılmasına dinen izin verilmiş, dine uygun olan şey, yasal. 2. İslam hukukunda farz, vacip, sünnet, müstehap ve mübah olan tüm davranışlar.

muamelat: Kişiler ve kurumlar arası hukuki ilişkiler.

muaşeret: 1. Mutlu, görgülü, yararlı ve uyumlu yaşamanın gerektirdiği kurallar topluluğu. 2. Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'in sünnetine uygun bir hayat yaşama, insanlarla bir arada dostça geçinme, insanın kişiliğine zarar veren her türlü kötülüğü ve itici davranışı terk etmek suretiyle mükemmel bir hayat sürme.

muhabbet: 1. Sevgi, gönül verme, candan sevme. 2. Bir kimsenin sevdiğine candan bağlanması.

muhterem: Saygıdeğer.

mukabele: 1. Karşılaştırma, karşılık verme, karşı karşıya bulunma. 2. Hafızların cami ve mescitlerde cemaate dönerek Kur'an-ı Kerim okurken cemaatin de Mushafları açarak takip etmeleri şeklinde gerçekleşen bir okuma biçimi.

mukavele: Sözleşme.

mübah: Dinî bakımdan yapılmasında sakınca olmayan, yapılması günah veya sevap olmayan.

müessese: Kurum.

mükellef: 1. Bir hükmü yerine getirmekle yükümlü olan kişi, 2. Kur'an buyruklarına muhatap olan her birey.

münafık: Dine inanmadığı hâlde inanıyormuş gibi görünen kimse.

müstehcen: Açık saçık, edebe aykırı, yakışıksız.

mütevazı: Kibirlenmeyen, yumuşak huylu olan. Kendisinin de yaratılmış olduğunu bilerek insanlara karşı büyüklük taslamayan.

N

nass: 1. Anlaşılması konusunda yoruma ihtiyacı olmayan, anlamı açık, ihtimalden uzak, tek bir anlama işaret eden söz. 2. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir konu hakkındaki açık hüküm ve bunu gösteren sözler. 3. Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadisler.

nefs: 1. Kişi, zat, varlığın kendisi. 2. Can. 3. Gönül, iç dünya. 4. Ruh. 5. Arzu, istek, tutku.

nehiy: 1.Yasaklama, engelleme, menetme. 2.İslam'ın, haram olan söz ve davranışları ve yapılmasında fayda olmayan şeyleri hoş görmemesi, çirkin kabul etmesi, yasaklaması.

nesep: Soy, nesil, silsile, akrabalık. İslam dini nesebin korunması için meşru evliliği tavsiye eder ve nesebin bozulmasına yol açan zinayı ve zinaya götüren yolları haram sayar. Nesebe dil uzatıp insanların şerefleriyle oynamayı da yasaklar.

nifak: 1. İçi dışı ayrı olma, iki yüzlülük. 2. Bir kimsenin İslam'ı gerçekten kabul etmediği hâlde Müslüman gibi görünmesi.

niyaz: 1. Yalvarma, yakarma. 2. İstek, arzu. 3. Dua.

nüfuz: 1. Sözü geçme, sözünü geçirme gücü, itibar.2. (Bir madde diğer bir maddenin) İçine işlemek.

nükte: İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri.

Ö-P-R

örf: 1. Aklın ve dinin iyi ve güzel bulduğu, akıl tarafından reddedilmeyen güzel şeyler. 3. Toplumun alışkanlık hâline getirdiği söz veya davranış olarak sürdürdüğü durumlar.

perspektif: Bakış açısı

propaganda: Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma.

rab: Allah'ın isimlerinden biri, besleyen, büyüten, terbiye eden.

recâ: 1. İnsanın, olmasını istediği şeyleri umması, arzu etmesi. 2. Müminlerin günahlarının affedilip cennete gireceklerine dair Allah'a karşı besledikleri duygu, hüsnüzan, Allah'ın bağış ve affını umma.

riba: Bir akitte karşılıksız olan herhangi bir fazlalık, fâiz.

riya: Gösteriş, ikiyüzlülük, sahtekârlık, özü sözü bir olmama.

rüşvet: Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar.

S-Ş

sadakat: İçten bağlılık. Sağlam, güçlü dostluk.

salat ü selam: bk. Salavat.

salavat: Hz. Peygamber'in manevî şahsiyetini selâmlama anlamında bir tabir. "Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in, ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun." anlamında 'Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed' biçimindeki ifade tarzı. Peygamberin Allah (c.c.) katındaki derecesinin daha da artmasını istemek ve Allah'ın (c.c.) ona olan bağışlarının ahirette çoğalmasını dilemek için yapılan dua cümlesi.

salih: 1. İyi, hayırlı, faydalı, güzel. 2. İnancında, niyetinde, sözlerinde ve davranışlarında dosdoğru olan ve hayatının her anında doğruluğu benimseyen kimse.

samimiyet: Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetme, riyakârlıktan ve gösterişten uzak olma.

sektör: 1. Bölüm, kol, dal, kesim. 2. Aynı işi yapan topluluk.

sıddîk: 1. Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, çok dürüst. 2. Hakkı ve gerçeği tereddütsüz kabullenen, gerçeklere içtenlikle inanan.

sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet.

stok: 1. Kullanılmak veya satılmak üzere bir yerde toplanmış, depolanmış mal, eşya, ham madde, yedek parça; istif. 2. Fiyatlar yükselince satıp kâr etmek amacıyla bir maldan fazla miktarda biriktirmek, depolamak.

su-i zan: Kötü zan besleme, kuşku.

sulh: İki kişi veya iki grup arasındaki anlaşmazlığın, davanın veya savaşın sona ermesi için yapılan anlaşma, barış.

sünnet: Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'den anlamış olduğu şeyleri hayatında yaşama biçimi, Hz. Muhammed'in hayat tarzı. Hz. Peygamberin yapmış olduğu farz ve vacibin dışındaki tavsiyeler, öğütler.

sünnetullah: Allah'ın (c.c.) evren ve evrenin içindeki canlı cansız tüm varlıklar ile ilgili koyduğu kurallar, tabiat kanunları.

şer: 1. Kötü, fena, kötü iş, bela, musibet. 2. Günah. 3. Bu dünyada hukuki yaptırımları ve kınamayı, ahirette de cehennem azabını ve Allah'ın gazabını gerektiren kötü sözler, inançlar, davranışlar.

şifahane: Hastane.

şirk: Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. Allah'a inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme. Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a başka bir varlığı denk görme. İbadetleri başkalarına gösteriş için yapma, İbadetleri yerine getirmede Allah'ın rızasını gözetmeme, riyâkarlık.

T-U

ta'zim: 1. Yüceltme, ululama, saygı gösterme, kıymet ve önem verme, hürmet etme. 2. Allah'a (c.c.) itaat edip emir ve yasaklarını yerine getirmek suretiyle ona saygı gösterme, her türlü eksiklikten Allah'ı (c.c.) uzak bilme ve tesbih etme.

takva: 1. Bilinçli davranma; uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. 2. Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme; Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma; sünnete uyma. 3. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme. 4. Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması. 5. Kulun zihnini ve kalbini, kendisine Allah'ı unutturacak her şeyden uzak tutması, koruması.

talak: Evli eşlerin evliliği sona erdirmeleri, evlilik anlaşmasını bozmaları.

tarafgir: Bir tarafı kayıran, bir tarafı tutan.

tasarruf: 1. Bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım. 2. Gelirin bir kısmının tüketilmeden gelecekte kullanılmak üzere ayrılması.

tebliğ: 1. Ulaştırma, duyurma, açıklama. 2. Açıklanması gereken dinî bir hükmü, örnekler vererek, nasihat ederek sözlü veya yazılı bir biçimde eksiksiz olarak anlatma; etkileyici bir dille insanlara duyurma. 3. Peygamberlerin Allah'tan aldıkları vahiyleri insanlara bildirmeleri.

tecessüs: 1. Dikkatle araştırma, gözlemleme, casusluk yapma. 2. İnsanların birbirlerinin gizli du-

rumlarını, ayıplarını ve kusurlarını araştırıp ortaya dökmeleri.

tedavül: 1. (Para ve para yerine geçen kâğıtlar için) Sürümde bulunma, geçerli olma. 2. (Mal ve para için) Elden ele dolaşma, sirkülasyon.

tefrit: Gereğinden daha aşağıda olma durumu; genellikle iki aşırı ucu göstermek üzere ifrat kelimesiyle birlikte ifrat ve tefrit şeklinde kullanılır.

teklif: 1. Kabul edilmek üzere sunulan şey, 2. Dinin emirleri, hükümleri.

terör: Yıldırmak ve korkutmak maksadıyla yasalara karşı gelerek sistemli bir şekilde şiddet hareketlerine ve cinayetlere başvurma.

tesettür: 1. Örtünme, kapanma, gizlenme, saklanma. 2. Kadın ve erkeklerin avret yeri de denilen ve dinen örtülmesi gereken yerlerini örtmeleri.

teşvik: İsteklendirme, özendirme.

tevazu: Kibirlenmeme, yumuşak huylu ve mütevazi olma.

tövbe: 1. Dönüş, günahtan pişmanlık, günahı terk etme, vazgeçme, istiğfar. 2. İnsanın, bilerek veya bilmeyerek yaptığı hata, kusur, büyük ve küçük günahlarından dolayı pişman olup bir daha aynı günahları yapmamaya karar vererek vazgeçmesi.

U-Ü

ubudiyet: Allah'ın rızasını elde edebilmek için emirlerini içtenlikle yerine getirip yasaklarından kaçınma. Kulluk.

uhrevi: Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili, manevi, ruhani.

uhuvvet: Kardeşlik.

ukûbât: Suç ve cezalarla ilgili hususlar.

V-Y-Z

vakıf: Dinin kullanılmasına onay verdiği taşınan veya taşınmayan bir maldan yararlanma hakkını, Allah (c.c.) rızası için toplumun kullanımına verip bu malı satmayı veya bir başka şahsa mülkiyetini devretmeyi yasaklama, engelleme.

vebal: 1. Sonunda ceza, şiddet ve azap olan fiil, davranış. Yapılan bir iş, tutum ve davranışın, ahiret hayatı bakımından sorumluluğu.

velayet: 1. İdare etme, düzenleme, işini üzerine alma, vekil olma, yardım etme. 2. Hukuken sorumlu bir kişinin, çocukluk, delilik ve bunama gibi sebeplerle haklarını koruyamayacak olan kimselerin şahsi haklarını koruma konusunda onların yerini tutması.

yozlaşma: İyi niteliklerini kaybetmek, değerini yitirmek.

zaaf: Düşkünlük. İrade zayıflığı. Eksiklik, yetersizlik.

zaruret: 1. Zorunluluk, gereklilik, sıkıntı 2. Dinen, bir hükmü yerine getirmeye kısmen veya tamamen engel durumlar.

zikretmek: 1. Anmak, hatırlamak. 2. Saygı ve övgüde bulunmak. 3. Allah'ı anmak amacıyla yapılması ve söylenmesi istenen dua, ibadet, tesbih ve övgü sözlerin yapılması ve söylenmesi. 4. Allah'ın bazı isimlerinin anlamlarını düşünerek belli sayıda ve belli miktarda okumak.

zürriyet: 1. Nesil, soy, bir soydan gelenler. 2. Çocuk.

KAYNAKÇA

Ahmed b.Hanbel, **Müsned,** Beyrut, 1991.

Ahmet Cevdet Paşa, **Mecelle-i Ahkam-ı Adliye**, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1876.

ALTUNTAŞ, Halil; Şahin, Muzaffer, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali,** DİB Yayınları, Ankara, 2001.

BARDAKOĞLU, Ali, KARAMAN, Hayrettin, APAYDIN, Yunus, İlmihal, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 1-2, Ankara, 2007..

Beyzâvî, **Envârü't-Tenzîl,** İstanbul 1314.

BİLGİN, Murat; KOÇAK, Konur Alp, Karşılaştırmalı Anayasa Çalışmaları, TBMM Basımevi, Ankara, 2012

Buhârî, **Sahih-i Buhârî,** (Çev.: Mehmet Sofuoğlu), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Ahlak", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 2, İstanbul, 1989.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Tecessüs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 40, İstanbul, 2011.

ÇAĞRICI, Mustafa, KARAMAN, Hayreddin, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, GÜMİŞ, Sadrettin Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, Ankara, 2007.Ebû Dâvud, **Sünen,** (Çev.: Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar), Şamil Yayınları, İstanbul, 1987.

DOĞAN, Mehmet, **Türkçe Sözlük**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

ERUL, Bünyamin (ed.), İslam'a Giriş Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.

HÖKELEKLİ, Hayati, **İslam'ın İnsan Görüşü Işığında İşçi Hakları,** Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab,** Beyrut, 1994.

İbn-i Mâce, **Sünen,** C 1,2, Beyrut, 1986.

İmam Malik, **Muvatta,** Vizaretü'l-Evkaf, Kahire, 1994.

KAZICI, Ziya, AYHAN, Halis, "Talim ve Terbiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 39, İstanbul, 2010.

KALLEK, Cengiz, "İhtikâr", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 21, İstanbul, 2000.

KARAMAN Hayrettin, ÖZEK Ali, DÖNMEZ İbrahim Kafi, ÇAĞRICI Mustafa, GÜMÜŞ Sadrettin, TURGUT Ali, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, TDV Yayınları, Ankara, 2015.)

SERİNSU, Ahmet Nedim (ed); SÜRMELI, Mehmet; ALKAN, Arif; AKYÜREK, Ömer; DELISER, Bilal; BAŞTÜRK, Ayhan, ÇINAR, Ali; MAVILI, Yusuf, **Dini Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları,

Ankara, 2009.

KÖSE, Saffet, “Rüşvet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 35, İstanbul, 2008.

Müslim, **Sahih-i Müslim,** Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed, **Sünen,** Beyrut, ts.

ÖZEK, Ali ve diğerleri, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali,** TDV Yayınları, Ankara, 2015.

Râgıb el-İsfahânî, **el-Müfredât,** Darül-Marife, Beyrut, 2010.

SİNANOĞLU, Mustafa, “İslam”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 23, İstanbul, 2001

Suyûtî, **el-Camiu’s Sağîr,** Mısır, 1938.

Tirmizî, **el-Câmiu’s-Sahîh,** Beyrut, 1987.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 21/05/2017)

www.isam.org.tr (Erişim Tarihi: 21/05/2017)

www.hadislerleislam.diyanet.gov.tr (Erişim Tarihi: 21/05/2017)

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr (Erişim Tarihi: 14/04/2017)

www.yesilay.org.tr/bağımlılk (Erişim Tarihi: 14/04/2018)

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kapak Görseli: İznik Çinili Camii, Muhammed NAİR’in arşivinden alınmıştır.
Görsel 1: Bu kitap için hazırlanmıştır.
Görsel 2: Muhammed NAİR’in arşivinden alınmıştır.
Görsel 3: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)
Görsel 4: https://www.emaze.com/@AOOLFZOOL/Breaking-News
Görsel 5: Muhammet Nair arşivinden alınmıştır.
Görsel 6: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)
Görsel 7: https://www.shutterstock.com id: 140867215 (Erişim Tarihi: 05/01/2017)
Sayfa 24: el-Adl hattı**,** Hattat Adnan Kaya tarafından yazılmıştır.
Görsel 8: Muhammed NAİR’in arşivinden alınmıştır.
Sayfa 27: Ali hattı, http://ayasofyamuzesi.gov.tr/foto-galeri
Sayfa 29: Kurumuş toprak, https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)
Görsel 9: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)
Sayfa 35: Kulak**,** https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 10: https://www.setav.org/15-temmuz-darbe-girisimi-toplumsal-algi-arastirmasi-3/ (Erişim Tarihi: 11/06/2018)

Görsel 11: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 12: http://www.trthaber.com (Erişim Tarihi: 21/05/2017)

Görsel 13: Kahraman KESKİN'in arşivinden alınmıştır.

Görsel 14-a: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

Görsel 14-b: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

Görsel 14-c: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

Görsel 14-d: Muhammed NAİR'in arşivinden alınmıştır.

Görsel 14-e: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 15: https://www.ihh.org.tr (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 16: Kaligraf Bünyamin KINACI tarafından yazılmıştır.

Sayfa 53: Leylek, https://www.storkvillages.net/white-stork/

Görsel 17: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Sayfa 55: Çek http://www.commencebusiness.com/what-you-need-to-know-before-accepting-checks-for-a-business-payment/

Görsel 18: Muhammed NAİR'in arşivinden alınmıştır.

Görsel 19: http://www.buyukkocaeli.com.tr/izmitte-belediye-otobusu-kule-dondu-10170h.htm

Görsel 20-a: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 20-b: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 21: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 22: https://www.shutterstock.com 281444177

Görsel 23: https://turkey.trade.gov. pl (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 24: https://www.shutterstock.com (Erişim Tarihi: 05/01/2017)

Görsel 25: Bu kitap için hazırlanmıştır.

Görsel 26: http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2653236-patates-ve-sogan-fiyatlari-neden-surekli-yukseliyor-bakanliktan-mudahale/?detay=1

Sayfa 68: Meryem, Muhammed NAİR'in arşivinden alınmıştır.

Görsel 27: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

Görsel 28: Esin ERENEL'in arşivinden alınmıştır.

Görsel 29: http://www.alpeake.com/about-us/products/fruits-vegetables-herbs-spices/

Görsel 30: https://www.shutterstock.com 372828868

Görsel 31: https://www.shutterstock.com 294957467

Görsel 32: http://sehitkamildh.saglik.gov.tr/

Görsel 33: Mehmet Arif VURAL'ın arşivinden alınmıştır.

Görsel 34: İzzettin Yılmaz BAŞKAR'ın arşivinden alınmıştır.

Görsel 35: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.
Görsel 36: Enes KESKİN'in arşivinden alınmıştır.
Görsel 37: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.
Görsel 38: Mehmet Arif VURAL'ın arşivinden alınmıştır.
Sayfa 96: Men Arefe, Mehmet Arif VURAL'ın arşivinden alınmıştır.
Görsel 39: Abdulvahap Nayir'in arşivinden alınmıştır.
Görsel 40: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.
Görsel 41: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.
Görsel 42: Burak KELEŞ'in arşivinden alınmıştır.
Görsel 43: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.
Görsel 44: http://www.corumtime.com/corumdan-1-tir-7-kamyon-yardim/

DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

1.ÜNİTE

B BÖLÜMÜ

1. A 2. B 3. C 4. E 5. D 6. D 7. E 8. B

2. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ

1. B 2. D 3. E 4. C 5. D 6. A 7. A 8. B

3.ÜNİTE

B BÖLÜMÜ

1. E 2. B 3. D 4. D 5. C

C BÖLÜMÜ

1. edille-i şer'iyye, 2. teklif - mükellef, 3. adalet, 4. icmâ , 5. kıyas

4.ÜNİTE

B BÖLÜMÜ

1. B 2. E 3. A 4. D 5. A

C BÖLÜMÜ

1. vezaket 2. ubudiyet 3. marifet 4. muhabbet, 5. tazim
6.teslimiyet 7. takva 8. havf 9. recâ 10. tövbe

D BÖLÜMÜ

1. Y 2. D 3. Y 4. Y 5. D

